

Gençliğin
İstihdama Katılımı
ve Genç İşsizliği:

Temel Göstergeler,
Politikalar ve Yaklaşımlar

Hale Akay

Kısaltmalar

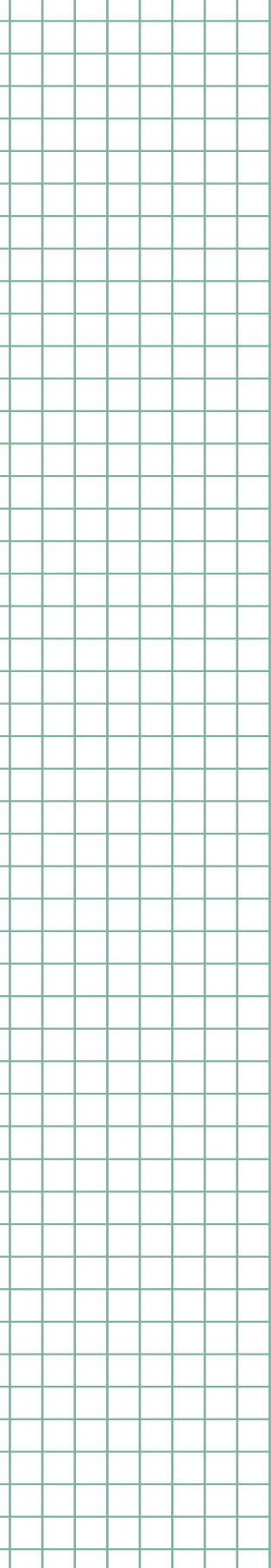
AB	Avrupa Birliği
AİP	Aktif İşgücü Programları
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BSTB	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ERG	Eğitim Reformu Girişimi
HBGÖM	Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
HDP	Halkların Demokratik Partisi
İBBS II	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması II
İSG	İş Sağlığı ve Güvenliği
İşKUR	Türkiye İş Kurumu
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEGEP	Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MTEM	Mesleki ve Teknik Eğitim Müdürlüğü
MYK	Mesleki Yeterlilik Kurumu
ÖİK	Özel İhtisas Komisyonu
SODES	Sosyal Destek Programı
TÜİK	Türk İstatistik Kurumu
UMEM	Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri Projesi
UYS	Ulusal Yeterlilik Sistemi
YÖK	Yükseköğretim Kurumu

Gençliğin İstihdama Katılımı
ve Genç İşsizliği

Temel Göstergeler, Politikalar ve Yaklaşımlar

Hale Akay

İÇİNDEKİLER

Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi'nin Önsözü	3
1. Giriş	5
2. Emek Piyasasında Gençler: Temel İstatistik Veriler	7
3. Genç Nüfusun Emek Piyasasında Karşılaştığı Sorunlar ve Gençliğin İstihdamına Yönelik Politika Araçları	27
3.1. Gençlerin Emek Piyasasında Karşılaştıkları Temel Sorunlar	27
- Bireysel etkenler	30
- Piyasaların ve Politikaların Başarısızlığı	48
- Makroekonomik düzeydeki sorunlar	52
3.2. Türkiye'de Gençliğin İstihdamına Yönelik Temel Politika Araçları	52
- Mesleki ve Teknik Eğitim	53
- Genç İstihdamını Arttırmaya Yönelik Teşvikler ve İşsizlik Ödeneği	57
- Girişimci Destekleri ve Girişimcilik Programları	58
- Kariyer Danışmanlığı ve Yönlendirme	59
- Projeler ve Mikro Finansman İmkanları	59
3.3. Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı	63
4. Politika Belgelerinde Genç İşsizliği/İstihdamı	67
- Onuncu Kalkınma Planı	67
- Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi	79
- Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı	79
- Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi	80
- Ulusal İstihdam Stratejisi	81
- Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı	83
- Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi ve Eylem Planı	85
- Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı	85
5. Siyasi Partilerin Genel Seçim Beyannamelerinde Genç İşsizliği/İstihdamı	87
6. Sonuç	101
Kaynakça	111

Tablolar

Tablo 1:	İBBS II Düzeyinde Kurumsal Olmayan Nüfus İçerisinde Gençler ve Genç Yetişkinler, 2013
Tablo 2:	İBBS II Düzeyinde Eğitim Seviyesine Göre Kurumsal Olmayan Genç ve Genç Yetişkin Nüfus, 2013
Tablo 3:	Yaş Gruplarına Göre İşgücüne Katılım ve İşsizlik Oranları, 2013
Tablo 4:	İBBS II Düzeyinde Gençlerde ve Genç Yetişkin Yaş Gruplarında İşgücüne Katılım ve İşsizlik Oranları, 2013
Tablo 5:	15-24 Yaş Nüfusta Eğitim Durumlarına Göre İşsizlik Oranları, 2013
Tablo 6:	Çalışmayan ve Eğitim ve Öğretim Görmeyen Gençliğin İşsiz Gençler İçindeki Oranı, 2010-2013
Tablo 7:	En Az Bir Engeli Olan Nüfusu İşgücüne Katılım ve İşsizlik Oranları, 2011
Tablo 8:	Gençlerin İstihdamı Önündeki Engeller
Tablo 9:	Gençlerin İstihdamına Yönelik Politikalar
Tablo 10:	Okul Türlerine Göre Ortaöğretim Öğrenci Sayıları, 2011-2012 ve 2014-2015
Tablo 11:	Ortaöğretimde Yıllara ve Program Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı, 2009-2014
Tablo 12:	Yüksek Öğretim Öğrenci Sayıları, 2014-2015
Tablo 13:	Eğitim ve Öğretim Alanları Sınıflamasına Göre Lisans Düzeyindeki Öğrenci Sınıflamaları, 2010-2011 ve 2014-2015
Tablo 14:	Eğitim ve Öğretim Alanları Sınıflamasına Göre Önlisans Düzeyindeki Öğrenci Sınıflamaları, 2010-2011 ve 2014-2015
Tablo 15:	Yaş Gruplarına Göre Güvencesiz Çalışma Oranları, 2013
Tablo 16:	Avrupa Birliği Mali Desteği ile Yürütülen ve Gençliğin İstihdamı ile İlişkilendirilebilecek Hibe Programları, 2005-2014
Tablo 17:	7 Haziran ve 1 Kasım 2015 Seçimlerinde Partilerin Gençliğin İstihdamına Yönelik Politikaları

Şekiller

Şekil 1:	İşsizlik Oranları, 2000-2013
Şekil 2:	15-24 Yaş Grubunda Yıllara Göre İşsizlik Oranları, 2000-2013
Şekil 3:	Yıllara ve Okul Türlerine Göre Okul Sayıları, 2007-2014

Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi'nin Önsözü

İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi; STK Eğitim ve Araştırma Birimi, Gençlik Çalışmaları Birimi ve Çocuk Çalışmaları Birimi olmak üzere üç ayrı birim olarak yapılanmıştır. Türkiye'de ilk defa bir üniversite bünyesinde kurulan **STK Eğitim ve Araştırma Birimi**, çoğulcu demokraside STK'ların rolünün güçlendirilmesine ve STK'ların etkin çalışmalarına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu amacın ardında STK'ların, özellikle de taban örgütlenmelerinin, katılımcı bir demokrasinin kurulmasında kilit aktörler oldukları görüşü yatmaktadır. **Gençlik Çalışmaları Birimi**, Türkiye'de gençlerin ihtiyaçlarının ve gençlik çalışmalarının görünürlük kazanması ve katılımcılık temelinde daha demokratik bir gençlik politikasının geliştirilmesi için öneriler tasarlama amacıyla akademik çalışmalar ve sahada gençlik çalışmaları yürüten bir üniversite birimidir. **Çocuk Çalışmaları Birimi** ise, Türkiye'de çocuk haklarının yaşama geçirilmesi ve çocuk politikasının gelişimine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Birim, çocuk haklarının bilinmesini ve korunmasını sağlamak için hem çocukları, hem öğretmenleri, hem de çocuklarla çalışan sivil toplum kuruluşu çalışanlarını güçlendirme, ayrıca çocukların seslerini duyurmalarını ve karar verme mekanizmalarına katılımını destekleme konularında çalışmaktadır.

Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi, hak temelli çalışan sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasite ve örgütlenme yeteneklerinin güçlendirilmesi ve desteklenmesi, artan eğitim ve yazılı ve görsel malzeme ihtiyaçlarına cevap verilmesinin yanı sıra, insan hakları, cinsiyet eşitliği, katılım, çokkültürlülük ve etik gibi konularda araştırmalar yapılması, toplantılar düzenlenmesi, STK'ların farkındalığının artırılması, STK'lar arası ağların oluşturulması ve ağı çalışmaları düzenlenmesi, AB müzakere sürecinde STK'ların etkisinin artırılması üzerine çalışmaktadır. Merkez, 2014 yılında **STK Yönetimi ve Sivil Toplum Çalışmaları** yoğunlaşma alanları olan STK'lara yönelik bir Yüksek Lisans Programı başlatmıştır.

Bilgi Sosyal Kulua Merkezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum alışmaları Merkezi bünyesinde 2003'ten beri yürütölen çeşitli kapasite geliştirme programlarının deneyimleri üzerinde şekillenen yeni kuşak bir kapasite gelişim merkezi programıdır. Program kapsamında kentte hak temelli çalışan sivil toplum girişimlerine (STK, inisiyatif, platform, informal grup, vb.) mekan (ofis), finansman desteği, yüz yüze danışmanlık, mentorluk, eğitim ve atölyeler, akademik destek (üniversitedeki ilgili derslere katılım ve öğretim görevlileriyle buluşma imkanı), hukuki destek ve yatay öğrenme ortamları sunularak bu sivil girişimlerin kurumsal kapasitelerinin artırılması amaçlanmıştır.

Gençlik alışmaları Birimi, gençlik politikalarına yönelik olarak farklı gençlerin farklı ihtiyaçlarına cevap verir nitelikte kapsayıcı politika önerileri geliştirmek için öncelikle gençlik alanını doğru bir şekilde tanımlamak ve gençlerin sorunlarını, ihtiyaçlarını ve isteklerini doğru bir şekilde ortaya koymak gerektiğine inanmaktadır. Bu bağlamda yürüttüğü araştırma programı çerçevesinde birim, farklı kurumlar ve akademisyenlerle işbirliği halinde, yöntem olarak gençlerin katılımını ön plana çıkaran çeşitli araştırmalar yürütmekte, bu araştırmaların sonuçlarını paylaşmaya yönelik yayınlar yapıp toplantılar düzenlemektedir. Gençlik alışmaları Birimi'nin yaptığı araştırmaların tümüne Gençlik alışmaları Birimi internet sitesi yayınlar bölümü üzerinden ulaşmaktadır. Elinizde bulunan bu kitap Gençlik alışmaları Birimi'nin, Türkiye'de gençlik politikasının geliştirilmesine yönelik yaptığı çok sayıda araştırmadan biridir.

Türkiye'de son dönemde sıkça gündeme gelen genç nüfustaki işsizlik ve işgücüne katılım konularının, uygulanmakta olan ve uygulanması planlanan politikalar ışığında tartışılması amacıyla yayınlanan bu araştırmada, gençleri emek piyasasına işgücünü sunan bir araç olarak ele almak yerine, istihdam politikalarının gençlerin bakış açıları üzerinden değerlendirilmesi tercih edilmiştir. Araştırmada, önce, emek piyasasında gençlerle ilgili temel istatistiki verilere yer verilmiş, ardından genç nüfusun emek piyasasında karşılaştıkları sorunlar ve Türkiye'de gençlerin istihdamına yönelik mesleki ve teknik eğitim, teşvikler ve işsizlik ödenekleri, girişimci destekleri ve mikro kredi olanakları gibi genel politika arayışları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı, Onuncu Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi, Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı, Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi, Ulusal İstihdam Stratejisi, Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı gibi politika belgelerinde yer alan genç işsizliği konularının ayrıntılı olarak incelendiği çalışmada, ayrıca siyasi partilerin genel seçim beyannamelerinde genç işsizliği/istihdamı ile ilgili politika önerilerine yer verilmiştir.

Araştırmamızın gençlik politikaları ile ilgilenen araştırmacılara ve sivil toplum örgütlerine yararlı olmasını umuyoruz.

Nurhan Yentürk

1- Giriş

Bu rapor, Türkiye’de son dönemde sıkça gündeme gelen genç nüfustaki işsizlik ve işgücüne katılım konularının, uygulanmakta olan ve uygulanması planlanan politikalar ışığında tartışmayı amaçlamaktadır. Rapor genel olarak Türkiye’deki genç işsizliğinin temel özelliklerini, gençliğin emek piyasasındaki çalışma koşullarını ve emek piyasasına girişte karşılaştıkları genel sorunları, gençliğe yönelik olarak uygulanan veya doğrudan gençliğe yönelik olmasa bile ana yararlanıcısını genç nüfusun oluşturduğu politika araçlarını ile kısa dönemde özellikle Onuncu Kalkınma Planı ekseninde uygulanması planlanan politikaların ve dönüşüm programlarının genel perspektifinin yanı sıra, Türkiye’de 2015 yılı içerisinde yapılan iki genel seçim sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne girmiş siyasi partilerin seçim beyannamelerinde gençliğin istihdam sorunlarına yönelik bakış açılarını incelemektedir.

Gençliğin nasıl tanımlanması gerektiği gençlik çalışmaları literatüründe oldukça tartışmalı bir konudur. Özellikle genç nüfusun bir yaş aralığı olarak kabul edilmesinin, gençliğin bir geçiş dönemi olarak algılanmasına yol açtığı ve bunun birçok alanda gençlerin ekonomik, sosyal ve siyasi haklardan yararlanmasının önünde kısıtlamalar yarattığı sıkça dile getirilen eleştirilerden biridir. Bununla birlikte, ekonomi alanında gençlik büyük ölçüde eğitimden istihdama geçişin yaşandığı bir yaş aralığı olarak algılanmaktadır ve gençliğe yönelik istihdam politikalarının en temelde gerçekleştirmeye çalıştığı bu geçiş döneminde karşılaşılan sorunların hafifletilmesidir. Bunun bir sonucu gençliğin istihdamına yönelik politikaların ve araçların belirli yaş gruplarını kapayacak şekilde kurgulanmasıdır. Raporda incelenen istatistiki veriler ile kamu politikaları haliyle ister istemez gençliğe yönelik bu bakış açısını yansıtmaktadır.

Rapor altı bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde, Türkiye emek piyasasında gençle-

rin ve gençlik alt gruplarının istihdam piyasasındaki konumlarına ilişkin veriler sunulmaktadır. Bu bölümde özellikle bölgesel farklılıklar, toplumsal cinsiyet temelli sorunlar ve gençlik içerisinde büyük ölçüde gözardı edilen dezavantajlı alt gruplardan biri olan engelli gençlere ilişkin bilgilere ulaşılması amaçlanmıştır. Gençlerin emek piyasasına girişte ve çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik olarak uygulamada olan politikalar ve politika araçları üçüncü bölümde ele alınmaktadır. Dördüncü bölüm, mevcut dönemde uygulamada olan temel politika belgelerinde gençliğin nasıl tanımlandığına, gençliğin istihdamına ilişkin yaklaşımlara ve uygulanmaya konması planlanan politika araçlarına yer vermekte, politika belgelerindeki genel ve özel hedefler arasındaki benzerlik ve çelişkilere dikkat çekmeye çalışmaktadır. 2015 yılı içerisinde yapılan iki genel seçim öncesinde partilerin yayınladıkları seçim beyannamelerini karşılaştıran beşinci bölüm, hem partilerin gençliğe bakış açıları hem de gençliğin istihdam politikalarına ilişkin yaklaşımları arasındaki temel farklılıkları belirlemeyi amaçlamaktadır. Raporun sonuç bölümünde ise ilk beş bölümde ele alınan veriler, politikalar ve yaklaşımlar üç eksen üzerinden tartışılmaktadır: 1) Gençliğe yönelik anket ve benzeri araştırmalarda ortaya çıkan sorunlar; 2) Uluslararası kurumların Türkiye’de gençliğin istihdamı konusundaki çalışmaları ve tavsiyeleri; 3) Raporun araştırması kapsamında gençliğin istihdamı alanıyla yakından ilgili kamu kurumlarının temsilcileriyle gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar sonucunda saptanan problemler.

2. Emek Piyasasında Gençler: Temel İstatistik Veriler

Türk İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2013 yılı itibarıyla Türkiye’de toplam nüfus 76 milyon 667 bin 864, 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfus ise 51 milyon 926 bin 356’dır. Ortanca yaş erkeklerde 29,8 iken, kadınlarda 31’dir. Çalışma çağındaki nüfus içerisinde 15-19, 20-24, 25-29 yaş grupları yüzde 12’şerlik bir paya sahiptir ve farklı gençlik politika alanlarının hedef grubunu oluşturan 15-29 yaş grubunun çalışma çağındaki nüfus içindeki oranı yüzde 37’dir. Türkiye görece genç bir nüfusa sahip olmakla birlikte, genelde 15-24 yaş olarak kabul edilen genç nüfusun toplam nüfus içindeki oranı en yüksek seviyesine 1980 yılında ulaşmıştır ve o dönemden beri düşüş göstermektedir. TÜİK’in projeksiyonlarına göre genç nüfus oranı düşüş eğilimini sürdürerek 2020 yılında yüzde 15,6’ya, 2050 yılında yüzde 11,7’ye ve 2075 yılında yüzde 10,1’e düşecektir.

Türkiye’de genç nüfusun toplam nüfus içindeki payı düşerken, çalışma çağındaki nüfus azalan bir oranda artmaya devam etmektedir. Gençliğin istihdamına ilişkin her çalışmada vurgulandığı gibi, Türkiye hala demografik fırsat penceresinden yararlanma şansına sahip bir ülkedir, ancak bu fırsat penceresinin açık kalacağı süre giderek kısalmaktadır. Ülke ekonomisinin geri kalan sürede bu fırsat penceresini etkin bir şekilde kullanılabilmesini engelleyen ciddi yapısal sorunlar vardır ve bu yapısal sorunların önemli bir bölümü işgücünün nitelikleri ile alakalıdır. Özellikle genç nüfusun eğitim düzeyinin ve tüm eğitim sisteminin niteliğinin yükseltilmesine işaret eden bu yapısal sorunlar, son dönemde hem orta öğretimde hem de yüksek öğretimde okullaşma ve mezun sayısının artırılmasına yönelik politikalar yoluyla çözülmeye çalışılmıştır. Her grup için geçerli olan, ancak gençliğin istihdamı açısından özellikle dikkate alınması gereken diğer yapısal sorunlar arasında işgücü arzı ve talebi arasındaki nitelik farkları, kadınların işgücüne katılım oranlarının düşüklüğü, ülke ekonomisinin özellikle katma değeri yüksek sektörlerde işgücü talebini istenilen ölçüde arttırmakta yetersiz kalışı, kırsal ve kentsel işsizlik/

istihdam sorunlarının farklılaşması, ekonomik faaliyetlerin ülkenin belirli kesimlerinde yoğunlaşması ve bunun kırdan kentlere, özellikle de büyük şehirlere göçü tetiklemesi ve kayıt dışı/enformel istihdamın yüksekliği sayılabilir.

Bu bölümde genç nüfusun emek piyasasındaki konumu incelenirken özellikle bölgesel ve toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler ve daha az görünür alt gruplara ilişkin veriler üzerinde yoğunlaşmaya çalışılmıştır. Bu yöntem iki nedenden dolayı tercih edilmiştir; ilk olarak Türkiye'deki genç nüfusun istihdamına ilişkin genel nitelikteki temel göstergeler, bu alandaki her çalışmada kullanılmaktadır ve genç işsizliğinin temel özellikleri oldukça bilinir hale gelmiştir. Bununla birlikte, özellikle istihdam açısından genç nüfusun homojen bir grup olarak ele alındığına sıkça rastlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet temelinde genç nüfusun emek piyasasındaki konumu daha sıklıkla incelenirken, genç nüfus içerisinde daha dezavantajlı bir konumda olan farklı gençlik grupları arasındaki farklılıklar sıklıkla göz ardı edilmektedir. Diğer taraftan, aynı yaş grubundaki gençlerin bölgesel, cinsiyet, cinsel yönelim¹, etnik/dini aidiyet² üzerinden emek piyasasına girişte yaşadıkları farklı sorunlar da sıklıkla dikkatten kaçmaktadır. Kamu kurumlarının politikalarının oluşturulmasında da gençliğin benzer bir şekilde homojen bir grup olarak ele alındığı, gençliğin istihdamına yönelik politikaların daha çok farklı eğitim/beceri seviyelerine sahip gruplar üzerinden tasarlandığı da görülmektedir. İstihdam alanında başka bir dezavantajlı grup olan kadınların işgücüne katılımı ve işsizlik oranları tartışılırken, konunun sosyal içerme ile bağlantısı daha güçlü bir şekilde ele alınırken, genç işsizliği/istihdamı ile gençlerin sosyal içermesi arasındaki ilişki de çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Bu nedenlerden dolayı, bu raporda gençliğin emek piyasasındaki konumuna ilişkin temel göstergeler incelenirken, gençliğin içindeki farklı gruplara özellikle dikkat çekilmek istenmiştir.

Tablo 1:
İBBS II Düzeyinde Kurumsal Olmayan Nüfus İçerisinde Gençler ve Genç Yetişkinler, 2013 (%)

Bölgeler	15-19 yaş	20-24 yaş	25-34 yaş
TR10 (İstanbul)	9,9	10,2	27,3
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	7,7	7,8	22,1
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	8,4	6,8	17,5
TR31 (İzmir)	9,0	8,6	22,5
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	9,2	6,8	19,3
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	8,5	8,2	21,2
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	9,1	8,7	22,7

¹ LGBTİ gençlerin işgücü piyasasındaki koşullarına ilişkin ayrıntılı bir kaynak bulunmadığından, bu araştırma içinde bu bilgilere yer verilememiştir. Bununla birlikte, işgücü piyasasındaki cinsel yönelim temelli ayrımcıla ilişkin bir kaynak için, bkz. Volkan ve Göçmen, 2015.

² Farklı etnik/dini kimlikleri olan gençlerin işgücü piyasasındaki koşulları da yeterli istatistik verilerin yokluğundan dolayı bu bölümde incelenememiştir.

Bölgeler	15-19 yaş	20-24 yaş	25-34 yaş
TR10 (İstanbul)	9,9	10,2	27,3
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	7,7	7,8	22,1
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	8,4	6,8	17,5
TR31 (İzmir)	9,0	8,6	22,5
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	9,2	6,8	19,3
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	8,5	8,2	21,2
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	9,9	9,2	23,1
TR51 (Ankara)	9,5	10,1	23,7
TR52 (Konya, Karaman)	11,9	8,9	20,7
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	9,5	8,4	21,0
TR62 (Adana, Mersin)	11,6	10,1	22,0
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	13,7	8,4	21,3
TR71 (Kırkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir)	11,9	9,0	20,7
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	12,4	9,9	22,6
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	9,0	7,6	20,1
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	8,4	7,1	15,2
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	11,2	8,1	20,1
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	10,3	7,9	17,3
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	14,1	11,1	22,8
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	15,3	13,0	25,0
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	14,3	10,6	22,5
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	19,4	15,2	25,0
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	15,7	10,4	24,7
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	18,4	14,3	24,3
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	20,1	13,7	25,6
Toplam	11,2	9,6	22,9

Kaynak: TÜİK

Kurumsal nüfus içerisindeki gençlerin ve genç yetişkinlerin İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması II (İBBS II) düzeyindeki verilerine bakıldığında (Tablo 1), genç nüfusa ilişkin bölgesel farklılıklara dair bir fikir edinmek mümkündür. Örneğin, 15-19 yaş nüfusun oranının ülke ortalamasının altında kaldığı bölgelerde, 20-24 yaş nüfus da genelde ülke ortalamasının altındadır. Halbuki Ankara ve İstanbul'da tam tersi bir durum görülmektedir. Bu iki ilde 15-19 yaş grubunun nüfus içindeki oranı Türkiye ortalamasının altındayken,

20-24 yaş nüfusta bu oranlar Türkiye ortalamasının üzerine çıkmaktadır. Yine İstanbul Ankara ile Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli'ni kapsayan TR21 bölgesi dışında her bölgede 15-19 yaş grubundakilerin nüfus içerisindeki oranının, 20-24 yaş grubundakilere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu veriler, 20-24 yaş grubunda özellikle İstanbul'a yönelik göç hareketliliğinin varlığına işaret etmektedir. Tablo ayrıca, TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) ve TR 42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova) gibi özellikle sanayi alanında istihdam imkanlarının daha yüksek olduğu bölgelere 15-24 yaş ile 20-24 yaş grubundakilerin oranları arasında büyük bir farklılık olmadığı da gözlemlenmektedir. Ülkenin Batısındaki İBBS bölgelerinde 15-19 yaş grubundakilerin nüfus içerisindeki oranı Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır; bunlar arasında özellikle TR32 (Aydın, Denizli, Muğla) bölgesinde 15-29 yaş arasındaki nüfusun oranı (yüzde 9.2) ile 20-24 yaş arasındaki nüfusun oranı (yüzde 6.8) arasındaki fark dikkat çekicidir. Ülkenin Batısında TR22 (Balıkesir, Çanakkale), TR32 (Aydın, Denizli, Muğla) dışındaki alt bölgelerde 25-34 yaş nüfusun oranının, diğer yaş gruplarının aksine ülke ortalamasını yakaladığı veya üzerine çıktığı görülmektedir. TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop), TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane) 25-34 yaş nüfusun ülke ortalamasının dikkat çekici ölçüde altında kaldığı diğer bölgelerdir. Benzer bir derecede olmasa da bu yaş grubunun TR52 (Konya, Karaman), TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın), TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir) ve TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya) bölgelerinde de ülke ortalaması altında kaldığı görülmektedir. Bu veriler bize ülke içindeki farklı bölgelerdeki nüfusu piramidinin birbirinden oldukça farklı şekillerde değişeceğini ve doğum oranlarının düşüklüğü haricinde, ekonomik nedenli iç göç vermenin belirli bölgelerin demografik özellikleri üzerindeki etkisinin dikkate alınması gerektiğini de göstermektedir. Ülkenin doğusunda kalan alt bölgelerde her yaş grubunun nüfus içerisindeki oranı büyük ölçüde ülke ortalamasının üzerinde kalmaktadır. Buna tek istisna 25-34 yaş grubunun bölge nüfusu içindeki oranının ülke ortalamasının altına düştüğü TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) ve TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) bölgeleridir. TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan), TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) ve TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt), İstanbul dışında 25-34 yaş grubunun en yüksek oranlara sahip olduğu üç bölgedir. Ancak bu üç bölgede diğer yaş gruplarının nüfus içerisindeki oranının birbirinden farklı özellikler gösterdiği de görülebilmektedir. TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) 15-19 yaş ile 20-24 yaş gruplarının nüfus içerisindeki oranlarının arasındaki farkın en yüksek olduğu bölge olarak göze çarpmaktadır.

Türkiye'de toplam nüfusun eğitim düzeyi düşükken, genç nüfus daha yüksek bir eğitim seviyesine sahiptir. Son yıllarda okullaşma oranında sağlanan ilerlemeler ile birlikte, genç nüfus içerisindeki orta ve yüksek öğrenime devam edenlerin ve mezun olanların sayısı da artış göstermektedir. Tablo 2 İBBS II düzeyindeki bölgelerde hem farklı eğitim seviyelerindeki nüfus içerisinde genç yaş gruplarının oranını hem de aynı yaş grubu içerisindeki nüfusta farklı eğitim seviyelerine sahip gençlerin oranını vermektedir. Tabloya göre İstanbul'da 20-24 ile 25-34 yaş grubundaki gençler ve genç yetişkinler yüksek öğretim düzeyinde eğitime sahip nüfusun yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte aynı yaş gruplarında yüksek eğitim düzeyindeki gençlerin oranı sırasıyla yüzde 20,8 ve yüzde 26,3'tür. TRA, TRB ve TRC alt bölgeleride (Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu illeri) lise veya dengi meslek okulu mezunu ve yüksek öğretimli nüfus içerisinde 20-24 ve 25-34 yaş gruplarının oranı dikkat çekicidir. Ancak bu illerde aynı yaş grupları içerisinde farklı eğitim düzeylerinin dağılımına bakıldığında yığılmanın lise altı

düzeyde olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle, bu illerdeki gençler ülkenin özellikle batı bölgelerindeki aynı yaş gruplarındaki gençlere kıyasla daha eğitimsizdir, ancak kendi bölgelerindeki eğitimli nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. TR 63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye), TR 71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir), TR 82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) ve TR 83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya) bölgelerinde ise aynı eğitim seviyesi içinde 20-24 ve 25-34 yaş gruplarının payının Türkiye ortalamasına yakın olduğu ama yüksek eğitim seviyelerine sahip bölge nüfusu içinde paylarının daha düşük olduğu görülmektedir. Nüfusları birbirine yakın olan TR 63 ve TR 83 bölgeleri kıyaslandığında Samsun, Tokat, Çorum ve Amasya'da 35-54 yaş aralığında yüksek öğretimli nüfusun oranının yüksek olduğu, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye'yi içeren bölgede ise aynı yaş aralığında okuma yazma bilmeyenlerin ve lise altı eğitim seviyesine sahip olanların yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye ortalamasında lise altı eğitim seviyesine sahip 20-24 yaş grubundaki gençlerin oranı yüzde 41,7, 25-34 yaş arasındaki gençlerin ve genç yetişkinlerin oranı ise yüzde 50,1'dir. Ülkenin Batı ve görece gelişmiş bölgelerinde genç nüfus içerisinde lise altı eğitime sahip genç ve genç yetişkinlerin kendi yaş grupları içerisindeki oranının Türkiye ortalamasının altında kaldığı, lise ve dengi meslek okulu veya yüksek öğrenim seviyesinde eğitime sahip olanların ise oralamanın üzerine çıktığı görülmektedir. TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2013 yılı sonuçlarına göre İBBS düzeyinde 20-24 yaş aralığında bölge nüfusuna oranı açısından en yüksek göç veren bölge TR 52³'dir (Konya ve Karaman). Bu bölgede ilginç bir şekilde eğitim seviyeleri içerisinde yaş gruplarının payı Türkiye ortalaması ile yakınlık gösterirken, aynı yaş grubu içerisinde yüksek eğitim düzeyindekilerin payı Türkiye ortalamasının altına düşmekte, lise altı eğitim seviyesine sahip olanların payı ise Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde çıkmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak, bu bölgenin dışa verdiği göçte eğitimli genç nüfusun önemli bir payı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Yine bölgeler arasında yapılacak benzer karşılaştırmalar, eğitimli nüfus içerisinde genç nüfusun payı yüksek olsa bile aynı yaş grubunda eğitimli nüfusun düşük olduğu bölgelerle ve bu bölgelerden ekonomik nedenlerle göç eden nüfusun özellikleriyle, genç nüfusun görece daha eğitimli olduğu ancak eğitimli nüfusa yönelik iş imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle göç ettiği (veya eğitimli nüfusun geri dönmediği) bölgelerde uygulacak politikaların farklılıklarını tartışma imkanı verebilir. Burada kullanılan veriler tek bir yıla ait olduğundan, bu sonuçlar üzerinden genel bir saptama yapmak mümkün değildir, ancak belirli bir zaman aralığında verilen iç göç içerisinde genç nüfusun payı ve farklı bölgelerdeki genç nüfusun eğitim seviyeleri birlikte incelendiğinde, politika oluşturma açısından daha sağlıklı bilgilere ulaşmak mümkün olacaktır.

3 Aynı bölge 15-29 yaş aralığındaki nüfusta verdiği iç göç açısından da tüm İBBS II düzeyinde 2013 verileriyle en yüksek orana sahiptir. Ancak, 15-19 ile 25-29 yaş gruplarında verdiği iç göç diğer bölgelerden büyük bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 2:
İBBS II Düzeyinde Eğitim Seviyesine Göre Kurumsal Olmayan
Genç ve Genç Yetişkin Nüfus, 2013 (%)

Bölgeler	Aynı Eğitim Seviyesindekiler İçerisinde Yaş Gruplarının Oranı			Aynı Yaş Grubu İçerisinde Farklı Eğitim Düzeyindekilerin Oranı		
	15-19	20-24	25-34	15-19	20-24	25-34
TR10 (İstanbul)						
Okuma yazma bilmeyen	1,6	2,6	9,9	0,9	1,4	2,0
Lise altı	14,3	6,7	22,2	81,7	37,0	46,1
Lise ve dengi meslek okulu	8,0	19,7	32,8	17,2	40,9	25,6
Yükseköğretim	0,1	12,9	43,5	0,2	20,8	26,3
Toplam	9,9	10,2	27,3	100,0	100,0	100,0
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)						
Okuma yazma bilmeyen	1,3	3,9	6,6	1,0	2,9	1,7
Lise altı	10,1	4,1	16,5	79,8	32,4	45,6
Lise ve dengi meslek okulu	6,7	14,8	31,3	18,3	40,0	29,9
Yükseköğretim	0,0	16,4	40,6	0,0	25,7	22,5
Toplam	7,7	7,8	22,1	100,0	100,0	100,0
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)						
Okuma yazma bilmeyen	1,1	1,1	5,7	0,9	1,1	2,2
Lise altı	10,4	3,1	13,1	82,0	30,0	49,4
Lise ve dengi meslek okulu	8,8	19,1	27,9	17,1	45,6	26,0
Yükseköğretim	0,0	14,4	36,3	0,0	23,3	22,9
Toplam	8,4	6,8	17,5	100,0	100,0	100,0
TR31 (İzmir)						
Okuma yazma bilmeyen	1,0	2,5	9,1	0,7	1,8	2,5
Lise altı	12,4	5,1	17,8	80,1	34,7	45,8
Lise ve dengi meslek okulu	8,8	19,4	29,4	19,5	44,9	25,9
Yükseköğretim	0,0	10,0	36,3	0,0	18,6	25,8
Toplam	9,0	8,6	22,5	100,0	100,0	100,0
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)						
Okuma yazma bilmeyen	0,5	1,5	5,9	0,5	1,9	2,7
Lise altı	11,6	4,4	16,6	84,4	43,2	57,4

Bölgeler	Aynı Eğitim Seviyesindekiler İçerisinde Yaş Gruplarının Oranı			Aynı Yaş Grubu İçerisinde Farklı Eğitim Düzeyindekilerin Oranı		
	15-19	20-24	25-34	15-19	20-24	25-34
Lise ve dengi meslek okulu	9,6	18,0	29,0	15,2	38,7	21,8
Yükseköğretim	0,0	11,1	35,4	0,0	16,1	18,0
Toplam	9,2	6,8	19,3	100,0	100,0	100,0
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)						
Okuma yazma bilmeyen	0,8	1,2	6,2	1,1	1,7	3,4
Lise altı	10,5	5,6	19,4	84,4	46,8	62,7
Lise ve dengi meslek okulu	9,2	23,2	34,9	14,0	36,4	21,3
Yükseköğretim	0,0	17,8	38,4	0,0	15,0	12,6
Toplam	8,5	8,2	21,2	100,0	100,0	100,0
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)						
Okuma yazma bilmeyen	1,2	2,9	8,1	0,7	2,0	2,1
Lise altı	12,2	4,5	16,9	80,3	31,3	44,6
Lise ve dengi meslek okulu	7,9	19,7	31,7	18,6	48,4	29,8
Yükseköğretim	0,3	12,1	41,4	0,4	18,0	23,4
Toplam	9,1	8,7	22,7	100,0	100,0	100,0
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)						
Okuma yazma bilmeyen	1,2	1,2	5,4	0,7	0,8	1,4
Lise altı	13,0	5,3	17,5	77,9	33,6	44,7
Lise ve dengi meslek okulu	10,1	20,1	29,7	21,0	44,4	26,2
Yükseköğretim	0,3	13,7	44,8	0,4	21,2	27,8
Toplam	9,9	9,2	23,1	100,0	100,0	100,0
TR51 (Ankara)						
Okuma yazma bilmeyen	1,2	1,8	3,6	0,6	0,8	0,7
Lise altı	14,7	5,4	17,6	76,1	26,1	36,5
Lise ve dengi meslek okulu	8,8	21,7	28,9	23,1	53,2	30,3
Yükseköğretim	0,1	9,4	35,8	0,3	20,0	32,7
Toplam	9,5	10,1	23,7	100,0	100,0	100,0
TR52 (Konya, Karaman)						
Okuma yazma bilmeyen	1,3	1,3	3,9	1,0	1,4	1,8
Lise altı	15,0	6,7	19,1	85,6	51,0	62,5

Tablo 2:
İBBS II Düzeyinde Eğitim Seviyesine Göre Kurumsal Olmayan Genç ve Genç Yetişkin Nüfus, 2013 (%)

Bölgeler	Aynı Eğitim Seviyesindekiler İçerisinde Yaş Gruplarının Oranı			Aynı Yaş Grubu İçerisinde Farklı Eğitim Düzeyindekilerin Oranı		
	15-19	20-24	25-34	15-19	20-24	25-34
Lise ve dengi meslek okulu	11,5	22,0	30,3	12,8	33,1	19,5
Yükseköğretim	0,0	13,2	36,8	0,0	13,8	16,5
Toplam	11,9	8,9	20,7	100,0	100,0	100,0
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)						
Okuma yazma bilmeyen	1,3	0,6	5,8	1,0	0,6	2,0
Lise altı	13,0	5,8	17,0	83,7	42,5	49,7
Lise ve dengi meslek okulu	8,0	17,8	29,3	14,9	37,4	24,7
Yükseköğretim	0,0	11,9	36,7	0,0	19,0	23,6
Toplam	9,5	8,4	21,0	100,0	100,0	100,0
TR62 (Adana, Mersin)						
Okuma yazma bilmeyen	1,4	3,2	10,8	1,3	3,2	5,0
Lise altı	16,1	7,6	18,4	83,6	45,1	50,2
Lise ve dengi meslek okulu	8,9	19,2	31,3	14,8	36,5	27,3
Yükseköğretim	0,0	14,1	36,4	0,0	14,8	17,5
Toplam	11,6	10,1	22,0	100,0	100,0	100,0
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)						
Okuma yazma bilmeyen	1,6	1,6	5,6	1,6	2,7	3,8
Lise altı	18,5	6,4	19,7	86,2	48,7	59,1
Lise ve dengi meslek okulu	11,8	19,8	32,6	12,2	33,2	21,6
Yükseköğretim	0,0	17,0	42,7	0,0	15,5	15,5
Toplam	13,7	8,4	21,3	100,0	100,0	100,0
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)						
Okuma yazma bilmeyen	1,5	2,3	6,1	1,5	2,9	3,4
Lise altı	16,1	6,4	17,7	84,3	44,1	53,2
Lise ve dengi meslek okulu	10,5	22,1	30,4	14,2	39,2	23,6
Yükseköğretim	0,0	12,2	40,0	0,0	13,7	19,7
Toplam	11,9	9,0	20,7	100,0	100,0	100,0

Bölgeler	Aynı Eğitim Seviyesindekiler İçerisinde Yaş Gruplarının Oranı			Aynı Yaş Grubu İçerisinde Farklı Eğitim Düzeyindekilerin Oranı		
	15-19	20-24	25-34	15-19	20-24	25-34
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)						
Okuma yazma bilmeyen	1,0	1,5	6,1	1,0	1,8	3,2
Lise altı	17,3	7,2	18,8	82,5	43,3	49,2
Lise ve dengi meslek okulu	11,3	22,3	32,3	16,0	39,6	25,0
Yükseköğretim	0,0	13,0	44,3	0,0	15,2	22,6
Toplam	12,4	9,9	22,6	100,0	100,0	100,0
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)						
Okuma yazma bilmeyen	1,0	1,0	3,0	1,4	1,6	1,9
Lise altı	11,8	4,2	16,8	81,9	34,4	51,9
Lise ve dengi meslek okulu	9,1	16,7	34,1	16,7	36,1	27,8
Yükseköğretim	0,0	21,9	41,1	0,0	26,2	18,5
Toplam	9,0	7,6	20,1	100,0	100,0	100,0
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)						
Okuma yazma bilmeyen	0,0	1,4	1,4	0,0	2,3	1,1
Lise altı	10,5	5,0	13,0	82,4	46,5	56,5
Lise ve dengi meslek okulu	11,3	16,3	28,8	17,6	30,2	25,0
Yükseköğretim	0,0	17,6	31,4	0,0	20,9	17,4
Toplam	8,4	7,1	15,2	100,0	100,0	100,0
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)						
Okuma yazma bilmeyen	0,7	1,8	5,4	0,9	3,1	3,8
Lise altı	14,5	6,3	18,6	82,4	49,4	58,6
Lise ve dengi meslek okulu	12,5	19,9	31,4	16,2	35,6	22,6
Yükseköğretim	0,6	12,5	36,9	0,5	12,5	14,8
Toplam	11,2	8,1	20,1	100,0	100,0	100,0
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)						
Okuma yazma bilmeyen	0,9	0,9	2,8	1,4	1,9	2,6
Lise altı	14,2	4,4	14,6	78,3	31,4	48,0
Lise ve dengi meslek okulu	11,7	20,1	29,8	20,3	45,3	30,7
Yükseköğretim	0,0	17,4	34,2	0,0	20,8	18,7
Toplam	10,3	7,9	17,3	100,0	100,0	100,0

Tablo 2:
İBBS II Düzeyinde Eğitim Seviyesine Göre Kurumsal Olmayan
Genç ve Genç Yetişkin Nüfus, 2013 (%)

Bölgeler	Aynı Eğitim Seviyesindekiler İçerisinde Yaş Gruplarının Oranı			Aynı Yaş Grubu İçerisinde Farklı Eğitim Düzeyindekilerin Oranı		
	15-19	20-24	25-34	15-19	20-24	25-34
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)						
Okuma yazma bilmeyen	1,2	2,4	9,8	1,1	2,7	5,3
Lise altı	19,7	8,0	19,2	84,0	43,2	50,7
Lise ve dengi meslek okulu	12,3	27,2	30,7	14,9	41,9	23,0
Yükseköğretim	0,0	14,7	47,1	0,0	13,5	21,1
Toplam	14,1	11,1	22,8	100,0	100,0	100,0
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)						
Okuma yazma bilmeyen	2,0	5,3	16,0	2,8	8,7	13,6
Lise altı	22,2	12,9	23,7	88,0	59,8	57,1
Lise ve dengi meslek okulu	10,2	25,0	30,7	8,3	23,9	15,3
Yükseköğretim	0,0	16,3	60,5	0,0	7,6	14,7
Toplam	15,3	13,0	25,0	100,0	100,0	100,0
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)						
Okuma yazma bilmeyen	1,6	2,0	11,0	2,2	3,8	9,6
Lise altı	21,4	7,4	20,9	81,0	37,9	50,2
Lise ve dengi meslek okulu	13,4	24,9	29,0	16,2	40,9	22,4
Yükseköğretim	0,0	19,8	45,9	0,0	16,7	18,1
Toplam	14,3	10,6	22,5	100,0	100,0	100,0
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)						
Okuma yazma bilmeyen	3,7	7,4	18,5	4,9	12,5	19,0
Lise altı	28,3	16,1	24,4	85,7	62,0	57,3
Lise ve dengi meslek okulu	17,3	30,1	27,8	9,4	20,8	11,7
Yükseköğretim	0,0	15,6	59,4	0,0	5,2	12,0
Toplam	19,4	15,2	25,0	100,0	100,0	100,0
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)						
Okuma yazma bilmeyen	1,5	2,7	9,2	1,5	4,0	5,8
Lise altı	21,7	9,1	24,4	86,7	54,9	61,9
Lise ve dengi meslek okulu	13,8	23,6	32,0	11,7	30,3	17,3

Bölgeler	Aynı Eğitim Seviyesinde Yaş Gruplarının Oranı			Aynı Yaş Grubu İçerisinde Farklı Eğitim Düzeyindeki Oranı		
	15-19	20-24	25-34	15-19	20-24	25-34
Yükseköğretim	0,0	13,3	44,1	0,0	10,9	15,1
Toplam	15,7	10,4	24,7	100,0	100,0	100,0
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)						
Okuma yazma bilmeyen	4,0	7,1	17,7	5,9	13,4	19,7
Lise altı	27,9	13,8	23,6	87,5	55,7	56,1
Lise ve dengi meslek okulu	12,1	34,9	29,8	6,6	24,6	12,4
Yükseköğretim	0,0	16,8	57,0	0,0	5,9	11,8
Toplam	18,4	14,3	24,3	100,0	100,0	100,0
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)						
Okuma yazma bilmeyen	2,8	6,3	17,4	3,1	10,3	15,2
Lise altı	30,0	13,4	24,9	87,2	57,1	56,7
Lise ve dengi meslek okulu	15,6	24,0	31,1	10,1	22,9	15,9
Yükseköğretim	0,0	22,1	51,9	0,0	9,7	12,2
Toplam	20,1	13,7	25,6	100,0	100,0	100,0
TÜM BÖLGELER						
Okuma yazma bilmeyen	1,7	3,1	9,4	1,6	3,3	4,3
Lise altı	15,6	6,7	19,2	82,9	41,7	50,1
Lise ve dengi meslek okulu	9,7	20,7	31,0	15,4	38,4	24,1
Yükseköğretim	0,1	13,1	40,7	0,1	16,6	21,5
Toplam	11,2	9,6	22,9	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK

Tablo 3, Türkiye geneli ile kırsal ve kentsel nüfustaki işgücüne katılım oranları ve işsizlik oranlarının farklı yaş gruplarındaki düzeylerini göstermektedir. Türkiye'nin istihdam alanındaki ciddi sorunlarından biri olan kadınların işgücüne katılım oranındaki düşüklük tablodan net bir şekilde görülebilmektedir. Ancak, bu açıdan kır ve kent nüfusu arasındaki farklılıklar da dikkati çekmektedir. Kadınlarda işgücüne katılım oranı kırsal nüfusta her yaş grubunda, kentlerdeki nüfusa oranla daha yüksektir. Kentlerdeki kadınlarda işgücüne katılım oranı 30 yaş sonrası düşüş eğilimine girerken, kırsal bölgelerde bu oran 45 yaşına kadar artmayı sürdürmektedir. Erkek nüfusta ise işgücüne katılım oranı kırsal nüfusta 15-24 yaş aralığında kentlere kıyasla daha yüksektir, daha sonra kentlerdeki oranın altına inmekte ve 45 yaş sonrasında ise tekrar üzerine çıkmaktadır. Bu veriler kırsaldaki erkek nüfusun kentlere kıyasla daha eğitimsiz olduğunun bir işareti olmakla birlikte, özellikle erkek nüfusta istihdam nedeniyle belli yaş gruplarında kırdan kente

doğru bir akış olduğunu da göstermektedir. İşsizlik oranları incelendiğinde ise, özellikle kadınlarda kır ve kent işsizlik oranları açısından bariz farklılıklar olduğu ortaya çıkmaktadır. Erkeklerde de kırsal bölgelerde işsizlik, 25-39 yaş arasında kalan gruplar haricinde kentlere kıyasla daha düşükken, aradaki makas hiçbir yaş grubunda kadınlarınkine benzer bir farklılık göstermemektedir. Kırsal bölgelerde her yaş grubunda kadınlarda işsizlik oranı erkeklerin altında kalırken, kentlerde tam aksi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu eğitimsiz kadın nüfusun kırsal bölgelerde daha fazla bir oranda istihdam edildiğinin ve büyük oranda ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı bir işarettir. Kentlerde ise işgücüne katılım oranları dikkate alındığında, kadınların özellikle 15-24 yaş aralığında, yani emek piyasasına giriş yaptıkları dönemde iş bulmakta zorluk yaşadığı görülmektedir. Ayrıca 25-29 ve 30-34 yaş grubundaki kentlerde yaşayan genç ve genç yetişkin kadınların işgücüne katılım oranları artarken, işsizlik oranlarının düştüğü görülmektedir.

Tablo 3:
Yaş Gruplarına Göre İşgücüne Katılım ve İşsizlik Oranları, 2013 (%)

		Yaş Grupları										
		15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
İşgücüne Katılım Oranı												
KENT												
Erkek		32,3	71,2	92,8	96,2	96,0	94,8	87,0	64,7	45,4	29,0	11,4
Kadın		14,3	39,2	40,6	40,3	39,8	37,1	28,3	17,5	10,3	5,5	1,7
KIR												
Erkek		41,2	76,6	89,2	91,7	92,3	91,8	89,7	80,8	70,2	57,6	30,5
Kadın		21,4	40,2	43,9	44,3	49,8	53,1	50,5	45,1	39,3	31,7	11,3
TOPLAM												
Erkek		35,3	72,7	91,9	95,1	95,0	94,0	87,8	70,0	54,1	40,4	20,5
Kadın		16,6	39,5	41,4	41,3	42,4	41,8	35,2	26,9	20,7	16,2	6,2
İşsizlik Oranı												
KENT												
Erkek		18,3	18,1	10,6	7,2	6,4	6,6	7,8	9,6	10,7	10,5	4,7
Kadın		24,9	27,5	19,9	14,3	13,4	11,2	9,8	9,8	8,6	7,2	0,4
KIR												
Erkek		12,3	16,4	10,8	8,3	7,3	5,0	3,8	4,1	2,3	1,4	0,2
Kadın		7,5	15,2	8,9	5,4	4,0	2,5	1,5	0,8	0,6	0,2	0,1
TOPLAM												
Erkek		15,9	17,6	10,7	7,4	6,6	6,1	6,5	7,5	6,8	5,3	1,5
Kadın		17,5	23,9	17,1	11,9	10,5	7,9	6,1	4,7	3,2	1,6	0,1

Kaynak: TÜİK

İBBS II düzeyinde veriler incelendiğinde ise (Tablo 4), 15-19 yaş grubunda işgücüne katılım oranının erkeklerde en yüksek olduğu bölgelerin sırasıyla TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan), TR52 (Konya, Karaman), TR32 (Aydın, Denizli, Muğla) ve TR31 (İzmir) olduğu görülmektedir. Kadınlarda ise aynı yaş grubu içinde işgücüne katılımın en yüksek olduğu bölgeler TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın), TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli), TR31 (İzmir) ve TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) olarak sıralanmaktadır. 15-19 yaş grubu içerisinde işsizliğin en yüksek olduğu bölgeler erkeklerde TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt), TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) ve İzmir, kadınlarda ise Ankara, İzmir ve İstanbul olarak sıralanmaktadır. 20-24 yaş grubunda ise aynı sıralama erkekler için değişmezken, kadınlarda Ankara, İzmir ve TR62 (Adana, Mersin) şeklinde değişmektedir. Birbirine çok yakın alt bölgeler ele alındığında, TRC kodlu alt bölgelerde kadınların hem işgücüne katılım hem de işsizlik oranlarında bariz farklılıklar olduğu görülebilmektedir. Bu veriler, genç kadınların ve erkeklerin işgücü piyasasına girişte yaşadıkları sorunları genel veriler üzerinden ve tektip politikalar yoluyla çözümlenmenin mümkün olmadığına ve farklı yaş grupları ve farklı cinsiyet grupları için alt bölgesel düzeyde yapılacak analizlere ve geliştirilecek yöntem ve araçlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Yine Batı Karadeniz'deki alt bölgelerle, Doğu Karadeniz arasında hem erkekler hem de kadınlarda işgücüne katılım ve işsizlik oranları arasındaki farklılık da dikkat çekicidir.

Tablo 4:
İBBS II Düzeyinde Gençlerde ve Genç Yetişkin Yaş Gruplarında İşgücüne Katılım ve İşsizlik Oranları, 2013 (%)

Bölgeler	İşgücüne Katılım Oranı			İşsizlik Oranı		
	15-19	20-24	25-34	15-19	20-24	25-34
TR10 (İstanbul)						
Erkek	31,7	72,7	96,3	17,4	17,6	8,1
Kadın	18,2	47,6	42,7	26,3	20,0	14,2
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)						
Erkek	41,6	79,7	96,5	11,3	12,1	6,4
Kadın	19,7	53,7	51,8	22,6	20,7	14,4
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)						
Erkek	29,3	67,1	93,0	9,8	16,1	6,5
Kadın	14,7	40,9	42,7	21,0	21,8	10,1
TR31 (İzmir)						
Erkek	43,0	79,3	95,5	19,4	20,7	9,3
Kadın	24,8	51,5	56,4	34,9	38,6	23,3
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)						
Erkek	43,9	75,3	94,8	11,2	13,8	8,1
Kadın	23,1	49,3	51,9	14,3	20,9	13,0

Tablo 4:
İBBS II Düzeyinde Gençlerde ve Genç Yetişkin Yaş Gruplarında İşgücüne Katılım ve İşsizlik Oranları, 2013 (%)

Bölgeler	İşgücüne Katılım Oranı			İşsizlik Oranı		
	15-19	20-24	25-34	15-19	20-24	25-34
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)						
Erkek	39,4	76,1	95,0	8,4	12,6	5,6
Kadın	22,7	46,2	46,3	9,9	19,9	9,5
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)						
Erkek	32,6	73,0	94,9	11,2	11,1	6,5
Kadın	19,1	47,9	43,3	14,3	23,4	11,1
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)						
Erkek	32,0	75,5	95,6	16,9	19,1	8,3
Kadın	19,6	50,5	46,5	19,4	30,1	17,7
TR51 (Ankara)						
Erkek	24,9	70,4	95,1	15,5	16,4	7,8
Kadın	8,8	34,9	44,3	42,8	35,4	15,7
TR52 (Konya, Karaman)						
Erkek	44,9	75,4	93,2	6,9	9,5	4,9
Kadın	17,5	30,4	36,8	6,9	15,9	8,5
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)						
Erkek	40,0	77,7	92,9	18,0	15,5	6,9
Kadın	24,3	53,0	51,2	12,1	19,9	13,5
TR62 (Adana, Mersin)						
Erkek	41,3	75,6	93,3	16,6	18,7	12,9
Kadın	17,9	39,4	39,2	20,3	35,1	21,6
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)						
Erkek	33,8	77,1	91,8	10,9	26,8	13,2
Kadın	13,1	30,4	30,2	11,3	23,0	18,4
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)						
Erkek	31,6	70,2	91,9	12,2	15,4	5,9
Kadın	15,4	31,1	40,1	9,4	22,4	11,7

Bölgeler	İşgücüne Katılım Oranı			İşsizlik Oranı		
	15-19	20-24	25-34	15-19	20-24	25-34
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)						
Erkek	37,2	78,0	92,8	14,4	18,3	9,3
Kadın	17,3	34,3	38,6	8,3	27,1	16,1
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)						
Erkek	35,5	70,7	92,7	10,5	13,4	9,3
Kadın	27,4	46,6	52,8	15,4	34,1	14,7
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)						
Erkek	29,9	73,2	95,4	19,1	9,8	6,8
Kadın	23,0	52,2	51,0	14,4	18,4	10,9
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)						
Erkek	29,5	75,6	92,6	9,7	16,4	6,6
Kadın	18,5	46,3	45,6	13,5	23,1	10,9
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)						
Erkek	16,8	60,9	89,1	18,6	25,2	12,2
Kadın	8,9	35,9	42,7	20,8	20,2	10,9
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)						
Erkek	33,4	60,1	92,6	12,3	13,3	10,4
Kadın	14,2	32,6	40,3	2,5	15,0	6,4
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)						
Erkek	55,5	74,4	91,0	14,7	11,0	7,2
Kadın	19,8	32,9	45,7	1,1	10,9	7,0
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)						
Erkek	33,8	68,2	91,2	11,4	19,9	9,8
Kadın	24,9	45,8	46,2	9,7	16,0	11,0
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)						
Erkek	41,6	70,0	90,4	18,0	20,1	12,5
Kadın	6,6	16,0	25,1	10,0	18,0	4,5
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)						
Erkek	38,5	69,5	90,3	14,3	12,4	7,1
Kadın	11,7	23,5	27,4	4,4	16,6	8,1

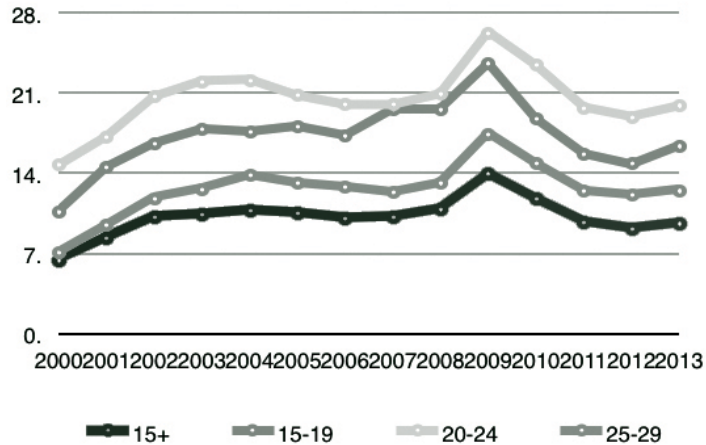
Tablo 4:
İBBS II Düzeyinde Gençlerde ve Genç Yetişkin Yaş Gruplarında İşgücüne Katılım ve İşsizlik Oranları, 2013 (%)

Bölgeler	İşgücüne Katılım Oranı			İşsizlik Oranı		
	15-19	20-24	25-34	15-19	20-24	25-34
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)						
Erkek	36,9	66,3	82,3	25,2	22,9	19,2
Kadın	12,6	18,0	17,4	7,9	18,0	19,0
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)						
Erkek	36,8	68,7	86,8	34,9	31,4	19,0
Kadın	9,8	18,3	13,9	20,1	22,8	24,2

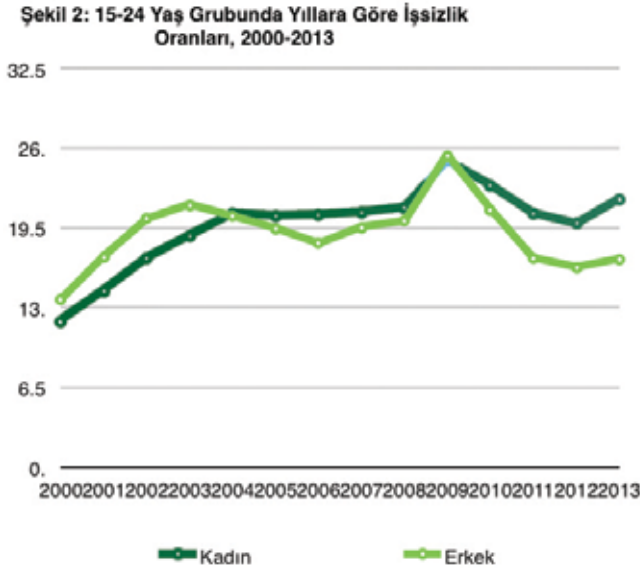
Kaynak: TÜİK

Nüfusun genelindeki ve gençliği kapsayan yaş gruplarındaki işsizlik oranlarının yıllar içindeki seyri ele alındığında ise (Şekil 1), 2001 yılında Türkiye’de ve 2008 yılında küresel ölçekte yaşanan finansal krizlerden en sert biçimde etkilenen grubun 20-24 yaş arasındaki gençler olduğu görülmektedir. 15-19 yaş arasındaki gençlerin işsizlik oranlarında ise özellikle 2006 sonrasında diğer yaş gruplarına göre daha sert iniş ve çıkışlar gözlenmektedir. 15-29 yaş arasındaki her grupta işsizlik ortalama işsizlik oranının üzerindedir ve daha hızlı yükselme eğilimi göstermektedir. 25-29 yaş grubundaki işsizlik oranları ile ortalama işsizlik oranları arasındaki farkın 2002 ve özellikle 2008 sonrasında giderek açılması da önemli noktalardan biridir. Diğer taraftan 20-24 ve 25-29 yaş gruplarındakilerin işsizlik oranları giderek birbirine yaklaşmaktadır.

Şekil 1: İşsizlik Oranları, 2000-2013

15-24 yaş grubu içerisindeki kadın ve erkeklerin işsizlik oranları incelendiğinde (Şekil 2), kadınlarda işsizlik oranının 2004 yılı itibarıyla erkeklerdeki işsizlik oranının üzerine çıktığı ve 2008'deki finansal kriz sonrasında iki grup arasındaki işsizlik oranları arasındaki makasın açıldığı görülmektedir. 2000 yılında yüzde 24,4 olan olan 15-19 yaş grubu kadınlardaki işgücüne katılım oranı, 2013 yılında yüzde 16,6'ya düşmüştür. Bu düşüş büyük ölçüde önce sekiz, sonra on iki yıla çıkarılan zorunlu eğitim ve kadınların okullaşma oranının artırılmasına yönelik politikaların bir sonucudur. Aynı dönemde 20-24 yaş grubundaki kadınların işgücüne katılım oranları yüzde 31,5'den yüzde 39,5'e yükselmiştir. Katılım oranındaki bu artışın 2008 yılından itibaren daha hızlı bir seyir izlediği de görülmektedir. Bu veriler eğitilmiş genç kadın nüfusun daha yüksek oranlarda işgücüne dahil olmasının işsizlik oranları üzerindeki etkisini göstermektedir.

2013 yılı itibarıyla 15-24 yaş arası kurumsal olmayan nüfus içerisinde yüzde 2,4 okuma-yazma bilmemekte iken, yüzde 1 ilköğretim okulu, yüzde 55 ilköğretim okulu, yüzde 16,1 genel lise, yüzde 9,9 lise dengi meslek okulu ve yüzde 7,7 üniversite veya yüksekokul düzeyinde eğitime sahiptir (Tablo 5). Aynı yaş grubu içerisinde işsiz olan kadınların üçte ikisi lise ve dengi ile daha yüksek eğitim düzeylerine sahipken, lise dengi meslek yüksek okulu mezunları arasında kadınlarda işsizlik oranı erkeklere kıyasla çok daha yüksektir. Hem kentlerde hem kırsal kesimde bu yaş grubu içerisinde en yüksek işsizlik düzeyine sahip olanlar üniversite veya yüksek okul düzeyinde eğitilmiş kadınlardır; bununla birlikte kırsal kesimde lise altı eğitime sahip kadınlar arasındaki işsizlik oranı, kentlerdekilere kıyasla ciddi bir şekilde düşüktür. Kırsal ve kentsel nüfustaki farklı eğitim seviyelerine sahip kadınların işsizlik oranları karşılaştırıldığında, sadece yüksek okul veya fakülte eğitimi seviyesinde kırsaldaki işsizlik oranının kentlerdekinin üzerine çıktığı görülmektedir.

Tablo 5:
15-24 Yaş Nüfusta Eğitim Durumlarına Göre İşsizlik Oranları, 2013 (%)

	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
	Türkiye		Kent		Kır	
Okuma Yazma Bilmeyen	18,3	2,3	13,2	19,4	24,5	0,5
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	19,0	6,9	19,4	15,2	18,4	4,5
İlkokul	11,7	7,5	10,2	30,9	13,6	0,0
İlköğretim	15,6	15,6	17,0	23,1	13,3	5,7
Ortaokul ve Dengi Mesleki Okul	15,8	14,9	17,9	28,1	13,1	8,6
Genel Lise	19,1	20,1	20,7	27,2	14,8	22,9
Lise Dengi Mesleki Okul	14,9	20,4	15,6	25,8	13,0	22,5
Yüksek Okul veya Fakülte	23,4	15,1	23,4	33,7	23,3	36,6

Kaynak: TÜİK

Tablo 6:
Çalışmayan ve Eğitim ve Öğretim Görmeyen Gençliğin İşsiz Gençler İçin-deki Oranı, 2010-2013 (%)

Yaş grupları	Yıllar			
	2010	2011	2012	2013
15-19 Yaş				
Kadın	32.5	30.2	28.8	24.4
Erkek	16.1	14.8	15.0	12.1
Toplam	24.0	22.4	21.8	18.1
15-24 yaş				
Kadın	44.4	41.5	39.7	35.9
Erkek	19.6	17.1	17.5	15.0
Toplam	32.3	29.6	28.7	25.5

Kaynak: Eurostat

Çalışmayan ve eğitim-öğretimde olmayan gençlik de gençliğin emek piyasasındaki koşulları açısından önemli bir veridir. Tablo 6 bu grubun işsiz gençler arasındaki oranını iki farklı yaş ve cinsiyet grubu üzerinden göstermektedir. Her iki yaş grubunda da bu oran bir düşüş seyri izlemektedir ve bu durum da eğitim politikalarında yapılan değişikliklerle ilişkilendirilebilir. İki yaş grubunda da çalışmayan ve eğitim ve öğretim

görmeyen genç kadınların işsiz gençler içindeki oranı erkeklere kıyasla daha yüksektir ancak 15-24 yaş grubunda aradaki fark daha yüksektir. Çalışmayan ve eğitim ve öğretimde olamayan genç nüfus işgücü piyasasına girişte özellikle kentlerde en dezavantajlı grubu oluşturmaktadır ve Türkiye OECD ülkeleri içinde bu durumdaki genç nüfusun, toplam genç nüfus ve işsiz genç nüfus içindeki oranlarının en yüksek olduğu ülkedir.

Genç nüfus içerisinde engelli gençler de ayrı bir dezavantajlı alt grup oluşturmaktadır. TÜİK'in 2015 Dünya Nüfus Günü için hazırladığı 2011 verilerine dayanan araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de en az bir engeli olan nüfusun oranı yaş düzeyi arttıkça yük-

Tablo 7:
En Az Bir Engeli Olan Nüfusu İşgücüne Katılım ve İşsizlik Oranları, 2011
(%)

Yaş Grupları	Toplam		Kadın		Erkek	
	İşgücüne Katılım Oranı	İşsizlik Oranı	İşgücüne Katılım Oranı	İşsizlik Oranı	İşgücüne Katılım Oranı	İşsizlik Oranı
15-19	17,7	21,2	10,3	18,9	22,9	21,9
20-24	41,1	15,5	19,6	24,7	52,8	13,6
25-29	38,2	15,9	19,6	17,9	51,7	15,3
30-34	39,7	12,9	20,8	17,7	56,1	11,4
35-39	41,1	12,6	22,2	15,3	59,8	11,6
40-44	40,6	10,8	22,9	12,2	60,8	10,2
45-49	36,3	10,3	20,6	8,2	56,9	11,3
50-54	28,5	8,0	18,0	5,4	44,0	9,6
55-59	23,0	5,5	16,5	2,7	33,8	7,8
60-64	18,7	2,7	13,9	0,9	27,5	4,3
65+	9,6	0,7	5,8	0,3	16,1	1,0
Toplam	22,1	8,8	12,5	7,3	35,4	32,0

Kaynak: TÜİK

selmektedir. Gençlerde en az bir engeli olan nüfusun oranı kadınlarda erkeklere kıyasla daha düşükken, 35-39 yaş grubunda bu tersine dönmekte ve yaş ilerledikçe engelli kadın oranı erkeklerin çok üzerine çıkmaktadır. En az bir engeli olan nüfusa ilişkin işgücü göstergeleri (Tablo 7), her yaş grubunda engellilerin geri kalan nüfusa kıyasla dezavantajlı konumunu göstermektedir. Engelli nüfusun işgücüne katılım oranı her yaş grubunda nüfusun geri kalanına göre düşüktür ama işgücüne katılımdaki farkın en yüksek olduğu yaş grupları 25-29 ve 30-34'dür. Genel nüfus içinde işgücüne katılım oranı 15-19 ve 30-34 yaş grubunda düzenli bir artış eğilimi gösterirken, en az bir engeli

olan kadınlarda işgücüne katılım oranlarının 20-34 yaş arasındaki gruplarda hemen hemen aynı düzeyde olduğu, erkeklerde ise 25-29 yaş grubunda 20-24 yaş grubundaki oranın gerisinde kaldığı görülmektedir. En az bir engeli olan erkeklerin işgücüne katılım oranları erkek nüfusun geneline göre düşük olmakla birlikte, hem en az bir engeli olan kadın nüfusa hem de kadın nüfusun geri kalanına göre daha yüksektir. TÜİK verilerine göre 2011 yılında işsizlik oranları 15-19 yaş grubu için yüzde 15,8, 20-24 yaş grubu için yüzde 19,8 ve 25-29 yaş grubu için yüzde 12,5'tir. En az bir engeli olan nüfustaki işsizlik oranlarına bakıldığında 20-24 ve 25-29 yaş gruplarında engelli nüfustaki işsizlik oranının genel nüfustakine kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. Ancak izleyen yaş gruplarında bu eğilim tersine dönmektedir. Kadın ve erkek engelli genç nüfusa ilişkin işsizlik oranları kıyaslandığında, 20-24 ve 25-29 yaş gruplarında kadınlarda işsizliğin arttığı, erkeklerde ise düştüğü görülmektedir. Bu yaş gruplarında engelli kadın nüfustaki işsizlik oranı ile kadın nüfustaki işsizlik oranı arasındaki fark çok az olmakla birlikte daha yüksektir. Erkeklerde ise 20-24 yaş grubunda en az bir engeli olan nüfustaki işsizlik oranı, aynı yaş grubunun geneline göre daha düşüktür. Bu veriler engelli genç nüfusun, özellikle de engelli genç kadınların işgücü piyasasına katılımdaki dezavantajlı durumunu göstermektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan Özel Politika Gerektiren Kişilerin Eğitim İhtiyaçları Analizi Raporu işverenler arasında engellileri eğitim düzeyleri fark etmeksizin düşük kalifikasyon gerektiren işlerde çalıştırma eğilimi olduğu saptamasını yapmaktadır. Engelliler haricinde, hükümlüler/eski hükümlüler, güvenlik sebebiyle göç edenler, muhtaç durumdaki dul ve yetimler ve şiddet gördüğü için evinden ayrılmış kadınların durumunu da inceleyen eden bu çalışma, işverenlerin diğer dezavantajlı grupları engelliler ile benzer şekilde işlerde istihdam etme eğiliminde olduklarına dair bulguları ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında, çalışmada kullanılan özel politika gerektiren kişiler tanımı kapsamına giren 15-44 yaş arasındaki 11 bin 805 kişinin katıldığı bir anket çalışması yürütülmüştür ve ankete katılım oranı en yüksek yaş grubu 15-24 yaş arasındakilerdir. Eğitim düzeyleri incelendiğinde sözkonusu dezavantajlı gruplarda hem genç hem genç yetişkin nüfusun eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir; bununla birlikte alt gruplar içerisinde bazı farklılıklar da mevcuttur. En düşük eğitim düzeyine sahip grupların zihinsel engelliler, eski hükümlüler ve işitme engelliler şeklinde sıralandığı görülmektedir. Muhtaç durumdaki dul ve yetimler ile güvenlik sebebiyle göç edenler ise eğitim düzeyleri daha yüksek gruplardır. Bu grupların daha önceki iş deneyimleriyle ilgili sorulara alınan yanıtlar, 15-24 yaş grubunda ortopedik engellilerin yüzde 71,46'sının, zihinsel engellilerin yüzde 91,46'sının, görme engellilerin yüzde 72,75'inin, işitme engellilerin yüzde 66,55'inin hiç çalışmamış olduğunu göstermektedir. Bu yaş grubunda hiç çalışmayanların oranının en düşük olduğu grup yüzde 48,99 ile maddi sıkıntı çeken dul ve yetimlerdir. 25-34 yaş grubunda zihinsel engelliler arasında hiç çalışmamış olanların oranı yüzde 81,42'dir ve ortopedik engelliler dışındaki diğer engelli grupları için de bu oran yüzde 50'nin üzerindedir. Bu yaş grubunda hiç çalışmamış olanların en düşük olduğu gruplar eski hükümlüler ve güvenlik nedeniyle göç edenlerdir. Yaş grubu bazında kırılım sağlanmamış olmakla birlikte, ankete katılanlar arasında çalışmayı düşünmeyenlerin oranı işitme engelliler, eski hükümlüler ve güvenlik nedeniyle göç edenler dışında yüzde 50 ve üzerindedir. Ailenin izin vermemesi, sağlığın çalışmaya elverişli olmadığı düşünülmesi ve mesleki kalifikasyon eksikliği çalışmak istememenin başlıca sebepleri olarak ortaya çıkmaktadır.

3. Genç Nüfusun Emek Piyasasında Karşılaştığı Sorunlar ve Gençliğin İstihdamına Yönelik Politika Araçları

3.1. Gençlerin Emek Piyasasında Karşılaştıkları Temel Sorunlar

Emek piyasasında gençlerin özel bir dezavantajlı grup olarak ele alınmaya başlanması ve gençlere yönelik özel politikaların gündeme gelmesi özellikle 2000'lerin ortasından itibaren küresel ölçekte ortaya çıkan genç işsizliği sorununun bir sonucudur. 2015 yılı itibarıyla, dünya nüfusunun 1.8 milyarı 15-29 yaş arası gençlerden oluşmaktadır ve bu nüfusun yaklaşık yüzde 85'i gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır. Gençler dünyadaki işsiz nüfusun yaklaşık yüzde 40'ını oluşturmaktadır ve işsiz kalma olasılıkları yetişkinlere kıyasla 4 kat daha fazladır.⁴ Gençlerin işsizler arasında dezavantajlı ayrı bir grup olarak kabul edilmesinin temel nedeni, genç işsizliğin kısa ve orta vadede sosyal ve ekonomik maliyetlerinin çok daha yüksek olmasıdır. En basit şekliyle genç işsizliği, gençlerin emek piyasasına geç girmelerine ve girdikleri zaman da büyük oranda düşük maaşlı işlerde çalışmaları sonucunu doğurmaktadır. Bu hem gençlerin şimdiki ve ileriki dönemlerdeki gelirlerinde bir düşüş anlamına gelmekte, hem ileride işsiz kalma olasılığını arttırmakta, hem de verimlilik kayıplarına neden olmaktadır. Genç nüfusun yüksek olduğu ülkelerde, yüksek genç işsizliğinin istikrarsızlığa neden olma riski yüksek görülmektedir. Gençler açısından genç işsizliği ve bununla bağlantılı olarak gençlerde görülen yüksek yoksulluk oranı, aileye bağımlılığın artması ve otonomi kaybı anlamına gelmektedir.

Bu bölümde gençliğin istihdamda karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik politikalar, Robalino ve diğerlerinin⁵ farklı ülkelerdeki genç işsizliği sorunlarını dikkate alarak

⁴ Goldin ve diğerleri, 2015.
⁵ Robalino ve diğerleri, 2013.

yaptıkları sınıflama temel alınarak tartışılmaktadır. Bu sınıflama genç işsizliğinin önündeki farklı kısıt gruplarına dikkate çektiği ve gençlerin istihdamı alanındaki sorunları sadece eğitim düzeyi ile eğitimden istihdama geçiş döneminin özellikleri ile sınırlayan diğer çalışmaların ötesine geçtiği için özellikle tercih edilmiştir. Bu sınıflamada, genel olarak işsizliği etkileyen faktörler başlıca üç gruba ayırmaktadır: bireysel özellikler (beceriler, sosyal çevre ve psikoloji); üretim, emek ve sermaye piyasalarının işleyişi; toplam talep ile toplam işgücü arzını etkileyen makroekonomik, demografik ve jeopolitik faktörler. İstihdamı etkileyen bu faktörler eşanlı olarak hem gençler hem de yetişkinler için geçerlidir; bununla birlikte üç grup altındaki faktörler tek tek incelendiğinde işsizliğe neden olan sorunların hemen hemen tamamının sadece veya büyük ölçüde gençleri etkilediği görülmektedir. Robalino ve diğerleri aynı çalışmada, bu üç grup altındaki farklı faktörler ile farklı ülkelerde sıklıkla kullanılan politikalar arasındaki ilişkileri de göstermişlerdir. (Tablo 9). İstihdamın önündeki kısıtlar ve bu kısıtlara yönelik politikalar incelendiğinde, belirli bazı politika araçlarının farklı ana gruplar altındaki değişik faktörlerle ilişkili olabildiği görülmektedir. Örneğin, gençliğin istihdamı alanında artık genel geçer hale gelmiş eğitim seviyesinin yükseltilmesi, danışmanlık, ulusal kalite çerçeveleri gibi politikalar, eşanlı olarak istihdamın önündeki farklı kısıtlara ilişkin sorunlara çözüm sağlayabilmektedir. Ayrıca gençliğin istihdamı kapsamında çatışmaların çözülmesi gibi hiç tartışılmayan ya da gençlerin pazarlık gücünün arttırılması gibi büyük oranda gözardı edilen politika araçlarına da dikkat çeken çalışma, mevcut politikalarındaki eksik-

Tablo 8:
Gençlerin İstihdamı Önündeki Engeller

Kısıt Türü	Kısıt	Kısıtın Niteliği
Bireysel	Yetersiz bilişsel, bilişsel olmayan ve teknik beceriler	Çoğunlukla gençler
	Sosyal ağların yetersizliği	Çoğunlukla gençler
	Hanehalkı geliri	Tüm işsizler
	Psikolojik faktörler	Çoğunlukla gençler
Piyasaların ve Hükümetlerin/ Politikaların Başarısızlığı	Emek piyasası üzerindeki düzenlemeler	Çoğunlukla gençler
	Pazarlık gücünün düşüklüğü	Çoğunlukla gençler
	İşin nerede/nasıl bulunduğu konusunda bilgi eksikliği	Çoğunlukla gençler
	İşverenlerin işçiler hakkında bilgi eksikliği	Çoğunlukla gençler
	Sermayeye erişim güçlüğü	Çoğunlukla gençler
Makro Düzeyde Sorunlar	İş kurma ve istihdam yaratmanın önündeki engeller	Çoğunlukla gençler
	Ekonomik durgunluk	Çoğunlukla gençler
	Yaş kuşağının büyüklüğü	Sadece gençler
	Çatışma ve şiddet	Çoğunlukla gençler

Kaynak: Robalino v.d., 2013, s. 16.

Tablo 9:
Gençlerin İstihdamına Yönelik Politikalar

Kısıt Türü	Kısıt	Kısıtın Niteliği
Bireysel	Yetersiz bilişsel, bilişsel olmayan ve teknik beceriler	Eğitim, eğitim reformu
	Sosyal ağların yetersizliği	Danışmanlık, aracılık
	Hanehalkı geliri	Mikro finans, kredi garantileri, sosyal güvenlik ağları
	Psikolojik faktörler	Kamu sektörü reformu, sosyal destek reformu, haneçi hizmet sektörünün geliştirilmesi, bilgilendirme kampanyaları, erken çocukluk dönemine yönelik uygulamalar, ayrımcılığa karşı düzenlemeler
Piyasaların ve Hükümetlerin/ Politikaların Başarısızlığı	Emek piyasası üzerindeki düzenlemeler	Emek piyasasına ilişkin kanunlarda reformlar, standardizasyon
	Pazarlık gücünün düşüklüğü	Pazarlık gücünün arttırılmasına yönelik düzenlemeler, asgari ücret
	İşin nerede/nasıl bulunduğu konusunda bilgi eksikliği	Aracılık, okul düzeyinde danışmanlık, istihdam fuarları, yardım talep edilebilecek internet siteleri
	İşverenlerin işçiler hakkında bilgi eksikliği	Aracılık, ulusal kalite çerçeveleri
	Sermayeye erişim güçlüğü	Mikrofinans, kredi garantileri
Makro Düzeyde Sorunlar	İş kurma ve istihdam yaratmanın önündeki engeller	İş piyasasına yönelik reformlar, ücret teşvikleri, altyapı yatırımları
	Ekonomik durgunluk	Makro ekonomik politikalar, ticaret politikaları
	Yaş kuşağının büyüklüğü	Eğitim kapasitesine yatırım, hedefi belirli sektörel ve bölgesel büyüme düzenlemeleri
	Çatışma ve şiddet	(Çatışmaların çözülmesi dahil) Daha fazla güvenlik

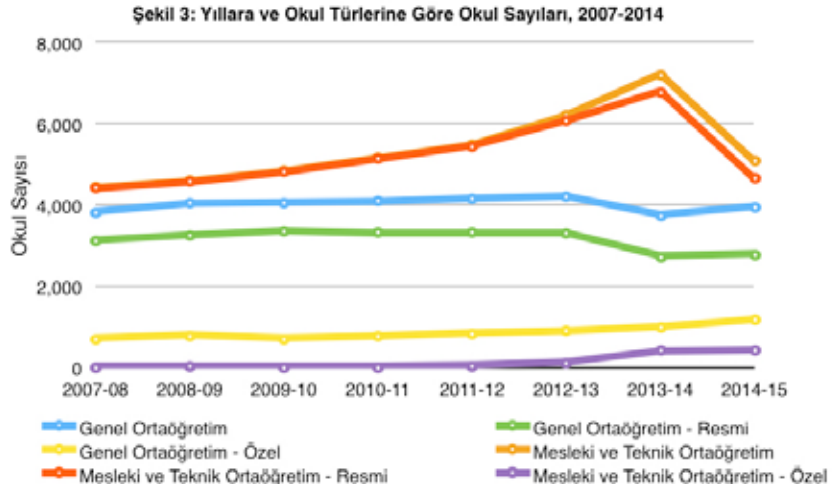
Kaynak: Robalino v.d., 2013, s. 16.

likleri saptamayı kolaylaştırmaktadır.

Gençliğin istihdamı önündeki temel kısıt grupları ve alt faktörler ele alınırken, bu alt faktörlere ilişkin temel bilgilerin yanı sıra, bu alt faktörle bağlantılı olarak Türkiye'deki durumun da incelenmesine çalışılmıştır. Bununla birlikte, her faktöre ilişkin veriler ve kaynaklar aynı düzeyde değildir; örneğin gençlerin beceri/eğitim seviyeleri ve bunun istihdama etkisi hakkında birçok araştırma varken, çatışmaların genç nüfusun istihdamına etkisi özel olarak araştırılmış bir alan değildir.

- Bireysel etkenler

Tablo 8'de yer alan kategorizasyona göre beceri eksikliği genç işsizliğini etkileyen temel sorunlardan biridir. Daha eğitimli nüfusun istihdam açısından daha avantajlı durumda olduğu genel kabul görmekle birlikte, bunun tek başına yeterli olmadığını da altını çizmek gerekir. Nüfusun beceri düzeyini yükseltmek amacıyla özellikle gelişmekte olan ülkelerde okullaşma oranının artırılması, eğitim kalitesinin yükseltilmesi ve yüksek eğitim alan kişi sayısının artırılması yaygın olarak kullanılan politikalar. Ancak birçok ülkede diploma sahibi olmak istihdam için bir garanti değildir; özellikle emek piyasasındaki istihdam olanaklarının da bu türden bir değişime cevap verebilecek nitelikte olması gerekmektedir. Birçok gelişmekte olan ülkede işverenlerin talep ettikleri becerilerle, emek arzının sahip olduğu beceriler arasında uyumsuzluklar vardır. Eğitim düzeyi yükselse bile, eğitimin kalitesinin düşüklüğü diplomayı kalifikasyon açısından yeterli bir gösterge olmaktan çıkarmaktadır. Eğitilen nüfusun farklı sektörler arasında dağılımı -örneğin sosyal bilimler alanından mezun olanların diğer alanlara kıyasla orantısız bir şekilde artışı- da becerilere yönelik politikalar ve bunların ekonomik büyüme/kalkınma ile ilişkisi açısından önem taşıyan konulardan biridir. Başka bir sorun eğitim sistemi içerisinde elde edilen becerilerle, işverenlerin talep ettikleri becerilerle arasındaki uyumsuzluktur. Beceri uyumsuzluklarına ilişkin araştırmalar değişik sektörlerde işverenlerin bireysel özelliklerden, sektöre ilişkin özel becerilere kadar farklı beceri türlerini talep ettiklerini göstermektedir.

Kaynak: MEB

Tablo 10:
Okul Türlerine Göre Ortaöğretim Öğrenci Sayıları, 2011-2012 ve 2014-2015

Okul Türü	Yıllar	
	2011-2012	2014-2015
TOPLAM	4.756.286	5.691.071
GENEL ORTA ÖĞRETİM	2.666.066	2.902.954
Resmi	2.532.250	2.738.673
Özel	133.816	164.281
Mesleki ve Teknik Orta Öğretim	2.090.220	2.788.117
Resmi	2.085.872	2.712.227
Özel	4.348	75.890

Kaynak: ERG, 2015.

Türkiye özelinde nüfusun eğitim düzeyinin düşüklüğü istihdam politikaları kapsamında en sık vurgulanan konulardan biridir. Yine eğitimi nüfusun niceliksel ve niteliksel artışı, uzun zamandır gençliğe yönelik politikaların temel eksenlerinden biri olmuştur. Türkiye’de okullaşma oranının ilkökul düzeyinde 2007’den itibaren yüzde 95’in üzerine çıktığı, orta öğretim düzeyinde 2014 yılı itibarıyla yüzde 80’e yaklaştığı görülmektedir. Son yıllarda eğitim sistemindeki en önemli değişikliklerden biri, 2012-2013 yılı itibarıyla zorunlu eğitimin 12 seneye çıkarılması ve 4+4+4 sistemine geçilmesidir. Tablo 10, sisteme geçişin hemen öncesindeki 2011-2012 ile 2014-2015 öğretim yıllarında farklı okul türlerinde okumakta olan öğrenci sayılarını, Şekil 3 ise farklı türlerdeki okul sayılarının 2007-2008 yılından itibaren değişimini göstermektedir. Bu veriler, ortaöğretimde mesleki eğitimdeki öğrenci ve okul sayısının genel liselere kıyasla daha hızlı arttığına işaret etmektedir. Genel eğitimde devlet okullarının sayısında 4+4+4 sistemine geçiş ve 2013-2014 yılında okul türlerinde çeşitliliğin azaltılmasına yönelik dönüşümün büyük ölçüde tamamlanmasıyla birlikte bir düşüş gözlenirken, özel okulların sayısı artmaya devam etmektedir.

Diğer taraftan, mesleki ve teknik ortaöğretimde hem öğrenci hem okul sayısı yeni sisteme geçişle birlikte hızla artmıştır. Öğrencilerin farklı program türleri arasındaki dağılımına bakıldığında (Tablo 11) bir başka dikkat çeken nokta, Din Eğitimi Genel Müdürlüğü’ne bağlı imam-hatip liselerinin payındaki artıştır. Eğitim Reformu Girişiminin (ERG) 2014-2015 Eğitim İzleme Raporu ⁶’na göre, okullaşma oranının artmasına rağmen, özellikle özel okullarla devlet okulları arasındaki eğitim kalitesi, farkı sosyo-ekonomik eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Veriler yoksul ailelerinin çocuklarının devlet okullarına ve mesleki eğitim veren okullara yoğunlaştığını, ailelerin sosyo-ekonomik seviyesi arttıkça yoğunlaşmanın Anadolu ve Fen Liselerine kaydığını göstermektedir. Rapor özellikle PISA 2012 sonuçlarına göre eğitim kalitesi seviyesi oldukça düşük mesleki eğitim veren okullardaki bu yoğunlaşmanın yarattığı sorunlara dikkat çekmektedir.

Tablo 11:
Ortaöğretimde Yıllara ve Program Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı, 2009-2014 (%)

Program Günü	Yıllar					
	2009 2010	2010 2011	2011 2012	2012 2013	2013 2014	2014 2015
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı liseler (Anadolu, fen, sosyal bilimler, Anadolu güzel sanatlar ve spor)	12,4	19,5	21,2	24,2	23,3	28,3
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı Anadolu öğretmen liseleri	1,8	1,9	2,3	2,4	2,7	2,0
Ortaöğretim genel müdürlüğüne bağlı liseler	37,6	29,0	25,0	19,0	16,7	7,7
Özel liseler	3,2	3,2	3,5	3,5	3,4	3,9
Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlar, polis kolejleri ve konservatuvarlar	39,4	40,2	40,6	40,6	40,7	42,9
Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı liseler	5,5	5,9	7,0	9,6	11,5	12,9
Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı liseler	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4	0,5
Özel liseler (Meslek ve teknik ortaöğretim)	0	0,1	0,1	0,5	1,4	1,8

Kaynak: ERG, 2015.

Ortaöğretimde eğitim-istihdam ilişkisi açısından asıl önem taşıyan kurumlar mesleki ve teknik eğitim veren okul türleridir. ERG 2012 yılında yayınladığı Mesleki ve Teknik Eğitimde Kalite Strateji Belgesi isimli çalışmasında mesleki eğitimde dört temel hedef doğrultusunda politikalar üretilmesi tavsiyesinde bulunmaktadır: ortaöğretim düzeyindeki tüm öğrencilerin temel becerilere sahip hale gelmesi; mesleki ve teknik eğitimin niteliğinin artırılması; mesleki ve teknik eğitim sistemine yönelik destek mekanizmalarının kurulması ve güçlendirilmesi; mesleki ve teknik eğitimin toplumsal statüsünün iyileştirilmesi. ERG 2014-2015 İzleme Raporu'nda mesleki ve teknik eğitimde başarılı sonuçlar alınması için "eğitim, meslek, belge" bağlantısının güçlü bir şekilde kurulmasının ve bu açıdan mesleki yeterlik sisteminin hızla güçlendirilmesinin önemini altı çizilmektedir. Hizmetiçi eğitim yoluyla yönetici ve öğretmenlerin niteliklerinin artırılması, öğrencilere etkin rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sunulması, eğitim kurumlarının ve staj yapılan işletmelerin güncel teknolojiye sahip olması, öğrencilerin eğitim aldıkları dallarda istihdam edilebilmeleri için okullarla ilgili sektörler arasında güçlü işbirliklerine gidilmesi de bu kapsamda dikkat çekilen noktalar arasındadır.⁷

⁷ a.g.e., s. 90-92.

Tablo 12:
Yüksek Öğretim Öğrenci Sayıları, 2014-2015

	Toplam Öğrenci Sayısı		
	Erkek	Kadın	Toplam
TOPLAM	3.276.658	2.786.228	6.062.886
ÖNLİSANS	1.062.823	950.939	2.013.762
Örgün Eğitim	360.381	250.583	610.964
İkinci Öğretim	189.340	95.727	285.067
Uzaktan Öğretim	14.999	10.581	25.580
Açık Öğretim	498.103	594.048	1.092.151
LİSANS	1.967.703	1.661.097	3.628.800
Örgün Eğitim	722.148	751.719	1.473.867
İkinci Öğretim	232.990	190.835	423.825
Uzaktan Öğretim	9.507	10.688	20.195
Açık Öğretim	1.003.058	707.855	1.710.913
YÜKSEK LİSANS	200.597	141.504	342.101
Örgün Eğitim	171.736	127.525	299.261
İkinci Öğretim	18.613	10.720	29.333
Uzaktan Öğretim	10.248	3.259	13.507
DOKTORA	45.535	32.688	78.223
Örgün Eğitim	45.535	32.688	78.223

Kaynak: YÖK

Yükseköğretimde ise 2000 yılında yüzde 12,27 olan okullaşma oranının, 2014 yılında yüzde 39,49'a ulaştığı görülmektedir. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) verilerine göre, yüksek öğretimde net okullaşma oranı kadınlarda erkeklere kıyasla daha yüksektir. Diğer taraftan, Mayıs 2015 itibarıyla, Türkiye'de toplam üniversite sayısı 193'e ulaşmıştır; bu üniversitelerin 109 tanesi devlet, 76'sı vakıf üniversitesi niteliğindedir. YÖK verilerine göre, 2014-2015 yılında üniversitelere kayıtlı toplam öğrenci sayısı 6.062.886'dır ve bu öğrencilerin 3.628.800'ü lisans düzeyinde eğitim almaktadır (Tablo 12). Önlisans düzeyinde eğitim alan öğrencilerin yarısından fazlası, lisans düzeyinde eğitim alanların yaklaşık yarısı açık öğretim programlarına kayıtlıdır. Açık öğretim programları içerisindeki öğrenci oranları 2002 yılından itibaren hızlı bir artış göstermiştir; 2008-2011 yılları arasında açık öğretim programlarındaki öğrenci sayısı yüzde 95 artmıştır, 2011-2015 yılları arasında ise bu programlardaki öğrenci sayısının artış oranı yüzde 63 olmuştur. Yüz yüze eğitim alan öğrenci sayıları açısından ise, 2008-2011 yılları arasında yüksek öğretimdeki öğrenci sayısı yaklaşık yüzde 50 oranında artarken, yüz yüze eğitim alan

öğrencilerin sayısı yaklaşık yüzde 27 artış göstermiştir.⁸ 2014-2015 öğretim yılı itibarıyla yüz yüze eğitim programları (örgün eğitim ve ikinci öğretim) içerisindeki öğrenci sayısı 2.793.723'e ulaşmıştır ve 2011 yılını izleyen dört yıl içerisinde öğrenci sayısındaki artış oranı yaklaşık yüzde 32'dir.

Eğitim ve öğretim alan sınıflamaları üzerinden incelendiğinde (Tablo 13), 2011-2015 yılları arasında lisans düzeyinde öğrenci sayısı en çok artan alanların "Mühendislik, İmalat ve İnşaat", "Sağlık ve Refah" ile "Hizmetler" olduğu görülmektedir. "Fen Bilimleri, Matematik ve Bilgisayar" alanlarında ise tersine yaklaşık yüzde 18'lik bir düşüş görülmektedir. Ancak bu temel alanların altındaki sınıflamalar incelendiğinde daha ilgi çekici değişiklikler karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, "Beşeri Bilimler ve Sanat" alanında toplam öğrenci sayısı 1.8 kat artmışken, bu başlıktaki "Din" alanındaki artış oranı 3.6 kattır. Eğitimde, eğitim bilimleri alt alanında öğrenci sayısı artarken, "Genel Konularda Uzmanlığı Olan Öğretmenlerin Eğitimi" başlığı altındaki programlarda öğrenim gören öğrenci sayısının düştüğü görülmektedir. Farklı alanlardaki öğrencilerin dağılımı dikkate alındığında, 2015 itibarıyla öğrencilerin yüzde 57,8'inin "Sosyal Bilimler, İş ve Hukuk" alanında eğitim almaktadır ve bu oranın 2011 yılından beri çok büyük bir değişiklik göstermemiştir. Bununla birlikte bu temel alan içerisinde "İş ve Yönetim" ile "Sosyal Bilimler ve Davranış Bilimleri" başlıkları altında öğrenim gören öğrenci sayısı yükselmiş, ancak bu alanların toplam öğrenci sayısı içerisindeki payı düşüş göstermiştir. Bu temel alan altında toplam öğrenci sayısı içerisindeki yüzdesi açısından dikkat çeken bir alt alan "Hukuk"tur. "Eğitim" ve "Fen Bilimleri, Matematik ve Bilgisayar", "Tarım ve Veterinerlik" toplam öğrenci sayısı içerisinde payı düşen ana alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Lisans ve önlisans düzeyindeki öğrenci sayıları karşılaştırıldığında, 2011-2015 yılları arasında lisans düzeyindeki öğrenci sayısının yüzde 43,9, önlisans düzeyindeki öğrenci sayısının yüzde 86,7 artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 13:
Eğitim ve Öğretim Alanları Sınıflamasına Göre Lisans Düzeyindeki Öğrenci Sınıflamaları, 2010-2011 ve 2014-2015

	2010-2011		2014-2015		2010-2011 ile 2014-2015 Öğretim Yılları Arasında Öğrenci Sayısındaki Artış Oranı (%)
	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflamasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflamasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	
TOPLAM	2.521.095	100,0	3.628.800	100,0	43,9
BEŞERİ BİLİMLER VE SANAT	224.768	8,9	413.341	11,4	83,9
BEŞERİ BİLİMLER	175.977	7,0	335.650	9,2	
Anadil	77.414	3,1	108.317	3,0	

	2010-2011		2014-2015		2010-2011 ile 2014-2015 Öğretim Yılları Arasında Öğrenci Sayısındaki Artış Oranı (%)
	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıfla- masına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıfla- masına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	
TOPLAM	2.521.095	100,0	3.628.800	100,0	43,9
BEŞERİ BİLİMLER VE SANAT	224.768	8,9	413.341	11,4	83,9
BEŞERİ BİLİMLER	175.977	7,0	335.650	9,2	
Anadil	77.414	3,1	108.317	3,0	
Din	18.937	0,8	67.396	1,9	
Felsefe ve Etik	16.212	0,6	32.884	0,9	
Tarih ve Arkeoloji	32.692	1,3	77.534	2,1	
Yabancı Diller	30.722	1,2	49.519	1,4	
SANAT	48.791	1,9	77.691	2,1	
El Sanatları	3.548	0,1	2.654	0,1	
Güzel Sanatlar	8.424	0,3	14.493	0,4	
İşitsel-Görsel Teknik- ler ve Medya Yapımı	19.064	0,8	28.261	0,8	
Müzik ve Sahne Sanatları	8.349	0,3	10.648	0,3	
Sanat	865	0,0	1.367	0,0	
Tasarım	8.541	0,3	20.268	0,6	
EĞİTİM	264.551	10,5	275.495	7,6	4,1
ÖĞRETMEN EĞİTİMİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ	264.551	10,5	275.495	7,6	
Eğitim Bilimleri	9.954	0,4	22.030	0,6	
Genel Konularda Uzmanlığı Olan Öğ- retmenlerin eğitimi	81.247	3,2	57.571	1,6	
Mesleki Konuların Öğretmenlerinin Eğitimi	68.996	2,7	55.632	1,5	
Öğretmen Eğitimi ve Eğitim Bilimleri		0,0	219	0,0	
Okul Öncesi Öğret- menlerinin Eğitimi	27.508	1,1	31.126	0,9	

Tablo 13:
Eğitim ve Öğretim Alanları Sınıflamasına Göre Lisans Düzeyindeki Öğrenci Sınıflamaları, 2010-2011 ve 2014-2015

	2010-2011		2014-2015		2010-2011 ile 2014-2015 Öğretim Yılları Arasında Öğrenci Sayısındaki Artış Oranı (%)
	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflamasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflamasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	
Temel Seviyelerdeki Öğretmenlerin Eğitimi	76.846	3,0	108.917	3,0	
FEN BİLİMLERİ, MATEMATİK, BİLGİSAYAR	187.764	7,4	153.454	4,2	-18,3
BİLGİSAYAR	26.430	1,0	9.491	0,3	
Bilgisayar Bilimleri	26.430	1,0	9.491	0,3	
FİZİK BİLİMLERİ	86.355	3,4	62.798	1,7	
Fizik	23.306	0,9	11.706	0,3	
Kimya	36.687	1,5	16.507	0,5	
Yer Bilimleri	24.362	1,0	34.585	1,0	
MATEMATİK VE İSTATİSTİK	44.570	1,8	41.985	1,2	
İstatistik	9.409	0,4	9.519	0,3	
Matematik	35.161	1,4	32.466	0,9	
YAŞAM BİLİMLER	30.382	1,2	39.180	1,1	
Biyoloji ve Biyokimya	30.272	1,2	23.122	0,6	
Çevre Bilimi	6	0,0	16.058	0,4	
HİZMETLER	40.452	1,6	74.142	2,0	83,3
ÇEVRE KORUMA	10.883	0,4	61	0,0	
Doğal Çevre ve Yaban Hayatı			61	0,0	
GÜVENLİK HİZMETLERİ			5.523	0,2	
Can ve Mal Güvenliği			4.598	0,1	
İş Sağlığı ve İş Güvenliği			925	0,0	
KİŞİSEL HİZMETLER	26.308	1,0	62.752	1,7	
Ev Hizmetleri	53	0,0	9	0,0	
Otel, Lokanta ve Catering Hizmetleri	1.591	0,1	5.069	0,1	

	2010-2011		2014-2015		2010-2011 ile 2014-2015 Öğretim Yılları Arasında Öğ- renci Sayı- sındaki Artış Oranı (%)
	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıfla- masına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıfla- masına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	
Seyahat, Turizm ve Boş Zaman Faaliyetleri	24.191	1,0	56.798	1,6	
Sporlar	473	0,0	876	0,0	
ULAŞTIRMA HİZMET- LERİ	3.261	0,1	5.806	0,2	
Ulaşım Hizmetleri	3.261	0,1	5.806	0,2	
MÜHENDİSLİK, İMALAT VE İNŞAAT	180.962	7,2	377.544	10,4	108,6
İMALAT VE İŞLETME	24.641	1,0	36.022	1,0	
Gıda İşleme	11.293	0,4	18.714	0,5	
İmalat ve İşleme			2.874	0,1	
Madencilik ve Maden Çıkarılması	7.787	0,3	8.699	0,2	
Materyaller	112	0,0	189	0,0	
Tekstil, Giyim, Ayakkabı, Deri	5.499	0,2	5.546	0,2	
MİMARLIK VE İNŞAAT	50.362	2,0	92.496	2,5	
İnşaat ve İnşaat Mü- hendisliği	26.899	1,1	50.912	1,4	
Mimarlık ve Şehir Planlama	23.463	0,9	41.584	1,1	
MÜHENDİSLİK VE MÜ- HENDİSLİK İŞLERİ	105.959	4,2	249.026	6,9	
Elektrik ve Enerji	4.145	0,2	9.545	0,3	
Elektrik ve Otomasyon	31.399	1,2	105.195	2,9	
Kimyasal Süreçler			13.797	0,4	
Mekanik ve Metal İşleri	7.559	0,3	73.285	2,0	
Motorlu Taşıtlar, Ge- miler ve Uçaklar	41.614	1,7	15.783	0,4	
Mühendislik ve Mühen- dislik İşleri	21.242	0,8	31.421	0,9	

Tablo 13:
Eğitim ve Öğretim Alanları Sınıflamasına Göre Lisans Düzeyindeki
Öğrenci Sınıflamaları, 2010-2011 ve 2014-2015

	2010-2011		2014-2015		2010-2011 ile 2014-2015 Öğretim Yı- ları Arasında Öğrenci Sayı- sındaki Artış Oranı (%)
	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıfla- masına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıfla- masına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	
SAĞLIK VE REFAH	100.041	4,0	192.003	5,3	91,9
SAĞLIK	97.851	3,9	177.702	4,9	
Dişçilik Çalışmaları	8.042	0,3	14.957	0,4	
Eczacılık	6.368	0,3	9.212	0,3	
Hemşirelik ve Hasta Bakımı	36.194	1,4	64.042	1,8	
Sağlık	5	0,0	50	0,0	
Terapi ve Rehabilitasyon	5.976	0,2	21.182	0,6	
Tıbbi Teşhis ve Tedavi Teknolojisi			1.062	0,0	
Tıp	41.266	1,6	67.197	1,9	
SOSYAL HİZMETLER	2.190	0,1	14.301	0,4	
Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık	2.190	0,1	14.301	0,4	
SOSYAL BİLİMLER, İŞ VE HUKUK	1.481.753	58,8	2.096.917	57,8	41,5
GAZETECİLİK VE ENFOR- MASYON	8.982	0,4	14.692	0,4	
Gazetecilik ve Habercilik	7.003	0,3	12.072	0,3	
Kütüphane, Enforma- syon, Arşiv	1.979	0,1	2.620	0,1	
HUKUK	32.488	1,3	63.704	1,8	
Hukuk	32.488	1,3	63.704	1,8	
İŞ VE YÖNETİM	1.138.857	45,2	1.479.509	40,8	
Çalışma Hayatı	48.835	1,9	78.544	2,2	
Finans, Bankacılık, Sigor- tacılık	67.603	2,7	110.495	3,0	

	2010-2011		2014-2015		2010-2011 ile 2014-2015 Öğretim Yı- ları Arasında Öğrenci Sayı- sındaki Artış Oranı (%)
	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıfla- masına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıfla- masına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	
Muhasebe ve Vergilen- dirme	1.274	0,1	3.700	0,1	
Pazarlama ve Reklam- cılık	10.021	0,4	22.144	0,6	
Toptan ve Perakende Satışları	7.163	0,3	18.710	0,5	
Yönetim ve İdare	1.003.961	39,8	1.245.916	34,3	
SOSYAL BİLİMLER VE DAVRANIŞ BİLİMLERİ	301.426	12,0	539.012	14,9	
Ekonomi	185.457	7,4	217.704	6,0	
Psikoloji	7.748	0,3	17.660	0,5	
Siyaset Bilimi ve Yurt- taşlık	59.071	2,3	156.165	4,3	
Sosyal Bilimler ve Dav- ranış Bilimleri	672	0,0	145	0,0	
Sosyoloji ve Kültürel Çalışmalar	48.478	1,9	147.338	4,1	
TARIM VE VETERİNERLİK	40.804	1,6	42.305	1,2	3,7
TARIM, ORMANCILIK VE BALIKÇILIK	31.994	1,3	31.154	0,9	
Bahçecilik	1.725	0,1	4.073	0,1	
Balıkçılık	5.903	0,2	2.473	0,1	
Bitkisel Üretim ve Hay- van Yetiştiriciliği	16.723	0,7	18.098	0,5	
Ormanlık	7.643	0,3	5.658	0,2	
Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık			852	0,0	
VETERİNERLİK	8.810	0,3	11.151	0,3	
Veterinerlik	8.810	0,3	11.151	0,3	
ALANI BELİRLENEME- YENLER			3.599	0,1	

Kaynak: YÖK ve ÖSYM

Önlisans düzeyinde bu dönem içerisinde öğrenci sayısının en hızlı arttığı temel alan "Eğitim'dir ve bu artışın mesleki konuların öğretmenlerinin eğitimine yönelik kontenjanlardaki artıştan kaynaklandığı anlaşılmaktadır (Tablo 14). Yine "Sağlık ve Refah" ana başlığı ile bu başlık altındaki "Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık" alanındaki öğrenci sayısı artışı dikkat çekmektedir. Önlisans düzeyinde de sosyal bilimler altındaki "Hukuk" programlarındaki öğrenci sayısı artışı kayda değer bir başka veridir. Ana alanların toplam öğrenci sayısındaki payları incelendiğinde, aynı dönem içerisinde "Fen Bilimleri, Matematik ve Bilgisayar", "Mühendislik, İmalat ve İnşaat", "Sosyal Bilimler, İş ve Hukuk" ile "Tarım ve Veterinerlik" alanlarının toplam öğrenci sayısı içindeki yüzdelerinin düşmekte olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, önlisans düzeyinde de en yüksek öğrenci sayısında sahip olan alan, lisans düzeyine kıyasla daha düşük bir oranda olmakla birlikte "Sosyal Bilimler, İş ve Hukuk" alanıdır.

Tablo 14:
Eğitim ve Öğretim Alanları Sınıflamasına Göre Önlisans Düzeyindeki Öğrenci Sınıflamaları, 2010-2011 ve 2014-2015

	2010-2011		2014-2015		2010-2011 ile 2014-2015 Öğretim Yı- ları Arasında Öğrenci Sayı- sındaki Artış Oranı (%)
	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflamasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflamasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	
TOPLAM	1.078.489	100	2.013.762	100,0	86,7
BEŞERİ BİLİMLER VE SANAT	95.787	8,9	242.562	12,0	153,2
BEŞERİ BİLİMLER	72.643	6,7	190.851	9,5	
Din	71.458	6,6	187.284	9,3	
Yabancı Diller	1.185	0,1	3.567	0,2	
SANAT	23.144	2,1	51.711	2,6	
El Sanatları	5.572	0,5	7.108	0,4	
İşitsel-Görsel Teknikler ve Medya Yapımı	14.649	1,4	35.844	1,8	
Müzik ve Sahne Sanatları (2011 için Sanat)	8	0,0	30	0,0	
Tasarım	2.915	0,3	8.729	0,4	
EĞİTİM	9.409	0,9	39.496	2,0	319,8
ÖĞRETMEN EĞİTİMİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ	9.409	0,9	39.496	2,0	
Mesleki Konuların Öğretmenlerinin Eğitimi		0,0	2	0,0	

	2010-2011		2014-2015		2010-2011 ile 2014-2015 Öğretim Yı- ları Arasında Öğrenci Sayı- sındaki Artış Oranı (%)
	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıfla- masına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıfla- masına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	
Okul Öncesi Öğretmen- lerin Eğitimi	9.409	0,9	39.494	2,0	
FEN BİLİMLERİ, MATE- MATİK, BİLGİSAYAR	60.911	5,6	72.272	3,6	18,7
BİLGİSAYAR	54.619	5,1	70.118	3,5	
Bilgisayar Bilimleri	54.497	5,1	69.944	3,5	
Bilgisayar Kullanımı	122	0,0	174	0,0	
FİZİK BİLİMLERİ	6.261	0,6	2.110	0,1	
Kimya	5.321	0,5	244	0,0	
Yer Bilimleri	940	0,1	1.866	0,1	
YAŞAM BİLİMLER	31	0,0	44	0,0	
Biyoloji ve Biyokimya	31	0,0	42	0,0	
Çevre Bilimi		0,0	2	0,0	
HİZMETLER	63.595	5,9	132.180	6,6	107,8
ÇEVRE KORUMA	1.257	0,1	2.306	0,1	
Çevre Koruma	1.021	0,1	27	0,0	
Çevre Koruma Tekno- lojisi	236	0,0	1.853	0,1	
Toplum Sağlığını Kori- yucu Hizmetler		0,0	426	0,0	
GÜVENLİK HİZMETLERİ	5.848	0,5	39.215	1,9	
Can ve Mal Güvenliği	4.332	0,4	9.645	0,5	
İş Sağlığı ve Güvenliği	1.516	0,1	29.570	1,5	
KİŞİSEL HİZMETLER	55.174	5,1	78.526	3,9	
Ev Hizmetleri	8.326	0,8	10.099	0,5	
Otel, Lokanta ve Cate- ring Hizmetleri	1.657	0,2	6.354	0,3	
Saç Bakımı ve Güzellik Hizmetleri	1.296	0,1	1.534	0,1	
Seyahat, Turizm ve Boş Zaman Faaliyetleri	43.447	4,0	60.045	3,0	

Tablo 14:
Eğitim ve Öğretim Alanları Sınıflamasına Göre Önlisans Düzeyindeki Öğrenci Sınıflamaları, 2010-2011 ve 2014-2015

	2010-2011		2014-2015		2010-2011 ile 2014-2015 Öğretim Yılları Arasında Öğrenci Sayısındaki Artış Oranı (%)
	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflamasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflamasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	
Sporlar	10	0,0	494	0,0	
ULAŞTIRMA HİZMETLERİ	1.316	0,1	12.133	0,6	
Ulaşım Hizmetleri	1.316	0,1	12.133	0,6	
MÜHENDİSLİK, İMALAT VE İNŞAAT	190.743	17,7	296.015	14,7	55,2
İMALAT VE İŞLEME	34.539	3,2	41.384	2,1	
Gıda İşleme	14.160	1,3	18.313	0,9	
Madencilik ve Maden Çıkarılması	761	0,1	1.067	0,1	
Materyaller	6.219	0,6	8.152	0,4	
Tekstil, Giyim, Ayakkabı, Deri	13.399	1,2	13.852	0,7	
Mimarlık ve İnşaat	26.673	2,5	46.289	2,3	
İnşaat ve İnşaat Mühendisliği	10.898	1,0	28.972	1,4	
Mimarlık ve Şehir Planlama	15.775	1,5	17.317	0,9	
MÜHENDİSLİK VE MÜHENDİSLİK İŞLERİ	129.531	12,0	208.342	10,3	
Elektrik ve Enerji	41.294	3,8	70.383	3,5	
Elektrik ve Otomasyon	40.335	3,7	56.916	2,8	
Kimyasal Süreçler	1.254	0,1	9.501	0,5	
Mekanik ve Metal İşleri	6.162	0,6	48.088	2,4	
Motorlu Taşıtlar, Gemiler ve Uçaklar	40.424	3,7	23.284	1,2	
Mühendislik ve Mühendislik İşleri	62	0,0	170	0,0	
SAĞLIK VE REFAH	51.757	4,8	208.532	10,4	302,9

	2010-2011		2014-2015		2010-2011 ile 2014-2015 Öğretim Yı- ları Arasında Öğrenci Sayı- sındaki Artış Oranı (%)
	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflanmasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflanmasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	
SAĞLIK	23.114	2,1	83.304	4,1	
Dişçilik Çalışmaları	941	0,1	3.885	0,2	
Eczacılık	593	0,1	1.534	0,1	
Hemşirelik ve Hasta Bakımı	643	0,1	9.168	0,5	
Sağlık	154	0,0	4	0,0	
Terapi ve Rehabilitasyon	1.625	0,2	6.392	0,3	
Tıbbi Teşhis ve Tedavi Teknolojisi	16.532	1,5	40.055	2,0	
Tıp	2.626	0,2	22.266	1,1	
SOSYAL HİZMETLER	28.643	2,7	125.228	6,2	
Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık	28.643	2,7	125.228	6,2	
SOSYAL BİLİMLER, İŞ VE HUKUK	550.009	51,0	946.199	47,0	72,0
GAZETECİLİK VE ENFORMASYON	3.888	0,4	8.581	0,4	
Gazetecilik ve Habercilik	1.749	0,2	6.424	0,3	
Kütüphane, Enformasyon, Arşiv	2.139	0,2	2.157	0,1	
HUKUK	39.765	3,7	197.063	9,8	
Hukuk	39.765	3,7	197.063	9,8	
İŞ VE YÖNETİM	492.824	45,7	728.702	36,2	
Çalışma Hayatı	7.717	0,7	21.411	1,1	
Finans, Bankacılık, Sigortacılık	61.594	5,7	93.216	4,6	
Muhasebe ve Vergilendirme	92.528	8,6	95.822	4,8	
Pazarlama ve Reklamcılık	115.449	10,7	130.004	6,5	
Sekreteryaya ve Büro İşleri	38.770	3,6	60.456	3,0	
Toptan ve Perakende Satışlar	51.009	4,7	75.353	3,7	

Tablo 14:
Eğitim ve Öğretim Alanları Sınıflamasına Göre Önlisans Düzeyindeki Öğrenci Sınıflamaları, 2010-2011 ve 2014-2015

	2010-2011		2014-2015		2010-2011 ile 2014-2015 Öğretim Yılları Arasında Öğrenci Sayısındaki Artış Oranı (%)
	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflamasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	Toplam Öğrenci Sayısı	Eğitim ve Öğretim Alanı Sınıflamasına Göre Öğrenci Dağılımı (%)	
Yönetim ve İdare	125.757	11,7	252.440	12,5	
SOSYAL BİLİMLER VE DAVRANIŞ BİLİMLERİ	13.532	1,3	11.853	0,6	
Siyaset Bilimi ve Yurttaşlık	495	0,0	27	0,0	
Sosyal Bilimler ve Davranış Bilimleri	13.307	1,2	11.826	0,6	
TARIM VE VETERİNERLİK	56.278	5,2	73.832	3,7	31,2
TARIM, ORMANCILIK VE BALIKÇILIK	26.217	2,4	31.412	1,6	
Bahçecilik	4.187	0,4	4.234	0,2	
Balıkçılık	2.462	0,2	918	0,0	
Bitkisel Üretim ve Hayvan Yetiştiriciliği	18.455	1,7	21.701	1,1	
Ormancılık	1.113	0,1	4.559	0,2	
VETERİNERLİK	30.061	2,8	42.420	2,1	
VETERİNERLİK	30.061	2,8	42.420	2,1	
ALANI BELİRLENEMEYENLER		0,0	2.674	0,1	

Kaynak: YÖK ve ÖSYM

Lisans ve önlisans programlarının farklı alanlardaki dağılımı iki açıdan önem taşımaktadır. Öncelikle farklı alanlardaki öğrenci sayıları, bu öğrenci sayılarındaki zaman içindeki artış ve azalışlar, yükseköğretimde okullaşma oranı arttırılırken, temelde hangi alanlara yatırım yapıldığını göstermektedir. Yüksek öğretim mezunlarının kendi dallarında çalışmaları bir zorunluluk olmamakla birlikte, bu veriler aynı zamanda yakın gelecekte yüksek öğrenimli nüfusun hangi becerilere sahip olacaklarını da göstermektedir.

Eğitim-istihdam ilişkisi açısından bakıldığında mesleki eğitim açısından edinilen meslek ile istihdam edilinen alan arasındaki ilişkinin, yüksek öğrenimde ğretim alınan alan ile istihdam edilinen alan arasındaki ilişkiden daha kuvvetli olması beklenir. Erden-zsoy, "Türkiye'de mesleki eğitim sistemi ile istihdam arasında fonksiyonel bir ilişkinin neredeyse yok denilebilecek"⁹ düzeyde olduğuna dikkat çekmektedir. Bilişsel yetenekleri yüksek öğrencilerin mesleki eğitimi tercih etmemesi, mesleki eğitim sisteminin işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmaması, mevcut mesleki eğitim programlarının ilgili tüm taraflarla yeterince işbirliği içinde güncellenmemesi, donanım eksikliği ve eğitim personelinin yeterince sektör tecrübesinin olmaması bu fonksiyonel ilişkinin kurulamamasının temel nedenleri arasında gösterilmektedir.¹⁰ Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın (BSTB) yaptırđıđ araştırmada, 2013 yılında mesleki ve teknik becerilere orta ölçekli firmalarda %61,8, kkk ve bykk ölçekli firmalarda ortalama %56,5 ve mikro ölçekli firmalarda %53,4 oranında ihtiyaç duyulacağı saptanmıştır. Firma lekleri bydke, temel beceriler olarak tanımlanan, iletişim becerileri, ekip çalışması, yönetim/liderlik becerileri, problem çözme, yabancı dil ve yenilikçilik gibi becerilere yönelik ihtiyaç artış göstermektedir. Aynı araştırmada, mesleki ve teknik beceriler açısından firmaların işgücünün niteliklerini eksik bulma yüzdesinin farklı ölçeklerde yüzde 35 ile yüzde 40 arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir.¹¹ ERG'nin 2012 tarihli Mesleki ve Teknik Eğitimde Güncellenmiş Durum Analizi okul terk oranlarının mesleki ve teknik eğitim okullarında diğer okul türlerine kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Raporun hazırlanması sürecinde 11.000 mezun ğrenci ve 1.250 işverenle yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, mezunların sadece yüzde 21,1'i mesleki bilgilerini yapmakta oldukları iş için yeterli bulmaktadır; yüzde 37,1'e göre mesleki bilgileri oldukça yeterli iken, yüzde 41,7'ye göre yeterli değildir. işverenlerin çoğu da ortaöğretim mezunlarının mesleki bilgi, beceri, tutum ve iş alışkanlıklarını yetersiz bulmaktadır ve olumsuz görüşlerin özellikle muhasebe, elektrik, bilişim teknolojileri, elektrik-elektronik teknolojisi, metal teknolojisi, mobilya ve dekorasyon, makine, metal işleri, elektronik ve motor alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir.¹² Meslek ve teknik lise mezunlarının genel lise mezunlarına kıyasla ilk kalıcı işini daha hızlı bulduğu, bununla birlikte mezunların bykk bölümünün yüksek öğrenime devam etmek istediği yine farklı araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi Projesi kapsamında yrtlen 57.003 kişinin katıldığı e-mezun araştırması 2011 verilerine göre, mesleki ve teknik eğitim mezunlarının yüzde 5,61'i mezun oldukları bölümü başkalarına tavsiye etmeyeceğini belirtmektedir. Tavsiye etmeme nedenlerinde ağırlığın, ilgili bölümden yüksek öğrenime geçiş şansının düşük olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Mezunların yüzde 21,12'sinin eğitim aldığı alanla ilgili bir yüksekokula sınavsız geçişle girdiği, yüzde 17,60'ının eğitim aldığı alanla ilgili 2 yıllık yüksekokula sınavla girdiği, ve yüzde 8,24'ünün kendi alanıyla ilgili dört yıllık yüksekokul/fakltye girdiği görülmektedir. Mezunların yüzde 73,09'u çalışmamaktadır; çalışanların ise yüzde 58,41'lik bir oranı mezun oldukları alanla tamamen ilgili bir işte istihdam edilmektedir.

SETA'nın 2011 yılında yayınladığı Türkiye'de Yükseköğretime Erişim: 2025 Yılında Yüksek ğretim Talebi Karşılanabilecek mi?¹³ başlıklı çalışmada, eğitim kalitesi, ihtiyaç duy-

9 Erden-zsoy, 2015, s. 178.

10 a.g.e.,s.178.

11 MEB MTEM, 2012, s. 50-51.

12 ERG, (2012a), s.25-26.

13 Tanrikulu, 2011.

ulan öğretim üyesi ihtiyacı ile öğretim üyelerinin bölgeler arasındaki dengesiz dağılımı gibi göstergeler ışığında Türkiye’de “yükseköğretimde genişleme sürecinin plansız bir şekilde yönetildiğini ve yönlendirildiği, yükseköğretim talebinin yarattığı toplumsal baskı karşısında yeni üniversitelerin gerekli beşeri altyapı hazır olmadan kurulduğu”¹⁴ saptaması yapılmaktadır. YÖK eski başkanı Gökhan Çetinsaya tarafından hazırlanan Büyüme, Kalite ve Uluslararasılaşma: Türkiye Yüksek Öğretimi İçin Bir Yol Haritası başlıklı 2014 tarihli raporda ise Türkiye’nin gelecek dönemde yükseköğretimdeki genişlemeyi kalite süreçleri ile sürdürmesi gerektiğine dikkat çekilerek, başta açık öğretim olmak üzere mevcut eğitim programlarının bu açıdan yeniden gözden geçirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu raporun da işaret ettiği kalite süreçlerinin işletilmesi açısından en önemli adım 2015 yılında Yüksek Öğretimde Kalite Güvencesi Yönetmeliği’nin yürürlüğe girmesi olmuştur.

Bununla birlikte 2013 yılı TÜİK verilerine göre işgücündeki yüksek öğretim mezunu sayısı artmakla birlikte, üniversite mezunları arasındaki işsizlik oranı artış göstermektedir ve 2013 yılı itibarıyla bu oran yüzde 20,3’e yükselmiştir. Üniversite mezunları arasında işsizliğin en yüksek olduğu alanlar sırasıyla imalat ve işletme, sanat ile yaşam bilimleridir. Yeni kurulan güvenlik, sağlık ile veterinerlik bölümleri ise mezunları arasında işsizliğin en düşük olduğu alanlardır. Aynı verilere göre işsizlik oranları sosyal ve kişisel hizmetler mezunlarında yüzde 14,3, bilgisayar bölümü mezunlarında yüzde 14,2, ulaştırma hizmetleri ve çevre koruma mezunlarında yüzde 14,1, iş ve yönetim mezunlarında yüzde 13,5, gazetecilik ve enformasyon mezunlarında yüzde 13,2, tarım, ormancılık ve balıkçılık mezunlarında yüzde 12,2, fizik bilimleri mezunlarında yüzde 11,9, mimarlık ve inşaat mezunlarında yüzde 11,2’dir. Yüksek öğretimde kaliteyi ve istihdam olanaklarını etkileyen temel sorunlar arasında kontenjanlar ile öğretim üyesi sayısı ve öğrenim koşullarındaki yetersizlikler arasındaki uçurum gösterilmektedir. Bununla birlikte üniversite sayısı arttıkça hukuk gibi belirli alanlarda ve önlisans düzeyinde kontenjanların arttığı da görülmektedir. Yükseköğretim programlarındaki değişimde dikkat çeken bir başka unsur, son yıllarda meslek yüksek okulları kapsamında açılan önlisans programlarının sayısındaki artıştır. İleride göreceğimiz gibi, Türkiye’de eğitim alanında son dönemde üzerinde en fazla durulan alanlardan biri orta öğretimde mesleki eğitimin kalitesinin artırılmasıdır. Bununla birlikte, atılan adımlara rağmen, mesleki eğitimde görev alan öğretmenlerin ve bu okulların ekipmanlarının yetersizliği mesleki eğitimin kalitesini düşüren bir unsurdur. Türkiye’de yüksek öğretimdeki personel açığı dikkate alındığında ve özellikle son dönemde açılan devlet üniversitelerinde fiziki ve teknik koşulların yetersizliğine ilişkin şikayetler düşünüldüğünde, bu programların mezunlarının yakın gelecekte emek piyasasının taleplerini karşılamakta ne denli başarılı olacağı sorusu önem kazanmaktadır.

Diğer taraftan eğitim becerileri ile emek piyasasında talep edilen beceriler arasındaki uyumsuzluğun yüksek öğretim mezunları açısından da yaygınlaşmakta olduğu değişik çalışmalarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Filiztekin¹⁵ 1994 ve 2002 Hanehalkı Gelir ve Harcama verilerini kullanarak yaptığı çalışmada Türkiye’de aşırı eğitimlilik, yani mevcut becerilerin istihdam edilen işe göre yüksek olması sorununun gelişmiş ülkelerdeki verilere benzer özellikler gösterdiğine işaret etmektedir. TEPAV’ın yayınladığı “İşgücü Piyasalarının Gözardı Edilen Sorunları: Eksik İstihdam, Atıl İstihdam ve Beceri

14

a.g.e., s. 27.

15

Filiztekin, 2011.

Uyuşmazlığı"¹⁶ başlıklı Politika Notu, TÜİK-ISCO 88 Uluslararası Standart Meslek Sınıflandırması kapsamındaki beceri setlerini temel alarak Türkiye'deki yüksek okul ve üzeri seviyede eğitim görmüş olanların yalnızca yüzde 70.2'sinin beceri setlerine uygun işlerde istihdam edildikleri tahmininde bulunmaktadır. Bu araştırma ayrıca nitelik uyumsuzluğu sorunun artmakta olduğu, yüksekokul ve üniversite mezunları arasında 2004 yılında yüzde 22 olan niteliklerinin altında istihdam edilme oranının, yüzde 30'lar seviyesine geldiği saptamasını yapmaktadır. Yine aynı yayındaki sonuçlara göre, lise ve meslek okulu mezunları da dikkate alındığında, 2004-2001 yılları arasında atıl çalıştırılan mezun sayısında yüzde 47'lik bir artış meydana gelmiştir.

Bireysel düzeyde gençlerin emek piyasasında karşılaştığı kısıtlardan ikincisi sosyal ağların yetersizliğidir. Emek piyasasında kişilerin bu konudaki aracı kurumların ve araçların yanısıra, hatta çoğu zaman bunlardan daha fazla kendi aile ve arkadaş çevreleri yoluyla iş buldukları bilinmektedir. Sosyal çevreye bağımlılık, özellikle eğitim seviyesi arttıkça uygun iş imkanlarına erişimi güçleştiren bir etken olabilmektedir. Örneğin, İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışma Birimi tarafından yürütülen Şebeke projesi kapsamında yapılan araştırmada, genç insanların yüzde 71,1'inin işlerini aile ve tanıdık çevresi yoluyla buldukları görülmüştür. Mevcut aracı kurumlar yoluyla istihdam edilenlerin oranı ise yine aynı araştırmaya göre 3,4'tür.¹⁷ Sosyal ağlara bağımlılığın bir başka daha az görünür sonucu gençlerin kendi geleceklerine dair ufuklarını kısıtlayabilecek bir etki yaratmasıdır. Sosyal ağlar olumlu rol modeller sunacağı gibi, örneğin, girişimcilik kültürünün hiç olmadığı bir sosyal çevreye aidiyet, gençlerin girişimcilik potansiyelini olumsuz etkileyebilmektedir. Sosyal ağlara olan bağımlılığı azaltmak amacıyla danışmanlık ve aracılık imkanı sağlayan kurumların artırılması, yaygınlaştırılması, farklı eğitim düzeylerine göre çeşitlendirilmesi ve gençlerin istihdam olanakları hakkında bilgilendirilmesinin yanısıra, iş başvurusu yapma becerilerinin geliştirilmesi gibi yöntemler izlenmektedir.

Hanehalkı gelirinین düşüklüğü, eğitimin fırsat maliyetini artıran, gençleri erken yaşta istihdam piyasasına girmeye zorlayan, pazarlık güçlerini kısıtlayan ve özellikle yüksek eğitimli nüfusta iş arama sürecinde kendi becerileri ile uyumsuz işleri kabul etmeye zorlayan bir sorundur.¹⁸ Yine hane halkı geliri ile sosyal ağlar yoluyla erişilebilen istihdam imkanları arasında bir ilişki olduğu da görülmektedir. Türkiye örneğinde, aynı eğitim ve beceri seviyesine sahip olan kişiler arasında babası orta öğretim mezunu olanların yüzde 10, annesi ilköğretim mezunu olanların ise yüzde 2.9 oranında daha yüksek ücret aldıkları saptanmıştır.¹⁹ Genel sosyal güvenlik politikaları haricinde, gençlerin hanehalkı geliri ile bağlantılı sorunlarının çözümüne yönelik olarak eğitime yönelik destekler (örneğin, burs ve krediler) ve işsizlik sigortası gibi önlemler kullanılmaktadır.

Psikolojik faktörler ise gençlerin kendileri için doğru kararları alma kapasitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Eğitim ve istihdam imkanları ve bunlara ilişkin kararlar karmaşıktır, genç insanların önünde gelecekte çalışılmak istenilen alanın belirlenmesinden, istenilen alanda istihdam bulabilmek için gerekli becerilerin saptanması ve uygun eğitimin alınması gibi erken yaşlarda verilmesi gereken birçok önemli karar

16 Aşık, 2013.

17 KONDA, 2014.

18 Bu konuda Türkiye'ye ilişkin bir çalışma için, bkz. Kahraman 2011.

19 Uysal Kolaşın ve Yontar, 2012.

bulunmaktadır.²⁰ Buna, Türkiye gibi örneklerde aile baskısı ve ailelerin bu kararlar üzerindeki belirleyici etkisi gibi sorunlar da eklenebilmektedir. Yine, özellikle ayrımcılığa maruz kalan gruplardan gelen gençlerin, istihdam imkanları hakkında hem daha bilgisiz hem de sosyal çevrenin erişim imkanları açısından daha dezavantajlı ve içe kapalı oldukları da söylenebilir. Psikolojik faktörler ancak gençlerin ilk çocukluk döneminden itibaren doğru, kendi becerileri ve istekleri ile uyumlu bir şekilde yönlendirilmesi ve gençlerin birey olma hakkının tanınması ve güçlendirilmesi ile mümkündür. Bu ise eğitim politikalarında erken çocukluk dönemine kadar inen reformlardan, ayrımcılık karşıtı uygulamalara, kültürel değişimden ebeveynlerin yönlendirilmesine kadar çok sayıda politika aracının bir arada kullanılmasını gerektirmektedir.

Şebeke Projesi kapsamında yapılan araştırmanın²¹ verileri, bu açıdan da Türkiye'deki şartlar hakkında aydınlatıcı olabilir. Örneğin, araştırmaya katılan gençlerin yüzde 69,1'inin gelir kaynağı aileleri veya eşlerinin verdikleri mali destektir, yüzde 50,1 ailelerinin mali desteklerinin kesilmesi durumunda kendi hayatlarını bir ay gibi kısa bir süre boyunca bile sürdürmeyecekleri kanısındadır, yüzde 55,3 aile veya eş kanalıyla sosyal güvenlik imkanlarından yararlanmaktadır. Araştırmanın gösterdiği sonuçlardan bir başkası gençlerin sosyal ilişkilerini sürdürmekte otonomilerinin ve mali kaynaklarının büyük ölçüde kısıtlı olduğudur. Bu bağlamda örnek gösterilebilecek bir başka çalışma Gençler İşlerini Konuşuyor başlıklı sivil toplum projesidir. Bu proje kapsamında 2012 yılı boyunca Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinde gençlerle atölyeler düzenlenmiştir. Gençlerin bu atölyelerde istihdam alanında dile getirdikleri sorunlar arasında sosyal çevre ve aile ile bağlantılı olanlar dikkat çekmektedir. Gençler sosyal çevrelerinde geleneksel değerlerin etkilerinden, sosyal çevrenin yarattığı baskıdan, sosyal çevrenin (örneğin iş tercihlerine ilişkin yargılarının) gençlerin kararları üzerindeki etkilerinden ve gençlerin geleneksel toplumsal cinsiyet değerlerine göre iş seçmeye zorlanmalarından şikayetçidir. Yine ailelerin ekonomik koşulları, ailelerin gençlerden yüksek beklentileri, ailelerin genç insanların kararları üzerindeki baskıları ve eğitim ile istihdam piyasası özellikleri açısından kuşaklararası farklılıkların yarattığı anlaşmazlıklar da gençlerin şikayetçi olduğu konular arasındadır. İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi tarafından yürütülen "Gençlik ve İstihdam" başlıklı, 5 şehirde 6 odak grup aracılığıyla toplam 26 kişiyle yürütülen çalışmada ise katılımcılar ailelerini iş arama sürecinde hem destek hem de baskı unsuru olarak göstermektedirler. Gençlerin aile desteğini minimumda tutmaya çalıştıkları ve destek almak zorunda kaldıklarında bundan büyük hoşnutsuzluk duydukları görülmektedir. Sosyal çevrenin (akraba ve komşular) aile üzerindeki olumsuz etkisi (ailelerinin panik yaratması ve iş bulmuş tanıdıklarla kendilerini karşılaştırıp katılımcılar adına iş aramaya başlaması) de dile getirilen bir başka husustur. Aynı çalışmada, gençler bireysel psikolojilerinin iş arama süreçlerinde bozulduğundan ve "kendileriyle kavgaya girmeye başladıklarından" şikayet etmişlerdir.

- Piyasaların ve Politikaların Başarısızlığı

İstihdam imkanlarını kısıtlayan diğer etkenleri içeren küme piyasaların ve hükümetlerin yürüttükleri politikadaki eksiklikler ve/veya bunların yarattıkları aksaklıklardır. Örneğin, ağır işleyen bir bürokrasi ve karmaşık prosedürler, sermaye olanaklarına erişimdeki kısıtlar yeni iş kurma girişimlerini olumsuz yönde etkiler. Emek piyasasına

²⁰ Robalino v.d., says 18
²¹ KONDA, 2014.

girişin önündeki engeller işverenlerin pazarlık gücünü yükselterek, özellikle gençler söz konusu olduğunda güvencesiz, kötü koşullarda ve düşük ücretli işlerde istihdam edilme ile sonuçlanabilmektedir. Tablo 15, Türkiye’de değişik yaş grupları içinde istihdam edilenler arasında güvencesiz veya daha olumsuz koşullarda istihdam edilenlerin oranlarını göstermektedir. Verilere göre, yaş grupları içinde geçici ve yarı zamanlı işlerde çalışma oranının en yüksek olduğu grup 15-19 yaş arası gençlerdir. Kayıtdışı istihdam oranı 15-19 yaş grubunda yüzde 70 seviyesindedir; 20-24 yaş aralığında bu oran yaklaşık yarı yarıya düşmekte ve 35-39 yaş aralığına kadar düşüş eğilimini sürdürerek, daha sonra artış göstermektedir. 20-24 yaş grubu geçici istihdamın en yüksek olduğu ikinci yaş aralığıdır.

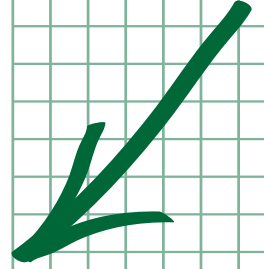
Tablo 15:
Yaş Gruplarına Göre Güvencesiz Çalışma Oranları, 2013 (%)

	Kayıtdışı İstihdamda Çalışma Oranı	Geçici İstihdamda Çalışma Oranı	Yarı Zamanlı Çalışma Oranı
15-19	70,01	21,77	21,77
20-24	36,01	10,88	9,73
25-29	23,96	7,47	7,83
30-34	24,23	6,47	8,46
35-39	26,09	6,44	9,47
40-44	30,23	6,73	10,55
45-49	35,95	6,83	12,39
50-54	50,80	6,50	16,61
55-59	62,89	5,09	21,51
60-64	74,44	3,91	27,79
65+	83,28	1,96	33,89
TOPLAM	36,75	7,65	12,45

Kaynak: TÜİK

Eğitim seviyesi düştükçe güvencesiz işlerde çalışma oranı ve bu işlerdeki koşulların olumsuzluğu artmaktadır. Türkiye’de güvencesiz istihdam edilenler arasında en kötü koşullara sahip grubun TÜİK verilerine göre sayısı yaklaşık 6,5 milyon olarak tahmin edilen mevsimlik işçiler olduğu söylenebilir. Hayata Destek Derneği’nin hazırladığı Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği 2014²² araştırma raporu, bu işlerde çalışan ve/veya bu işlerde çalışan ailelere mensup gençlerin durumunu da gözler önüne sermektedir. Farklı illerde yürütülen 85 derinlemesine görüşme ile 168 hane halkı anketi ile gerçekleştirilen bu çalışmada 19-25 yaş grubunun mevsimlik işçi ailelerinin hanelerinde yaşayan en ağırlıklı yaş grubunu oluşturduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan ailelerin yüzde 32,7’si yemek ve kira gibi temel ihtiyaçları için imkanlarının olmadığını, yüzde 47’si ise

22 Hayata Destek Derneği, 2014.

ancak idare edecek kadar parası olduğunu belirtmektedir. Araştırma kapsamındaki mevsimlik tarım işçilerinin yüzde 68,3'ü haftanın yedi günü çalışmaktadır; yüzde 45,1'i günde 11 saatten fazla, yüzde 44,8'i 9-11 saat mesai yapmaktadır. Görüşülen ailelerdeki 16-18 yaş arasındakilerin yüzde 71,3'ü, 19-25 yaş arasındakilerin yüzde 90,2'si eğitimi bırakmıştır. 16-18 yaş arasındakilerde tarlada çalışma oranı yüzde 84,5, 19-25 yaş arasındakilerde yüzde 75,7'dir. Diğer taraftan, İş Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisinin verilerine göre 2014 yılında tespit edilebilen alınan 1.886 iş cinayetinde yaşamını kaybedenlerin 35'i 15-17 yaş, 297'si 18-27 yaş arasındadır. 299 ölümden mağdurun yaşı tespit edilemezken, hayatını kaybedenlerden 19'u 14 yaş ve altındaki çocuk işçilerdir.

Kayıtdışı ve geçici bir şekilde istihdam edilen, büyük oranda eğitim düzeyleri çok düşük olan gençlerin işverenler karşısında pazarlık gücü neredeyse yoktur. Ancak yüksek eğitimin işveren karşısında pazarlık gücünü arttırdığını söylemek de pek mümkün değildir. İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi tarafından yürütülen "Gençlik ve İstihdam" araştırmasında, katılımcılar işverenlerin gençlerin pazarlık gücünü olumsuz etkileyen (istihdam alanlarının darlığı, işsizlik psikolojisi, eğitim alanı ile istihdam alanı arasında net bir ilişkinin olmaması) etkenleri gençleri düşük ücretle çalıştırmak için kendi avantajlarına kullandıklarına dikkat çekerek, devletin "sektörlere yönelik ücret altlimiti belirlemesi", "mezuniyet sonrası uzmanlaşmaya yönelik kurslar sunması" ve ayrıca "işverene çalışanlarını belli bir süre yetiştirme zorunluluğu getirmesi" gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca "işverenin işe alım için yüksek beklentileri ile sunduğu düşük koşullar arasındaki dengesizliğin kontrol altına alınmasını" talep etmişlerdir.

Gelir kaynakları kısıtlı, çoğunlukla bağımsız yaşama ve karar verme imkanları olmayan gençler, sermayeye erişim imkanı açısından da yetişkinlere kıyasla dezavantajlı bir grup olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de KOSGEB verilerine göre 2013 yılı itibarıyla 18-24 yaş grubunun KOSGEB'in girişimcilik faaliyetlerine katılım oranı yüzde 15,52'dir, bu oran 25-34 yaş grubunda yüzde 38,49'a yükselmektedir. TÜİK 2014 yılı verilerine göre, işveren olarak çalışan nüfus içerisinde 15-19 yaş grubunun payı yüzde 0,1'dir. Bu oran 20-24 yaş grubu için yüzde 1,9, 25-29 yaş grubu için yüzde 6,7'dir. Veriler, girişimciliğin teşvik edilmesine yönelik faaliyetlere gençlerin katılımının arttığını, ancak işveren olarak çalışan nüfusun oranının özellikle 30'lu yaşlarla birlikte yükseldiğini göstermektedir. Gençlerin sermayeye erişim imkanlarının geliştirilmesine yönelik olarak pek çok ülkede en çok kullanılan yöntem girişimcilik destekleridir. Bununla birlikte son yıllarda farklı girişimcilik türlerinin tanıtılması, kuluçka merkezi gibi uygulamalarla genç girişimciler ile yatırımcılar arasında bağların kurulması gibi yeni araçlar da yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Türkiye örneğinde, zorunlu askerlik hizmeti de gençlerin emek piyasalarına girişini engelleyen ve pazarlık gücünü düşüren etkenlerden biridir. Tunalı and Yanık 2008 yılı Hanehalkı İşgücü Anketi verilerinden yola çıkarak zorunlu askerlik hizmetinin genç erkeklerin işgücü piyasasına girişleri üzerindeki etkisini saptamaya çalışmışlardır. Yaptıkları tahminler, yüksek öğrenimdeki öğrenci sayısı artış oranına bağlı olarak ortalama askerlik hizmeti yaşının yükselmekte olduğunu göstermektedir. Zorunlu askerlik hizmeti özellikle 15-19 yaş arasındaki eğitimde olmayan erkek nüfusun işgücü piyasasına girişi üzerinde engel yaratmaktadır. Askerlik hizmeti genç erkeklerin istihdamına ilişkin kararlarını ve olanaklarını farklı şekillerde etkilemektedir. Öncelikle, genç

erkekler eğitim planlarını zorunlu askerlik hizmetini dikkate alarak yapmak zorunda kalmaktadırlar. İkinci olarak, özellikle "işyerinde öğrenme"nin yaygın olduğu sektörlerde, işverenler askerlik hizmetinin yapmamış adayları işe almaktan kaçınmaktadırlar. İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi tarafından yürütülen "Gençlik ve İstihdam" araştırmasında da zorunlu askerlik hizmetiyle yükümlü katılımcılar askerliğin iş bulma önündeki en büyük engellerden biri olduğunu belirtmişler ve işverenlerin talep ettiği "askerlik görevini tamamlamış olmak" veya "askerlik görevinin en az 2 yıl tecil edilmiş olması" kriterlerinin kendileri açısından dezavantaj yarattığını dile getirmişlerdir. Genç yaşta evlilikler de gençlerin istihdam olanaklarını etkilemektedir ve genç yaşta evlenmiş kişilerin, özellikle de kadınların emek piyasasında daha kalıcı sorunlar ile karşılaşma olanakları daha yüksektir.²³ Yavuz ve Yavuz'un 2015 tarihli çalışması Türkiye'de kadınlarda evlilik öncesi ve sonrası çalışma durumu arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışma kadınlarda evlilik sonrası çalışma oranının düştüğünü göstermektedir; evlilik öncesi çalışan kadınların evlilik sonrasındaki çalışma oranı, evlilik öncesinde çalışmamış olanlara oranla daha yüksektir. Yazarlar bu verilerden yola çıkarak, politikaların özellikle ortalama evlilik yaşı öncesindeki kadın nüfusta istihdam oranını arttırmak üzerinde yoğunlaşmasını tavsiye etmektedirler.²⁴

İşverenlerin eğitim sistemi hakkında bilgisiz oldukları, yeni mezunların becerilerine dair bilgisizliğin ve güvensizliğin yaygın olduğu durumlarda da, ilk kez emek piyasasında iş arayan gençler, yetişkinlere kıyasla dezavantajlı duruma düşmektedir. İşgücü piyasasına ilk kez giren gençler mesleki yeterliliklerini kanıtlayacak deneyimden yoksunken, daha önce de tartışıldığı gibi işverenlerin mezunların kalifikasyonlarına ilişkin görüşleri de önemli bir oranda olumsuzdur. Bu soruna ilişkin olarak, değişik sektörlerde talep edilen becerilerin kategorizasyonu, bu becerilerin standardizasyonu ve eğitim sistemi ile beceriler arasındaki ilişkinin bu yolla görünür kılınması gibi yöntemler kullanılmaktadır. Türkiye özelinde işverenlerin ortalama eğitim seviyesi, işverenlerin mesleki ve diğer becerilere ilişkin taleplerini doğru belirleme kapasiteleri de bu alanla ilişkili olumsuz faktörler arasında sayılabilir.

Bu alt başlıktaki en tartışmalı sorun alanı emek piyasasına ilişkin düzenlemelerdir. Emek piyasasına ilişkin katı düzenlemeler özellikle piyasaya yeni giren gençler açısından bir dezavantaj oluşturabilir; diğer taraftan bu düzenlemelerin esnetilmesi daha güvencesiz istihdam imkanlarını da arttırabilir. Daha geriden gelenlerin piyasada halihazırda istihdam edilenlere kıyasla beceri seviyelerinin yüksek olduğu ve istihdam olanaklarının kısıtlı olduğu durumlarda, bu genç ve yetişkinler arasında bir adaletsizlik yaratabilir. Yine asgari ücret, işsizlik sigortası, sosyal yardımlar gibi birçok politika aracının emek piyasası üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir. Örneğin yüksek asgari ücretin, işveren üzerindeki yüksek sosyal güvenlik yükünün kayıtdışı istihdamı arttırabildiği bilinmektedir; bununla birlikte kayıtdışı istihdamın zaten yüksek olduğu Türkiye gibi örneklerde bu durum ücretler üzerinde ek baskı yaratmakta ve emek piyasası düzenlemelerinin daha güvencesiz istihdam olanaklarını arttıracak yönde düzenlenmesi seçeneğini daha baskın kılmaktadır. Temel politika yönelimlerini belirleyen belgelerin inceleneceği bir sonraki bölümde de görülebileceği gibi, Türkiye'de kayıt dışı istihdam oranlarını düşürürken, güvencesiz istihdamı yaygınlaştırmaya yönelik uygulamalar giderek ağırlık kazanmaktadır.

23 Finn ve diğerleri, 2013, s: 61-62

24 Yavuz ve Yavuz, 2015.

- Makroekonomik düzeydeki sorunlar

Makro ekonomik düzeydeki sorunlar gençlerin istihdam olanaklarını etkileyen son faktör kümesini oluşturmaktadır. Genç insanların istihdam olanaklarının artması ancak ülkede yeni iş imkanlarının yaratılması ile mümkündür. Kamu sektörünün giderek daraldığı bir ortamda, bu ancak özel sektörün yarattığı iş imkanlarının artması ile olası hale gelebilir. Yeni iş kurulması üzerinde caydırıcı etkisi olan düzenlemeler, yetersiz sermaye piyasaları, yolsuzluk, ekonomik ve siyasi istikrarsızlık, özel sektör yoluyla yaratılabilecek istihdam olanaklarını kısıtlayan sorunlardır.²⁵ Doğum oranlarının yüksek olduğu ülkelere çok sayıda gencin emek piyasasına giriş yapması da genç işsizliğini artıran bir etkidir. Genç nüfus ekonomik açıdan bir fırsat penceresi yaratabildiği gibi, iş imkanlarının genç nüfusla aynı oranda artmadığı bir ortamda olumsuz bir faktör olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Türkiye gibi, genç nüfusun hala yüksek olduğu ancak ekonomik fırsat penceresinin son döneminde olan ülkelere ise bu genç nüfus avantajını kullanmaya yönelik olarak becerilerin ve istihdam piyasası imkanlarının artırılmasını sağlayacak yapısal değişim politikalarının hızla uygulamaya sokulmasını gerektirmektedir. Türkiye örneğinde özellikle yüksek öğrenimli nüfustaki artış ile büyüme politikaları yoluyla istihdam yaratılan iş alanları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve yüksek öğrenimli nüfusta beceriler ile istihdam edilen işin gerektirdiği kalifikasyonlar arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi bu alanda öncelikli konulardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. İkinci öncelik ise eğitim düzeyi daha düşük nüfusun istihdam edilebilirliğini arttırmak olarak görülmektedir. Hemen her ülkede olduğu gibi, genç nüfus Türkiye’de de ekonomik durgunluk dönemlerinden en fazla etkilenen dezavantajlı gruplardan birini oluşturmaktadır. Bir önceki bölümde İBBS II seviyesinde incelenen veriler, genç nüfusun eğitim ve istihdam düzeyleri açısından bölgeler arasında çok ciddi farklılıklar olduğunu göstermektedir. Son olarak Türkiye, doğu ve güneydoğu illerinde 35 yılı aşkın bir süredir çatışma ve şiddetin yaşandığı bir ülkedir. Bunun bir sonucu, ülkenin geri kalanı ile bu iki bölge illeri arasında genç nüfus, genç nüfusun eğitim düzeyi, genç nüfusun istihdam ve genç nüfusta yoksulluk verileri açısından gözlemlenen bariz farklılıktır. Diğer bir sonuç çatışma kaynaklı olarak istihdam olanaklarının daralmasının bu bölgelerden hem kalifiye hem kalifiye olmayan nüfusun göçüne neden olması ve özellikle mevsimlik işçilik gibi güvencesizliğin ve insani olmayan çalışma koşullarının hakim olduğu istihdam türlerinin bu grup içerisinde yoğunlaşmış olmasıdır.

3.2. Türkiye’de Gençliğin İstihdamına Yönelik Temel Politika Araçları

Bu bölümde Türkiye’de genç işsizliği ile bağlantılı olarak son Kalkınma Planı dönemine kadar uygulamada olan ve halen uygulanmaya devam eden politika araçları ele alınacaktır. Bir sonraki bölümde, Onuncu Kalkınma Planı kapsamında ve ayrı Bakanlıkların kendi stratejileri uyarınca 2014 yılı itibarıyla uygulamasına başlanılan veya 2014-2017 yılında uygulanmaya konulması planlanan politikalar ve politika araçları temel politika belgeleri üzerinden incelenmektedir.

Genç işsizliği ile ilgili olarak uygulanan politikalar ve kullanılan politika araçları incele-

25 Rabalino ve diğerleri, s.23

nirken, üniversite harçları ile kredi ve yurt olanakları gibi daha çok sosyal içerme ile ilişkilendirilebilecek alanlar ve uygulamalar kapsam dışında bırakılmıştır. Doğrudan gençlerin istihdamı üzerinde etkisi olan politikalar ve yöntemler üzerinde odaklanıldığında, politikaların yoğunlaştığı dört alan karşımıza çıkmaktadır: Mesleki eğitim olanaklarının artırılması, genç nüfusa yönelik danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, girişimcilik destekleri ve istihdam teşvikleri. Bunlara ek olarak, farklı kurumlar aracılığıyla gençlerin istihdamını arttırmaya yönelik olarak uygulanan mikro finansman ve/veya proje uygulamalarına ilişkin bilgilere de bu bölüm içerisinde yer verilmiştir. İstihdam alanındaki birçok politika aracı gençliğe özel bir nitelik taşımamaktadır; ancak farklı alanlarda nüfusun tamamına yönelik olarak sunulan politikaların bazılarının ana yararlanıcısının gençler olduğu görülmektedir. Bu nedenle, gençlere özel olmayan ama gençlerin yaralanması daha muhtemel bu tür uygulamalara da gerektiğinde dikkat çekilmiştir.

- Mesleki ve Teknik Eğitim

Mesleki eğitim alanındaki politikalar genel olarak nüfusun mesleki ve teknik becerilerini arttırmayı hedefler. En geniş haliyle Türkiye’de bu politikanın temel yöntemi her eğitim düzeyinde okullaşma oranlarının artırılmasıdır; ancak özellikle ara eleman ihtiyacının yüksek olduğu saptamasından kaynaklı olarak mesleki ve teknik becerilerin geliştirilmesine yönelik uygulamalar son yıllarda hem kapsam hem yöntem olarak ağırlık kazanmaktadır. Mesleki ve teknik eğitimle ilgili olarak kullanılan yöntemler (a) örgün eğitimde mesleki ve teknik eğitimde okullaşma oranının artırılması, mesleki eğitimin kalitesinin yükseltilmesi, mesleki eğitimde standardizasyonun sağlanması ile staj olanakları gibi mesleki eğitim ile iş dünyası arasındaki geçişleri kolaylaştıracak uygulamalar arasındaki bağlantıların güçlendirilmesi; (b) yaygın ve enformel (serbest) öğrenme imkanları artırılarak eğitimde olmayan veya eğitim seviyesi düşük nüfusun mesleki becerilerinin yükseltilmesi; (c) aktif istihdam politikaları kapsamında mesleki becerilerin artırılması olarak gruplanabilir.

Örgün eğitim kapsamında, mesleki ve teknik eğitim alanındaki dönüşüm Türkiye’nin Avrupa Birliği süreci ile hız kazanmıştır ve özellikle 2000’li yıllarında başında uygulamaya başlanan Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP) çerçevesinde şekillenmiştir. MEGEP projesi ile özellikle iş dünyası ile mesleki ve teknik eğitim arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, mesleki eğitimde standardizasyon için bir Ulusal Yeterlilik sisteminin oluşturulması hedeflenmiştir. 2002-2007 yılları arasında 30 ilde toplam 145 pilot kurumda uygulanan ve 58,2 milyon avro’luk MEGEP projesi kapsamında 31 ilde İş Piyasası ve Beceri İhtiyaç Analizi yapılarak toplam 576 mesleğe ilişkin analizler gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında 30 ilde mesleki ve teknik eğitim ve öğretimin SWOT analizleri (güçlü ve zayıf yönler, fırsat ve tehditler) yapılmış ve bu yolla geliştirilen modüler sistem 2004-2005 öğretim yılında pilot okullarda, 2005-2006 öğretim yılından itibaren ise tüm mesleki ve teknik okullarda uygulamaya sokulmuştur. MEGEP ile getirilen modüler sistem eğitim programlarının esnek ve değişen ihtiyaçlara göre uyarlanabilir olmasını, öğrencisinin aşamalı bir süreç içerisinde dal seçimlerini yapabilmesini, öğrenme hızı farklılıklarına göre öğrencilere farklı imkanların sunulmasını ve iş piyasasının ihtiyaçlarına duyarlı olunmasını hedeflemektedir. MEGEP’i takiben YÖK ile koordineli bir şekilde iki yıllık meslek yüksek okulları modüler sistemle uyum-

lu hale getirilmiş, 52 dal için geliştirilen sistem 2010-2011 yılı itibarıyla uygulamaya sokulmuştur. MEGEP projesinin uygulanmasının bir başka sonucu da Mesleki Yeterlilik Kurumunun (MYK) kurulması olmuştur. 2006 yılında kurulan MYK'nın temel görevlerinden biri amacı mesleki standartların düzenlenmesi olan Ulusal Yeterlilik Sisteminin (UYS) oluşturulması olarak belirlenmiştir. UYS eğitim sistemi iş dünyasının nitelik talepleri arasındaki bağı kurmayı, hayat boyu öğrenme anlayışını yaygınlaştırmayı, bireylere farklı meslekler ve sektörler arasında yatay ve dikey geçiş yapma olanağı tanımayı ve mesleki yeteneklerin belgelendirilmesini sağlamayı hedeflemektedir. UYS içerisindeki Ulusal Yeterlilik Çerçevesi ile ilk, orta ve yüksek öğrenim dahil tüm teknik ve mesleki eğitim programları ile örgün, yaygın ve ilgili kurumların iznine dayalı programlarla kazanılan yeterlilik esaslarının standardizasyonu sağlanmaya çalışılmaktadır. MYK verilerine göre 2016 başı itibarıyla 327 meslek alanında ulusal yeterlilikler belirlenmiş ve bu alanların büyük bölümünde mesleki yeterlilikleri belgelendirecek kuruluşlar saptanmıştır. Yine AB üyelik süreci kapsamında ve AB mali yardım desteği ile 2003-2007 yılları arasında uygulanan Türkiye'de Mesleki Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi ise mesleki ve teknik eğitim sisteminin sosyo-ekonomik ihtiyaçlara ve hayat boyu öğrenme prensiplerine daha etkin düzeyde karşılık verecek biçimde düzenlenmesi ve modernize edilmesini amaçlamıştır. Bu proje kapsamında öncelikli dokuz alanda meslek öğretmenlerinin yeterlilikleri belirlenmiş, belirlenen yeterlilikler doğrultusunda 474 modüler eğitim programı geliştirilmiş, 14 Mesleki ve Teknik Eğitim Fakültesi ile 6 MEB Hizmetiçi Eğitim Birimine ekipman desteği sağlanmıştır. 2008 yılında uygulanmaya başlayan İnsan Kaynaklarının Mesleki Eğitim Yoluyla Geliştirilmesi Projesi ise bölgesel nitelikte bir projedir ve Doğu ve Güneydoğu'daki sekiz ilde mesleki eğitimin kalitesinin ve mevcut/geleceğe dönük işgücü kalitesinin artırılması ile bu illerdeki Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) gelişimine ve rekabet edebilirliğine katkı sağlanmasını amaçlamıştır. 2006-2011 yıllarında Dünya Bankası mali desteği ile başlatılan Ortaöğretim Projesi ise tüm eğitim sisteminde bir dönüşüme yol açmıştır. Proje kapsamında genel liseler ile mesleki ve teknik liselerin öğretim süresi dört yıla çıkarılarak, orta öğretimde çeşitliliğin azaltılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda 2011 yılında yayımlanan 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Millî Eğitim Bakanlığı içinde mesleki ve teknik eğitimin yürütülmesinden sorumlu altı birimler MTEGM, yaygın mesleki eğitim ile açık öğretim kurumları da Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (HBÖGM) bünyesinde birleştirilmiştir.

Yaygın Eğitim alanında MEB kanalıyla sağlanan ve istihdam ile ilişkilendirilebilecek eğitim imkanları²⁶ aşağıda sıralanmaktadır:

- Pratik Kız Sanat Okulları: Örgün eğitim sistemini tamamlamış, veya eğitim sistemini tamamlamadan bırakmış ya da bu sisteme hiç dahil olmamış genç kadınlara yönelik mesleki eğitim veren okullardır.
- Olgunlaşma Enstitüleri: En az ilköğretim okulunu bitiren öğrencilerin, mesleki bilgi ve becerilerini geliştirerek Türk giyim ve el sanatları alanında meslek sahibi olmalarını amaçlayan programlardır.
- Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezi: En az ilkokul mezunu gençlere yeni teknolojilerle paralel alanlarda meslek ve mesleki beceri kazandırmayı amaçlayan yaygın eğitim kurumlarıdır.

²⁶ Yaygın eğitim istatistiklerine TÜİK üzerinden ulaşılabilir. Ancak yaygın eğitimden yararlanan yaş gruplarına dair veriler mevcut değildir.

- Halk Eğitim Merkezleri: İl ve ilçe merkezleri ile bucak ve köylerde sosyal ve kültürel kurslar ile mesleki ve genel bilgi kursları düzenleyen merkezlerdir. Halk Eğitim Merkezlerinin faaliyetlerinden yararlanmak için herhangi bir genel nitelikte yaş sınırlaması olmamakla birlikte, uygulanacak programın özelliklerine göre belirli yaş ve eğitim seviyesi üzerinden kısıtlamalar getirilebilmektedir.
- Mesleki Eğitim Merkezleri: Bu merkezler bünyesinde verilen çıraklık eğitimine 14 yaşını doldurmuş ve 19 yaşından gün almamış olan kişiler alınmaktadır. Ancak 19 yaşından gün almış olanlar, daha önce çıraklık eğitiminden geçmemiş olmak koşuluyla, yaşlarına ve eğitim seviyelerine uygun olarak düzenlenecek mesleki eğitim programlarına göre çıraklık eğitimine alabilmektedir. 12 yıllık zorunlu eğitim sistemine geçilmesi ile birlikte çıraklık programına devam etmek isteyen öğrencilere, ortaokulu bitirdikten sonra Açık Öğretim Lisesi veya Mesleki Açık Öğretim Lisesi programına kaydolma zorunluluğu getirilmiştir. 2010 yılı sonrasında Mesleki Eğitim Merkezlerinde sağlanan eğitimler için de 35 meslek alanı ve 133 meslek dalına ilişkin programlar ortaöğretim programları ile uyumlu bir şekilde güncellenmiştir.
- 3308 Sayılı Kanuna Göre Açılan Meslek Kursları: Örgün eğitim sisteminden ayrılmış ancak istihdam için gerekli yeterliliğe sahip olmayan kişilere yönelik olarak mesleki ve teknik öğretim okulları ile yaygın eğitim kurumları bünyesinde sağlanan kurslardır.
- Zihinsel Engelliler İş Eğitim Merkezleri: Zorunlu öğrenim çağı dışında kalan veya genel nitelikteki eğitim programlarından yararlanamayan orta ve ağır düzeydeki zihinsel engellilere iş ve meslek becerileri kazandırmayı amaçlayan programlardır. Bu kursları tamamlayanlara İş Eğitim Merkezi bitirme belgesi verilmektedir ancak bu belgeler mesleki eğitim belgesi yerine geçmemektedir.
- Otistik Çocuklar İş Eğitim Merkezleri: Zihinsel Engelliler İş Eğitim Merkezleri ile benzer şekillerde çalışan ve otistik çocukları hedefleyen kurumlardır.
- Turizm Eğitim Merkezleri: Turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu insan gücünün yetiştirilmesi için yetişkinlere yönelik yaygın eğitim sağlayan kurumlardır.

MEB'in yanı sıra, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) da örgün eğitim dışında kalan nüfusun mesleki becerilerinin geliştirilmesi alanında geniş çaplı faaliyetler göstermektedir. Türkiye İş Kurumunun Aktif İşgücü Programları (AİP) kapsamında yürüttüğü mesleki eğitim programları ²⁷ aşağıda sıralanmaktadır:

- İstihdam Garantili ve Garantisiz Mesleki Eğitim Kursları: İstihdam garantili mesleki eğitim kursları özellikle 2009 yılında küresel çapta yaşanan mali kriz sonrasında, hızla genişleyen bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. İşsizlik Fonu içerisinde finanse edilen bu kurslardan, 2015 yılında 81.859 kişi yararlanmıştır. Bu kurslardan İŞKUR'a kayıtlı 15 yaşını doldurmuş, yetiştirilecek mesleğe uygun özelliklere sahip ve iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinden yararlanan işsizler yararlanabilmektedir.

27 İŞKUR'un AİP kapsamında düzenlediği programlardan yararlananlara eğitim ya da katılım süresince yol yemek gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaları amacıyla ödemeler (günlük 20-50 TL) yapılmaktadır. Toplum Yararına Programlarda ise bu ödemeler asgari ücret düzeyindedir.

- Çalışanların Mesleki Eğitimi: Özellikle tehlikeli işlerde çalışan işçilerin sahip olması gereken bilgileri edindiren ve işgücünün can güvenliğini sağlamaya yönelik bu kursların yararlanıcılarına, eğitim sonunda bu tip mesleklerde çalışmak için gerekli mesleki eğitim belgesi verilmektedir.
- Engellilere Yönelik Mesleki Eğitim ve Rehabilitasyon Faaliyetleri: Engelli istihdamını arttırmak amacıyla düzenlenen ve engellileri kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusundaki alan ve programlara yönlendirerek istihdam edilebilirliklerini arttırmaya yönelik programlardır.
- Hükümlü/Eski Hükümlülerin Mesleki Eğitimine Yönelik Faaliyetler: Adalet Bakanlığı ile işbirliği içerisinde yürütülen ve tahliyelerine belirli bir süre kalan veya tahliye olmuş ancak işgücü piyasasına girmekte zorluk çeken eski hükümlülere yönelik mesleki eğitim kurslarıdır.
- Özel Politika ve Uygulama Gerektiren Kişi ve Gruplara Yönelik Mesleki Eğitim Kursları: Henüz uygulamaya girmemiş olan bu kurslardan istihdama katılmakta daha fazla güçlük çeken kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler, engelliler ve aileleri, madde bağımlıları, yabancı ve göçmenler, romanlar gibi dezavantajlı konumda olan kişilerin faydalanması planlanmaktadır.
- İşbaşı Eğitim Programları: Kuruma kayıtlı işsizlerin yine kuruma kayıtlı işyerlerinde, daha önceden edindikleri teorik bilgileri uygulama yaparak pekiştirmelerini ve/veya mesleki deneyim kazanmalarını amaçlayan programlardır. 2015 yılında İşbaşı Eğitim Programlarına katılan 159.056 katılımcının %55'i (87.852) 15-29 yaş grubu aralığındadır ve %36'sı (58.108) ilköğretim, diğer bir %36'sı ise (57.503) ortaöğretim (lise ve dengi) mezunudur.
- Toplum Yararına Programlar: İstihdamda zorluk çeken işsizlerin işgücü piyasasına uyumlarını sağlamak ve bu kişilere geçici gelir desteği sağlamak amacıyla yürütülen programlardır. 2015 yılında tamamlanarak kapatılan bu programlara katılan kişiler çevre temizliği, kurumsal altyapının yenilenmesi, MEB'e bağlı resmi okullarda çevre düzenlemesi ile bakım onarım ve temizlik işleri, restorasyon, tarihi ve kültürel mirasın korunması, ağaçlandırma, park düzenlemeleri, vadi ve dere ıslahı ile erozyon engelleme çalışmalarında geçici olarak istihdam edilmişlerdir.

İŞKUR verilerine göre, 2007-2014 yılları arasında düzenlenen mesleki ve teknik eğitim amaçlı toplam 20.914 programdan 757.227 kişi yararlandırılmıştır. 2014 yılı içerisinde TYP dışındaki İŞKUR meslek edindirme programlardan yararlanan kişi sayısı 200.770'dir. Kursiyerlerin yüzde 11,96'sı 15-19, yüzde 29,52'si 20-24 ve yüzde 20,94'ü 25-29 yaş gruplarındaki kişilerdir. 20-24 yaşlarındaki katılımcılar İŞKUR'un bu faaliyetlerinden en çok yararlanan yaş grubunu oluşturmaktadırlar. Yaş seviyesi yükseldikçe, İŞKUR'un bu kapsamdaki faaliyetlerinden yararlanan kadın sayısı erkek sayısının üzerine çıkmaktadır. Genç yaş gruplarında ise, kadın ve erkek katılımcıların neredeyse birbirine eşit oldukları 20-24 yaş grubu haricinde, yararlanıcı erkek sayısı, yararlanıcı kadın sayısının üzerindedir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), MEB ve TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi (TOBB-ETÜ) arasında imzalanan protokol kapsamında 2010 yılında ilk etapta 19 ilde başlatılan, halen 81 ilde uygulanmaya devam eden Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri Projesi (UMEM) kapsamında

81 ildeki 121 okulun makine/teçhizat donanım ihtiyaçları belirlenerek karşılanmış ve bu okullardaki eğitimciler eğitimden geçirilmiştir. Aynı proje kapsamında 19 pilot ilde İşgücü Piyasası İhtiyaç Analizleri gerçekleştirilerek firmaların elemanlara ilişkin ihtiyaçları ve stajyer talepleri tespit edilmeye çalışılmıştır. UMEM projesi içindeki ayrıca il ve ilçelerde bulunan Ticaret ve Sanayi Odaları vasıtasıyla firmalardan alınan işgücü-stajyer talepleri doğrultusunda meslek kursları açılmaktadır. Bu kurslara, İŞKUR'a kayıtlı işsizler arasından seçilen kursiyerler katılmakta ve işyerleri ile kursiyerler arasında eşleştirme yapılmaktadır. Kurslar teorik eğitim ve staj olmak üzere iki aşamalıdır. Teorik eğitimlerini başarıyla tamamlayan kursiyerler, staj aşamasına geçmeye hak kazanmaktadır. Firmaların stajyerlerin istihdam etmeleri halinde 18-29 yaş arası erkekler ve yaştan bağımsız olarak tüm kadınlar için 42 ay süreyle sigorta primi işveren payı ödemeleri kamu kaynaklarından karşılanmaktadır. Kurslara 15 yaşından büyük ve İŞKUR'a kayıtlı, aynı meslekte veya başka bir meslekte son 24 ay içerisinde kurslara katılmamış olan işsizler başvuru yapabilmektedir. Kursiyerler kişi başına günlük 20 TL'lik harçlıktan yararlanmaktadır. TOBB verilerine göre 2013 yılı Ağustos ayı itibarıyla UMEM projesi kapsamındaki kurslardan yararlananların sayısı 72.334, istihdam edilen kursiyer sayısı 42.210'dur. İŞKUR'un mesleki edindirme kurslarına ilişkin istatistikleri UMEM kapsamında yürütülen faaliyetleri de kapsamaktadır.

- Genç İstihdamını Arttırmaya Yönelik Teşvikler ve İşsizlik Ödeneği

2008 yılında, küresel çaptaki ekonomik krizin sonuçları dikkate alınarak, 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun kapsamında kadınların ve 18-29 yaş arası gençlerin istihdamını teşvik amacıyla, bu kişilerin mevcut istihdamına ilave olarak işe alınmaları halinde prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hisselerinin; birinci yıl için yüzde 100'ünün, ikinci yıl için yüzde 80'inin, üçüncü yıl için yüzde 60'ının, dördüncü yıl için yüzde 40'ının ve beşinci yıl için yüzde 20'sinin İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanacağı bir kademeli prim indirimi düzenlemesi uygulanmaya konmuş ve bu kanun kapsamındaki uygulama 2010 yazında sona ermiştir. Ancak söz konusu teşvik indiriminden yararlanan işveren sayısında bu süre zarfında düzenli bir artış görülmüştür. Gelen kamuoyu baskısı ile 2011 yılında 6111 Sayılı Kanun ile bu teşvik sistemi 2015 yılı sonuna kadar yeniden uygulamaya sokulmuştur. Bu süre zarfında yapılan değişikliklerle, bu prim indirimlerinden yeni işe alınan sigortalıların ve çalışmakta iken mesleki yeterlik belgesi alanlar ile mesleki ve teknik eğitim veren orta veya yüksek öğretimi ya da İŞKUR tarafından düzenlenen işgücü yetiştirme kurslarını bitirenlerin yararlanma kısıtlaması getirilmiştir.

Gençler ayrıca işsiz kalmaları durumunda işsizlik ödeneğinden de yararlanabilmektedir. Ancak bu ödeneklerden yararlanmak için gerekli olan çalışma süresi ve gençlerin özellikle daha genç yaşlarda geçici ve kayıtdışı işlerde daha ağırlık olarak çalışmaları, işsizlik ödeneği imkanlarından yararlanmalarını da engellemektedir. İŞKUR 2014 yılı istatistiklerine göre, bu sene içerisinde toplam 900.910 kişi işsizlik ödeneği başvurusunda bulunmuştur. Başvuruda bulunanların 5.155'i 1-19 yaş, 77.381'i 20-24 yaş, 194.215'i 25-29 yaş gruplarındadır. Bu gruplarda işsizlik ödeneğine başvuran kadınların oranı, erkeklerin yaklaşık yarısı civarında seyretmektedir. 2014 yılı sonu itibarıyla İŞKUR'a kayıtlı işsizlerin farklı yaş gruplarına göre dağılımı dikkate alındığında, özellikle 20-24

yaş grubundaki işsizlerin işsizlik ödeneğinden yararlanmakta dezavantajlı bir konumda olduğu görülmektedir.

2012 yılında 3305 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Ekonomi Bakanlığı altında uygulanmaya konulan genel teşvik sistemi içerisinde Bölgesel Teşvik Uygulamaları, Öncelikli Yatırımların Teşviki, Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki ve Stratejik Yatırımların Teşviki düzenlemeleri altında işverenlere sigorta primi işçi hissesi desteği imkanı sağlanmaktadır. Genel sistem içerisinde sadece 6. Bölge olan Doğu ve Güneydoğu illerini kapsayan bu uygulama çerçevesinde, gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmı 10 yıl süreyle Bakanlık tarafından karşılanmaktadır. Bu teşvik sistemi doğrudan gençleri hedef almamakla birlikte, bu bölgeler düzeyinde genç nüfus oranları dikkate alındığında, bölge illerinde ekonomik yatırımların yapılabileceği bir ortamda bu teşvik sistemi içerisinde istihdam edilebilecek grup içerisinde gençlerin ağırlığının olacağı tahmin edilebilir.

- Girişimci Destekleri ve Girişimcilik Programları

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) girişimcilik alanında faaliyet gösteren başlıca kamu kurumu niteliğindedir. KOSGEB bünyesinde KOBİ Proje Destek Programı, Tematik Proje Destek Programı, İşbirliği Güçbirliği Destek Programı, AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı, proje hazırlama kapasitesi düşük KOBİ'lere yönelik Genel Destek Programı, -Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi, Yeni Girişimci Desteği, İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği ve İş Planı Ödülünden oluşan- KOSGEB Genç Girişimci Geliştirme Programı içindeki işletmelere de açık Girişimcilik Destek Programı, Gelişen İşletmeler Piyasası Kobi Destek Programı ve Uluslararası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı yürütülmekte ve işletmelere Kredi Faiz Desteği sağlanmaktadır. KOSGEB bünyesinde ayrıca uygulamalı girişimcilik eğitimleri verilmektedir. KOSGEB bünyesindeki destek programlarının büyük bölümü doğrudan gençleri hedeflemese de genç girişimcilerin katılımına açıktır. Uluslararası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı ana yararlanıcıları açısından gençleri hedefe alan bir destek programı olarak düşünülebilir.

KOSGEB ve Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) işbirliğinde kendi işini kurmayı hedefleyen genç girişimcilere yönelik bir eğitim programı da uygulanmaktadır. İlk olarak Adıyaman, Ankara, Aksaray, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, Kayseri, Kocaeli, Konya, Manisa ve Trabzon'daki Gençlik Merkezlerinde uygulanan bu program, 81 ile yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

İŞKUR da girişimcilik alanında eğitim sağlayan kurumlar arasındadır. Girişimcilik Eğitim Programları kapsamında kendi işini kurmak isteyen kişilere yönelik teorik ve uygulamalı eğitim modülü kapsamında eğitimler uygulamaktadır. Bu program kapsamında ayrıca bu eğitimleri almış kişilere iş kurma ve geliştirme konularında danışmanlık ve mentorlük hizmeti verilmekte ve finansal destek imkanlarına ulaşmak konusunda kolaylaştırıcılık sağlanmaktadır. Bu program görece yeni olduğundan, yararlanıcılara ilişkin detaylı verilere ulaşmak mümkün olmamıştır.

KOSGEB Genç Girişimci Destek Programı çerçevesinde GSB, İŞKUR ve üniversitelerin

girişimcilik programlarına katılarak uygulamalı girişimcilik eğitimi alan ve sertifikaya hak kazanan genç girişimciler, KOSGEB'in sağladığı girişimcilik destek hibesi ve faizsiz kredi desteği imkanlarından yararlanabilmektedir. 2015 yılı itibarıyla, iktidar partisinin seçim vaatleri doğrultusunda genç girişimcilere yönelik destek hibesi 50 bin TL'ye, faizsiz kredi desteği ise 100 bin TL'ye çıkarılmıştır.

Yine İşKUR bünyesinde engelli çalıştırmayan işverenlerden tahsil edilen idari ceza paraları fonundan finanse edilmek üzere, en az %40 engelli raporu olan ve Girişimcilik Eğitim Programından sertifika almış veya iş kuracağı alanda mesleki eğitim sertifikasına sahip engellilere 2000 TL kuruluş işletim desteği ve 4000 TL işletme gideri desteği sağlanmaktadır.

Türkiye'deki 26 Kalkınma Ajansı KOSGEB ile yaptıkları işbirlikleri ile kendi bölgelerinde girişimcilere yönelik eğitim vermekteler. Kalkınma Ajansları ayrıca girişimlere yönelik hibe programları ve diğer destek imkanları da sunmaktadırlar. Ancak kalkınma ajanslarından destek alan girişimcilerin içerisindeki genç nüfusun oranını gösteren herhangi bir veri kaynağı bulunmamaktadır.

- Kariyer Danışmanlığı ve Yönlendirme

İş ve Meslek Danışmanlığı İşKUR bünyesinde yürütölen bir diğer istihdam politikasıdır. İşKUR bünyesindeki bu hizmetler öncelikle meslek seçimi aşamasında bulunan, meslek edinme veya iş bulmakta/seçmekte güçlükleri olan, mesleki uyum problemleri bulunan, mesleki becerilerini geliştirmek ve mesleğini/işini değiştirmek isteyen kişilere yöneliktir. İşKUR iş ve meslek danışmanlığı hizmetinin etkinliğinin arttırılması amacıyla 2012 ve 2013 yıllarında kademeli olarak 4000 İş ve Meslek Danışmanı istihdam edilmiştir. İşKUR İş ve Meslek Danışmanlığı erevesindeki çalışmalardan yararlanan öğrenci sayısı 2014 sonu itibarıyla 981.238'e ulaşmıştır. Yine 2014 yılı içerisinde İşKUR Meslek Danışma Merkezlerine 9 ilde 11.105 öğrenci başvuru yapmıştır. 2013 yılı itibarıyla üniversitelerde açılmaya başlanan İşKUR İrtibat Noktaları ile yüksek öğretimdeki gençlere yönelik bireysel ve yüz yüze danışmanlık hizmetlerinin arttırılması hedeflenmektedir. 2015 yılı sonu itibarıyla 79 üniversitede bu tür irtibat noktaları kurulmuştur. İşKUR'un iş ve meslek danışmanlığı alanındaki faaliyetleri görece yenidir ve kurum hala başka ölkelerdeki benzer hizmetlere kıyasla görece düşük sayıda personel ile hizmet vermeye çalışmaktadır. Bu nedenle, İşKUR'un özellikle eğitimden istihdama geçiş alanında daha büyük bir rol üstlenmesi sonucunu doğuracak bu uygulamaların şu andaki performansını sağlıklı bir şekilde değerlendirecek veriler bulunmamaktadır.

- Projeler ve Mikro Finansman İmkanları

Kalkınma Bakanlığı bünyesinde 2008 yılında uygulanmaya başlanan Sosyal Destek Programı (SODES), dezavantajlı bölgelerin beşeri sermayesini güçlendirmek ve toplumsal bütünleşme sürecine destek olmak amacını taşımaktadır. SODES dezavantajlı bölgelerdeki göç, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların ve değişen sosyal yapının ortaya çıkardığı ihtiyaçlara kısa sürede karşılık vermeyi hedefleyen, istihdam, sosyal bütünleşme, kültür, sanat ve spor alanlarında; yerel düzeyde hazırlanan ve uygulanan projelerden oluşan bir sosyal kalkınma programıdır. SODES 34 ilde yürütölmektedir: Adıyaman, Batman,

Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak, Ağrı, Ardahan, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Iğdır, Hakkâri, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van, Sivas, Yozgat, Aksaray ve Niğde'dir. 2011 yılında programa dahil edilen Adana, Mersin illerinde valilikler aracılığıyla program bazlı; Osmaniye, Kahramanmaraş ve Hatay illerinde Kalkınma Ajansı aracılığıyla farklı uygulamalar pilot iller olarak devam etmektedir. Gençlik SODES içerisindeki öncelikli dezavantajlı gruplardan biridir. SODES'in 3 bileşeninden biri olan İstihdam Bileşeni kapsamındaki projeler ile istihdam edilebilirliğin artırılması, ildeki ve bölgedeki ihtiyaçlara uygun alanlarda nitelikli işgücünün ve mesleki bilgi ve birikimin geliştirilmesi, toplumun dezavantajlı kesimlerinin istihdama erişiminin kolaylaştırılması ve kendi işini kurabileceklere destek olunması hedeflenmektedir. 2012 yılı verilerine göre SODES kapsamında sağlanan finansmanın yüzde 33'ü bu bileşen altında kullanılmıştır.

Türkiye'deki 26 Kalkınma Ajansları da çalıştıkları bölgelerde dezavantajlı gruplara yönelik destek imkanları sunabilmektedir. Misyonlarından biri çalıştıkları bölgelerde kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları dahil diğer paydaşlar arasında diyalog zeminini kurmak olan bu kurumların, gençliğin istihdamının yanısıra sosyal içerme kapsamında da proje çağrıları yaptıkları veya daha genel nitelikteki proje çağrıları içerisinde bu kapsamdaki projeleri destekledikleri izlenebilmektedir. Bununla birlikte kalkınma ajanslarının farklı gruplara yönelik hizmet ve desteklerini içeren bir kaynak bulunmamaktadır.

Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik süreci kapsamında Türkiye'ye sağlanan mali yardımlar çerçevesinde yürütülen programlar da gençliğin istihdam imkanlarını arttıracak projelerin yürütülmesine imkan vermektedir. Türkiye Avrupa Vakfı'nın Türkiye'nin AB üyelik sürecinin başladığı 2005 yılı ile 2014 yılı arasında geçen on yıllık sürede kamu kesimi ve sivil toplum tarafından AB mali desteği olarak uygulanan projeleri inceleyen çalışması, kamu kesimi tarafından yürütülen 244 projeden 17'sinin gençlik ile ilişkili olduğunu saptamıştır. Bu projelerin tamamı gençliğin istihdamı ile ilişkili değildir; bu projelerden özellikle mesleki eğitim ile ilişkili olanlarından daha önce bahsedilmiştir. Sivil toplum katılımına açık hibe programları içerisinde on yıllık süre zarfında doğrudan gençliğin istihdamı ile alakalı iki hibe programı yürütülmüştür. Bununla birlikte kalkınmada öncelikli bölgelere yönelik olarak uygulanan programlar içinde yürütülen projelerden bazıları gençlik ile doğrudan alakalı, bazıları ise gençliğin istihdamı için imkan yaratacak özellikte görünmektedir. Yine kadın istihdamını arttırmayı amaçlayan hibe programları içerisinde genç kadınlar özel bir grup olarak tanımlanmakta ve genç kadınlara yönelik

Tablo 16:

Avrupa Birliği Mali Desteği ile Yürütülen ve Gençliğin İstihdamı ile İlişkilendirilebilecek Hibe Programları, 2005-2014

Hibe Programı	Toplam Proje Sayısı	Toplam Hibe Miktarı (Avro)
Engelli Hakları Hibe Programı	21	1.343.431

Amaç: Sivil toplum kuruluşlarına küçük hibeler sağlayarak, kapasite geliştirmeyi, engelli kişilere yönelik hizmetleri iyileştirmeyi ve toplumdaki genel bilinç ve duyarlılığı yükseltmeyi hedefleyen aktiviteleri destekleyerek, engellilerin topluma bütünleşmesinin güçlendirilmesine katkıda bulunmak

Hibe Programı	Toplam Proje Sayısı	Toplam Hibe Miktarı (Avro)
Diyalog İçin Gençlik Girişimleri	25	2031254
Amaç: Üye Ülkeleri ve aday ülkelerdeki gençlik girişimleri arasında kalıcı sürdürülebilir ilişkileri sağlamak ve güçlendirmek; genişlemenin sağlayacağı fırsatlar ve imkânlara dikkat çekerek Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki ilgili taraflar arasında diyalogu desteklemek; Avrupa Birliği politikalarına yönelik planlama ve uygulamalarda edinilmiş bilgi ve iyi uygulamalardan karşılıklı yararlanmayı teşvik etmek.		
Üniversiteler	28	7.709.327
Amaç: Üye Ülkeleri ve aday ülkelerdeki üniversiteler arasında kalıcı sürdürülebilir ilişkileri sağlamak ve güçlendirmek; genişlemenin sağlayacağı fırsatlar ve imkânlara dikkat çekerek Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki ilgili taraflar arasında diyalogu desteklemek; Avrupa Birliği politikalarına yönelik planlama ve uygulamalarda edinilmiş bilgi ve iyi uygulamalardan karşılıklı yararlanmayı teşvik etmek.		
Meslek Örgütleri	25	3.328.921
Amaç: Üye Ülkeleri ve aday ülkelerdeki meslek örgütleri arasında kalıcı sürdürülebilir ilişkileri sağlamak ve güçlendirmek; genişlemenin sağlayacağı fırsatlar ve imkânlara dikkat çekerek Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki ilgili taraflar arasında diyalogu desteklemek; Avrupa Birliği politikalarına yönelik planlama ve uygulamalarda edinilmiş bilgi ve iyi uygulamalardan karşılıklı yararlanmayı teşvik etmek.		
TR 90 Düzey 2 Bölgesi (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon) Kalkınma Programı	213	24.000.000
Turizm ve Çevre Altyapısı (DOKAP-TEI) - Amaç: Bölgede çevre ve yaşam kalitesini arttırmak. Küçük ve Orta Boy İşletmeler - Amaç: Özellikle küçük ve mikro işletmeler olmak üzere tarımsal ürün işleme, imalat ve hizmet (turizm dahil) sektörlerinde, hedef bölgelerde özel sektörün ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikli projeler üretip uygulayarak KOBİ'lerin kapasitesinin geliştirilmesi. Yerel Kalkınma Girişimleri: Amaç: Kolektif faydayı hedef alan faaliyetlerin geliştirilmesine yardımcı olmak, kalkınma için yerel faaliyetleri harekete geçirmek ve ilgili bölgede gelir getirici faaliyetlerin artırılmasına katkıda bulunmak		
Aktif İstihdam Tedbirleri	101	15.994.821
Amaç: Belirlenen illerde kadın ve gençlerin istihdam edilebilirliğini arttırmaya yönelik aktif istihdam tedbirlerinin tasarlanması ve uygulanmasıyla ilgili kapasitenin güçlendirilmesi Hedef Grup: İşgücü piyasasına dahil olmayan ya da işsiz kadınlar ve gençler		
Yenilikçi Yöntemlerle Kayıtlı İstihdamın Teşvik Edilmesi	42	9.317.651
Amaç: Bölgesel/yerel bazda kayıtlı istihdamı teşvik etmek için etkili yollar bulmaya ve uygulamaya yönelik yenilikçi faaliyetleri olanaklı kılarak kayıtlı istihdamın artırılmasını ve kayıt dışı istihdamın azaltılmasını teşvik etmek suretiyle" kayıt altına alma sürecini kolaylaştırmak.		

Tablo 16:
Avrupa Birliği Mali Desteği ile Yürütülen ve Gençliğin İstihdamı ile İlişkilendirilebilecek Hibe Programları, 2005-2014

Hibe Programı	Toplam Proje Sayısı	Toplam Hibe Miktarı (Avro)
Kadın İstihdamının Desteklenmesi Hibe Programı	135	24.505.625
Amaç: NUTS II bölgelerindeki büyüme merkezleri ve artalanlarında kadınların istihdam edilebilirliklerini arttırmak amacıyla, etkili aktif işgücü piyasası tedbirleri geliştirme ve tedbirlerin uygulanma kapasitesini arttırmak.		
Hayat Boyu Öğrenmenin Desteklenmesi	45	4996769,34
Amaç: 12 NUTS II Bölgesindeki yetişkinlerin (özellikle kadınların) temel becerileri ile temel mesleki becerilerinin geliştirilmesi yoluyla yerel özel sektörün ihtiyaçları doğrultusunda bireyler ve müteşebbisler arasındaki hayat boyu öğrenme olanakları ile bireylerin yeterliliklerine dayalı istihdamın yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi.		
Özellikle Kız Çocuklarının Okullaşmasının Arttırılması Hibe Programı	89	9822287,16
Amaç: Özellikle kız çocuklarının ortaöğretimdeki ve mesleki eğitimdeki okullaşma oranlarının arttırılması; Özellikle kız çocuklarının okul terk etme oranlarının düşürülmesi; Başta kız çocukları ve kadınlar olmak üzere işgücünün, mesleki becerilerinin ve yetkinliklerinin arttırılması; Özellikle kız çocuklarının eğitimi hususunda ebeveynlerin bilincinin arttırılması.		
Türkiye'nin Az Gelişmiş Bölgelerindeki Kadınların ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi	36	2951901,74
Amaç: Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerinde (Güneydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu) bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasını da hedefleyerek kadının statüsünün iyileştirilmesidir.		
VOC Test Merkezleri	26	6618993,68
Amaç: Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi doğrultusunda, uygun bir değerlendirme, ölçme ve belgelendirme sistemi oluşturarak etkin ve sürdürülebilir bir Ulusal Yeterlilik Sistemi (UYS) kurmak ve işletebilmek için otomotiv ve ilgili alt sektörleri, turizm, inşaat, ulaştırma, enerji, metal sanayi, plastik ve kimya sanayi, bilgi ve iletişim teknolojileri, matbaa ve yayıncılık, makine ve imalat ile tekstil, hazır giyim ve deri ürünlerinden oluşan 11 öncelikli sektörde Meslek Standartları Geliştirme, Mesleki Bilgi ve Beceri Sınav ve Belgelendirme Merkezleri (VOC-TEST Merkezleri) kurmak ve/veya geliştirmek ve işletmektir.		
Hayat Boyu Öğrenme Programı II	45	4996769,34
Özürülerin Toplumsal Entegrasyonunun Geliştirilmesi Hibe Programı (*)	23	1931617,36
Amaç: Özürüli kişilerin STÖ'lerinin ve özürüli kişilerin haklarını savunan STÖ'lerin kapasitelerinin güçlendirilmesi ve Özürüli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile özürürlük alanında çalışan STÖ'lerin arasındaki diyalogun geliştirilmesi.		

Kaynak: Akay, 2015.

uygulanan projelere rastlanmaktadır. Son olarak, gençliğin istihdamını arttırmaya yönelik politikalarla yakından ilişkili konularda yürütülen hibe programları da bulunmaktadır.

3.3. Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı

2011 yılında Birleşmiş Milletler Ortak Programı “Herkes İçin İnsana Yakışır İş: Ulusal Gençlik İstihdam Programı ve Antalya Pilot Bölge Uygulaması” çerçevesinde oluşturulan Ulusal Teknik Ekip tarafından hazırlanarak yayınlanan “Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı” tamamıyla Türkiye’deki genç işsizliği çerçevesinde hazırlanmış bir potansiyel siyasa belgesi niteliğindedir. Resmi bir belge olmamakla birlikte, Plan hem bir sonraki bölümde incelenecek olan orta vadede gençliğin istihdamı açısından önem taşıyacak kamu kurumlarınca üretilmiş temel politika belgelerini tartışmak açısından bir yol gösterici çalışma niteliğindedir hem de bu bölüm içerisinde ele alınan konular hakkında Türkiye özelinde ek bilgiler sağlamaktadır. Planı hazırlayan ekip içerisinde kamu kurumlarının yanısıra sendikalar ile Gençlik İstihdamı Derneğinin temsilcileri de yer almıştır. Türkiye’deki genel ekonomik duruma ve gençlerin istihdamına dair verilerin bir analizini yapan ve ilgili kamu kurumlarının çalışma alanlarını ve uyguladıkları politikaları inceleyen eylem planı, bunun ardından öncelikli sorunları tespit etmekte ve bu sorunlara yönelik tavsiyeler geliştirmektedir.

Eylem planına göre, Türkiye’deki işgücü piyasasındaki genç profiline bu bölüm içerisinde incelenen verilerin de işaret ettiği dört temel özelliği bulunmaktadır:

- İşgücüne katılma ve istihdam oranları düşük, işsizlik oranları yüksektir.
- Tarım dışı işsizlik oranı ve kentsel işsizlik oranı yüksektir.
- Eğitim düzeyi, bilgi ve beceri seviyesi, her geçen sene yükselmekle beraber, yetersiz boyutlardadır.
- Gençlerin sahip oldukları vasıflar ile işgücü piyasasının ihtiyaçları arasındaki uyumsuzluk, gençlerin işgücü piyasasına girişini zorlaştırmaktadır.
- Gençler işgücü piyasasına girişte nitelik sorunları nedeniyle genellikle kayıtdışı istihdamla karşı karşıya kalmaktadır.

Genç profiline ilişkin bu tespitlerin ardından gençlerin istihdamı ile ilişkili politikalardaki eksiklikler saptanmıştır:

- Mesleki eğitimin kalitesi, arz-talep uyumsuzlukları ile talep yetersizliği mesleki ve teknik eğitim sisteminin gençlerin istihdamına etkisindeki olumsuzluklar.
- Mesleki eğitime yönelik toplumsal ilginin zayıftır ve mezunların işgücü piyasasına girmek yerine yüksek öğrenime geçişi tercih etmektedir.
- Girişimcilik faaliyetleri oldukça sınırlıdır.
- Kırsal kesimlerde, özellikle kadınlar için tarım dışı istihdam olanaklarının artırılması ihtiyacı bulunmaktadır.
- Gençlik için iyi hedeflenmiş, bütünlüklü politikaları bulunmamaktadır ve bu politikaların çerçevesinin genç işsizliğine neden olan sorunlara göre belirlenmesi gereksinimi vardır.
- Genç işsizliğine yönelik politikaların gençlerin sosyal dışlanmaya ve ayrımcı-

Liğa maruz kalmamalarını engelleyecek ve insana yakışır çalışma koşullarına sahip olmalarını sağlayacak politikalarla ilişkili bir şekilde kurgulanması gerekmektedir.

- Gençlere kendi hayatlarını etkileyecek politikaların geliştirilmesinde söz hakkı verilmesi gerekmektedir.
- Genç işsizliğinin ardında büyük oranda yapısal sorunların bulunduğunu gerçeğinden hareket edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Eylem planının politika tavsiyeleri 32 maddeden oluşmaktadır. Aşağıda bu 32 madde belirli ana politika alanları üzerinden gruplanmıştır:

Genel Politika Çerçevesi: Gençlerin işgücü piyasasına girmelerini engelleyen çeşitli nedenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik spesifik politikaları içeren bir Ulusal Gençlik İstihdam Stratejisinin geliştirilmesi.

İnsana Yakışır İş: Kayıtdışı istihdamın engellenmesi.

İşgücü Piyasasının Koşullarına Uyum: Gençlerin işgücü piyasasının gerekli niteliklere kavuşması; bilgi ekonomisinin ihtiyaçlarına odaklanılarak gençlerin yüksek becerilere kavuşturulması; özürli gençler dikkate alınarak, sektörel düzeyde istihdam edilebilirlik şartlarının belirlenmesine yönelik işgücü piyasası ihtiyaç analizleri yapılması ve özürli gençlere ilişkin eğitim programlarının buna göre geliştirilmesi.

Mesleki Eğitim: Mesleki eğitimin tanıtılması, kalitesinin yükseltilmesi, mesleki eğitim mezunlarının iş piyasasında tercih edilebilirliğinin artırılması ve genel lise eğitimi yerine mesleki eğitime ağırlık verilmesi; mesleki eğitimde; sanayi ve hizmet sektörleri dikkate alınarak, program türünü esas alan ve programlar arasında kolaylıkla geçişlerin yapılabildiği bir yapının güçlendirilmesi; ulusal meslek standartları, ulusal mesleki yeterlikler, ölçme ve değerlendirme, sertifikalandırma, kredilendirme sisteminin tamamlanması; mesleki eğitimin ve öğretim sistemlerinin modernizasyonu ile bilgi tabanlı topluma entegrasyonu için kurumlar arası eşgüdümlü etkin bir sistem kurulması, meslek yüksekokullarının mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının uyguladığı programların entegrasyonunun güçlendirilmesi; mesleki eğitim modüllerinde cinsiyet eşitliği vurgusunun yapılması; odalar, meslek kuruluşları ile işçi ve işveren kuruluşlarının mesleki teknik eğitime daha fazla öncelik vermeleri sağlanarak eğitimlerin işçi ve işveren kuruluşları ile eğitim kurumları işbirliğinde verilmesi; hayat boyu öğrenme çerçevesinde; öğrenimini tamamlamak isteyenler ile bireysel gelişimlerini sağlamak ve/veya yeni mesleki yeterlikler kazanmak isteyenlerin eğitime erişiminin kolaylaştırılması; modüler yapıda hazırlanan mesleki eğitim programlarının MYK tarafından yayımlanan ulusal meslek standartları ve ulusal mesleki yeterlikler dikkate alınarak sistematik olarak güncellenmesi.

İstihdama geçiş: Staj imkanlarının geliştirilmesi, staj sözleşmesi ve şartlarının geliştirilmesi; staj olgusunun çalışan statüsü ile karıştırılmaması yönünde önlemler alınması, staj ve burs olanakları ve firma/sektör tanıma programlarının artırılması.

Yönlendirme/Rehberlik ve Tanıtım: Yatay ve dikey geçişlere imkan veren, bireyin okula, alana-programa, mesleğe ve işe yönltilmesini etkin kılacak bir sistemin kurulması;

gençlerle ilgili fırsatlara ilişkin tanıtım kampanyası yapılması; kamu ve meslek örgütleri ile sendikaların, gençleri işgücü piyasası ve istihdama ilişkin mevzuat ve uygulamalar konusunda bilgilendirecek destek programlarını ve uygulamalarını arttırması.

Okullaşma: Okullaşma oranının cinsiyet ve bölgesel farklılıkları giderecek şekilde arttırılması.

Girişimcilik: Genç girişimcilerin eğitim, vergi, kredi, finansman, teknoloji, işletme ve pazarlama konularında desteklenmesi ve gelişmelerinin sağlanması, genç girişimcilere yönelik danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi; genç çiftçilerin girişimciliğinin desteklenmesinde genç odaklı projelere ağırlık verilmesi.

Teşvik ve Olanaklar: AB ülkelerinde mikro işletmelere uygulanan, istihdam başına bir yıl faizsiz kredi ve sigorta primi desteği, iş değiştirme teşviki, AR-GE yardımı vb. çağdaş destekleme modellerinin benimsenmesi; vergi ve prim oranlarının genç istihdamını teşvik edecek şekilde, etki ölçüm analizleri yapılarak ve OECD ortalaması gözetilerek belirlenmesi.

Akif İşgücü Piyasası Politikaları: Kırsal kesimde yer alan gençlerin İŞKUR hizmetlerinden daha fazla yararlanmalarını sağlamak amacıyla Tarım ve Köyşleri İl Müdürlükleri ile İŞKUR arasında işbirliğinin artırılması; İŞKUR'un kırsal bölgelerdeki örgütlenmesi; işgücü piyasasına başarılı bir geçiş sağlayamayan bazı gençlere (okulu terk edenler, üniversiteye giremeyen orta öğretim mezunu gençler gibi) yönelik beceri eğitimlerinin güçlendirilmesi ve aktif işgücü piyasası programlarının işgücü piyasasına girişte en büyük sorunları yaşayan dezavantajlı gençlere (daha az eğitilmiş olanlar, düşük gelirli ailelerden gelen gençler, kadınlar) odaklandırılması yoluyla yeni bir başlangıç yapabilmeleri için ikinci şans verilmesi.

Kadınların İşgücüne Katılımı: Kadınların işgücüne katılımını ve istihdamda kalış sürelerini arttırmak amacıyla okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve okul öncesi eğitimde okullaşma oranının artırılması; kadınların mesleki eğitimlere katılımlarını arttırabilmek amacıyla çocuk ve yaşlıların bakımı hizmetlerine ilişkin olanaklar geliştirilmesi.

Göç: Göç eden veya etmiş kişilere yönelik olarak temel yaşam becerileri, kent yaşamına adaptasyon/entegrasyon konulu pilot uygulamaların yaygınlaştırılması; tarım sektöründeki düşük verimlilik, ücretsiz aile iççiliği, kendine zor yeten ve ihtisaslaşmamış çiftçilik, sosyal ve ekonomik açıdan dışlanmışlık ve kayıt dışı ekonomi sorununa çözüm bulunarak kırdan kentlere göçün engellenmesi; genç bilim insanlarına ve uzmanlara cazip istihdam olanaklarının sunulması yoluyla beyin göçünün engellenmesi.

Üniversite-Sanayi İşbirliği: Fikri ve sınai hakların korunmasına önem verilerek işbirliği geliştirilmesi ve bilimsel fikir ve buluşların yüksek teknoloji ürün ve hizmetlere dönüştürülmesi.

Katılım: Gençlik kuruluşlarının ulusal ve yerel düzeyde sosyal diyalog mekanizmalarına katılımı ve temsilinin sağlanması.

Projeler: Gençlerin istihdama kazandırılması ve çalışma isteğinin gelire dönüştürülmesi için yerel olanakların kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle projelendirilmesi; Avrupa Birliği kaynaklı projelerden azami ölçüde yararlanmak için sivil toplum kuruluşlarının, özellikle de gençlik STK'larının bunlara ulaşma ve kendi aralarında işbirliği geliştirme imkanlarının artırılması.

Sosyal Diyalog: İşçi ve İşveren Sendika ve Konfederasyonları arasında gençliğin istihdamı konusunda sosyal diyalogun geliştirilmesi.

4. Politika Belgelerinde Genç İşsizliği/İstihdamı

- Onuncu Kalkınma Planı

2014-2018 dönemini kapsayan 10. Kalkınma Planı içerisinde gençlik “Çocuk ve Gençlik” başlığı altında çocuklarla birlikte ele alınmıştır. Başlığın durum analizi bölümünde genç işsizliği ve gençliğin işgücüne katılımına dair veriler verilmekte, bir önceki plan döneminde gençliğe (ve çocuklara) yönelik olarak burs, kredi ve barınma imkanlarının iyileştirildiği, gençlik merkezleri ve kampları ile hareketlilik programlarının yaygınlaştırıldığı, dezavantajlı çocuk ve gençlere yönelik başta SODES olmak üzere sosyal destek programlarının yürütüldüğü belirtilmiştir. Gençlerin işgücüne katılımının düşüklüğü, genç işsizliğinin yüksek olması ve gençlerin temel becerilerindeki eksiklik sorunlarının önemlerini korumaya devam ettiği yine durum analizinde dikkat çekilen bir konudur. Ancak işgücü piyasasına ilişkin bu tespitlere rağmen, başlığın politikalar bölümünde sadece “gençlerin sosyal hayatta ve karar alma mekanizmalarında daha aktif rol almalarının sağlanması”, “hareketlilik programlarının özellikle dezavantajlı gençlerin katılımını artıracak biçimde genişletilip çeşitlendirilmesi” ile “gençlerin şiddete ve zararlı alışkanlıklara yönelmelerini önlemek üzere spor, kültür, sanat gibi alanlarda gelişimlerini destekleyici programların uygulanmasına” devam edileceği ifade edilmiştir. Başka bir deyişle, gençlik başlığı altında dikkat çekilen sorunlara yönelik çözümler bu başlık ile ilişkilendirilmemiş, daha farklı politika alanları içinde ele alınmıştır.

Planın “Küresel Gelişmeler ve Eğilimler” başlığı altında dikkat çekilen bir nokta Türkiye’nin 2030 yılına kadar işgücü potansiyeli açısından yararlanma şansına sahip olduğu demografik fırsat penceresini değerlendirmesinin yolunun nitelikli insan gücüne dönük eğitim-sanayi işbirliği politikaları ve kadınların işgücüne katılımlarının artırılması

olduğudur. Bu plan dönemindeki farklılık gösteren stratejilerinden biri ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücünün bölge ülkelerinden Türkiye'ye çekilmesi hedefidir. Planın temel amaçları ve ilkeleri bölümünde fırsat penceresinden yararlanmak için sosyal politikaların taşıdığı öneme dikkat çekilmekte ve "nitelikli nüfus yapısına yönelik etkili nüfus, eğitim ve sağlık politikalarının uygulanmasının yanında; bireylerin değişime uyum sağlama becerilerinin geliştirilmesi, yeni bilgi ve teknolojilerin sadece kullanıcısı değil, araştırmacı ve üreticisi olması" gereği belirtilmektedir.

"Gençlik" alt başlığının da içinde yer aldığı "Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum" başlığında beşeri sermayenin güçlendirilmesi ile aile kurumunun korunması arasında doğrudan bir bağ kurulmaktadır. Eğitim politikaları alanında eğitim sisteminin işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı ve bu nedenle eğitilmiş gençlerin işsizlik oranında istenilen düşüşün gerçekleşmediği belirtilmektedir. Bu plan döneminde eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyumu arttırmak amacıyla hayat boyu öğrenme perspektifiyle iş yaşamının gerektirdiği becerilerin bireylere kazandırılması ve mesleki-tekniğin eğitimin orta ve uzun vadeli sektörel projeksiyonlar dikkate alarak kurgulanması amaçlanmaktadır. Yine Ulusal Yeterlilik Çerçevesinin oluşturularak eğitim ve öğretim programlarında meslek standardının sağlanması ve farklı öğretim düzeyleri arasında program bütünlüğünün kurulması yoluyla uygulamalı eğitimin artırılması tasarlanan politikalar arasındadır. Sosyal politikalar ile istihdam arasındaki bağlantının güçlendirilmesi bu plan döneminde de politika önceliklerinden biri olmaya devam etmektedir. İstihdam ve çalışma hayatı başlığı altında "İşgücüne ve istihdama katılımın artırılması amacıyla iş ve aile yaşamını uyumlaştırma politikaları hayata geçirilecek ve istihdam teşvikleri etkinleştirilecek", "işgücünün eğitim düzeyi yükseltilerek istihdam edilebilirliği artırılacak ve işgücü piyasasının talep ettiği becerilerin kazandırılması için yaşam boyu eğitim faaliyetlerine önem verilecek", "mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetleri başta olmak üzere aktif işgücü politikaları etki analizlerine dayandırılarak yaygınlaştırılacak" hedefleri dikkat çekmektedir. Nüfus dinamikleri bölümündeki "genç ve dinamik nüfus yapısının korunması ve doğurganlıktaki hızlı düşüşün önüne geçilebilmesi için kadınlara yönelik iş ve aile yaşamını uyumlaştırıcı nitelikte uygulamalar ile çalışanlar için doğuma bağlı izin ve haklar geliştirilecek, kreşler teşvik edilecek, esnek çalışma imkanları sağlanacak" ifadesinden iş hayatı ile aile yaşantısı arasındaki uyumu sağlama hedefinin merkezinde kadınlar olduğu anlaşılmaktadır. "Girişimcilik ve KOBİ'ler" başlığı altında ise girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması, girişimcilik eğitimleri ile kuluçka, iş geliştirme merkezleri ve hızlandırıcıların niceliksel ve niteliksel olarak artırılması gençlik ile ilişkilendirilebilecek politika hedefleri arasındadır.

Planın sonunda 25 öncelikli dönüşüm planı sıralanmaktadır; bu 25 program içinde doğrudan gençliğe yönelik bir dönüşüm programı bulunmamaktadır. "İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı", "Temel ve Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Programı", ile "Ailenin Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı" gençliğin istihdamı ile ilişkilendirilebilecek hedef ve politika araçlarına sahip programlardır.

İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı

İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programının hedef kitlesi işsizler, işgücü piyasası dışındaki kadınlar, kayıt dışı çalışanlar ve işverenler olarak tanımlanmıştır. Program

hedefleri kadınların işgücüne katılım ve istihdam oranlarının plan dönemi sonunda sırasıyla yüzde 34,9 ve yüzde 31'e yükseltilmesi, esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması, sosyal yardım istihdam bağlantısının güçlendirilmesi ve istihdam teşviklerinin etkinliğinin artırılması olarak belirlenmiştir. Programın hedeflerinden bir diğeri 2013'te 17.000 olan sosyal yardım alanlardan istihdama kazandırılan kişi sayısının, 2018 itibarıyla 100.000 kişiye çıkarılmasıdır. Kadınlara yönelik istihdam teşviklerinin etkinleştirilmesi, çocuk, hasta ve yaşlı bakımı hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve kadın girişimcilere özel bütüncül bir destek programının uygulanması kadınların ekonomik hayata katılımına yönelik tedbirlerdir. Aktif İşgücü Piyasası politikaları açısından bu politikaların etki değerlendirmesi sonrası yeniden yapılandırılması ve iş ve meslek danışmanlarının artırılması planlanmaktadır. Sosyal yardım sistemi ile İŞKUR sistemi arasında işbirliğinin güçlendirilmesi, çalışabilir durumda olduğu halde sosyal yardım alanların uygun eğitim almasının ve uygun işi bulmasının sağlanması, çalışabilir durumda olanların sosyal yardım sahipliğinin belirlenmesinde İŞKUR tarafından yapılan iş tekliflerinin dikkate alınması ise sosyal yardım-istihdam bağlantısının güçlendirilmesine yönelik tedbirler olarak sıralanmaktadır. Gençlerin istihdamına yönelik teşviklerin varlığı dikkate alındığında, istihdam teşviklerinin bölgesel, sektörel ve belirli hedef gruplara odaklanacak, kayıt dışı çalışmayı önleyecek ve belirli süreyle işte kalmayı gerekli kılacak şekilde tasarlanması uygulaması da gençlik ile dolaylı olarak ilişkilendirilebilir. Bu programa bağlı eylem planının birinci Bileşeni kadınların işgücüne ve istihdama katılım olanaklarının artırılmasıdır ve bu kapsamda özel sektörün kreş imkanlarının artırılması ile İŞKUR kurslarına katılan kadınların yararlanabileceği çocuk oyun odalarının yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Eylem planı kapsamında alt işverenlik ve esnek çalışma uygulamalarının yeniden düzenlenerek sürdürülmesi ve kamuoyunda oldukça eleştirilen özel istihdam bürolarının faaliyetlerinin geçici istihdamı da kapsayacak şekilde genişletilmesi hedeflenmektedir.

Temel ve Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi

Temel ve Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi programının hedeflerinden biri istihdamda ve eğitimde olmayan gençlerin sayısının azaltılmasıdır. Programın ilk Bileşeni "Eğitim Sisteminin İşgücü Piyasasıyla Uyumunun Artırılması"dır ve bu bileşen altında işgücü piyasasında talep edilen temel becerilerin ve gençlerin sahip olduğu yetkinliklerin tespit edilmesi, staj süreçlerinin iyileştirilmesi yoluyla okul-ış dünyası işbirliğinin güçlendirilmesi, etkin işgücü piyasası ihtiyaç analizlerinin yapılması yoluyla mesleki eğitim programlarının piyasa ihtiyaçlarına uygun planlanması tedbirleri yer almaktadır. Eğitim Çağındaki Gençlerin Temel Becerilerinin Geliştirilmesi programın ikinci, Genç İşgücünün Temel Becerilerinin geliştirilmesi ise üçüncü bileşenidir. İlki temel eğitim müfredatında becerilerin geliştirilmesini hedeflerken, ikincisi İŞKUR ve halk eğitim merkezleri yoluyla meslek eğitimi üzerinde durmaktadır. Bu programla ilişkili 2015 tarihli eylem programında, programın başarı göstergesi olarak 2013 yılında yüzde 19,2 olan gençlerde uzun süreli işsizlerin toplam genç işsizlere oranının 2018'de yüzde 14'e indirilmesi hedeflenmektedir. Hedeflerden bir başkası beceri düzeyine uygun işlerde çalışanların oranının aynı dönem içerisinde yüzde 48,9'dan yüzde 52'ye çıkarılmasıdır. Türkiye'deki istihdamdaki temel sorunlardan biri olan olan becerilerle işler arasındaki uyumsuzluğun ciddi yetini gösteren bu rakam aynı zamanda uygulamaya sokulmaya çalışılan politikaların ancak orta vadede daha ciddi sonuçlar vereceğini de göstermektedir.

Eylem planı kapsamında üç alanda gerekli bilgi birikimini sağlamaya yönelik araştırmaların yapılması planlanmaktadır: işgücü piyasası ihtiyaç analizi, temel becerilerin kazanılmasının ölçülmesi için sistem geliştirilmesi ve okuldan işe geçiş sürelerinin ölçülmesi. İkinci olarak hedeflenen özellikle mesleki eğitimde okullar ile iş dünyası arasındaki ilişkilerin geliştirilmesidir. Bu kapsamda uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaştırılması, oda ve borsaların mesleki eğitime katkı yapmalarının sağlanması, işyeri tabanlı eğitimlerin etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması, üniversitelerde uygulamalı eğitime geçilmesi yer almaktadır. Bu başlık altında belki de en tartışmalı önerilerden biri özel mesleki teknik eğitim veren okulların açılmasının teşvik edilmesidir. Sektör odaklı okulların açılması için özel sektör ile işbirliği yapılması ve gerekirse bunun için Organize Sanayi Bölgelerindekine benzer teşviklerin kullanılması gibi araçları da içeren bu eylem planı içerisinde açılacak bu özel mesleki teknik eğitim okullarının eğitimlerinden öğrencilerin hangi şartlarda yararlanacağına dair bir açıklama yoktur.

Eylem planının 3. Bileşeni genç işgücünün temel becerilerini geliştirmeye ayrılmıştır ve halk eğitim merkezleri ile yerel yönetimlerin meslek edindirme merkezlerinin hayat boyu öğrenme merkezi olarak yeniden yapılandırılması yoluyla ve uzaktan eğitim imkanları kullanılarak bu becerilerin kazandırılmasını hedeflemektedir. Hayat Boyu Eğitim politikaları özünde günümüzde teknolojik gelişmenin yarattığı yeni becerileri edinme ihtiyacına cevap vermek ve bireylerin farklı eğitim-istihdam patikaları izlemelerine olanak vermek üzere tasarlanmışlardır. Hayat Boyu Eğitimin giderek gençler ile ilişkilendirilir hale gelmesi, bir anlamda eğitim sistemi içinde çözülemeyen sorunların daha ileri safhalara transfer edilmesidir. Bu Bileşen altındaki ikinci politika gençlerin İŞKUR faaliyetlerine erişimlerinin artırılması ve İŞKUR faaliyetleri içerisinde de temel becerilerin ağırlığının artırılmasıdır. Gençlerin faaliyetlere erişiminin artırılması İŞKUR'un orta öğretim ve yüksek öğretimde gençlere yönelik hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve çeşitlendirilmesini içermektedir. İŞKUR'un eğitim programlarında yabancı dil ve bilişim teknolojileri gibi temel becerilerin ağırlığının artırılması ve bunun özellikle genç işgücü için tasarlanması ise yine eğitim sisteminin kendi içerisinde çözümlenmesi gereken sorunların, bir başka düzeye taşınmasıdır. Teoride genel beceriler eğitim sisteminin içinde kazanılırken, farklı mesleki eğitim olanakları sektöre özel spesifik becerilerin kazandırılması amacını güder. İŞKUR ve diğer yollarla temel becerilerin verilmesinin eğitim sistemi dışına taşması ve temel becerilerin kazandırılacağı hedef grubun eğitim sisteminde daha önce yararlanmış yetişkinlerden çok gençler olması genel becerilerle spesifik beceriler arasında olması gereken bu farkın ortadan kalkması anlamına gelir. Bu yolla hedeflenen öncelikle eğitim sistemi dışına çıkmış, ne eğitimde ne de istihdam olan gençlerin ekonomik katılımının yolunu açmak olduğu barizdir, ancak uygulamanın dikkatle izlenmesi ve bu temel beceri eğitimlerine başvuranların profillerinin anlaşılması da gerekmektedir.

Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı

Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programının amaçlarından biri genç nüfusun yarattığı demografik fırsat penceresinden azami derecede faydalanılmasıdır. Ebeveynlere birinci çocuk için iki ay, ikinci çocuk için dört ay, üçüncü çocuk için altı ay yarı zamanlı ücretli çalışma hakkı getirilmesi, bütün annelere "doğum hediyesi" veril-

mesi, işçilere eşinin doğum yapması durumunda üç gün doğum izni verilmesi, çocuk sahibi olan çalışanların doğum izninden sonra çocuğun ilkokula başlama yaşına kadar kısmi süreli çalışma hakkı getirilmesine²⁸ yönelik bir mevzuat düzenlemesi yapılması bu program kapsamında kamuoyuna da yansayan eylemler arasındadır.

Gençlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu

Gençliğin istihdamına yönelik politikalar perspektifinden Onuncu Kalkınma Planının öncelikli iki meselesinin işgücü piyasasının talepleriyle uyumlu becerilere sahip işgücünü yetiştirmek olduğu görülmektedir. Eğitim ile istihdam arasındaki bu bağlantının kurulması yanlış olmamakla birlikte, bu politikalarda gençler ve bu politikalardan etkilenen her kesim pasif alıcı konumundadır ve mesleki eğitim ile sosyal politikalar arasında kurulan ilişki sayesinde aynı zamanda bu sistemin bir parçası olmaya mecbur bırakılmaktadır. Öncelikli programlar arasında elbette ki ekonomik büyümeye, dolayısıyla istihdam olanaklarını arttırmaya yönelik uygulamalar bulunmaktadır, fakat Türkiye şartlarında mesleki becerilerin geliştirilmesi kadar, bu becerilerin hangi bölgelerde, hangi sektörlerle yönelik olarak geliştirildiği ve uzun vadedeki istihdam olanakları dikkate alınmalıdır. Plan özellikle kadınların istihdamı üzerine odaklanmaktadır ve bu kapsamda iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması hedefiyle kadınların olabildiğince esnek ve yarı-zamanlı çalışması yoluyla hem işgücüne katılım olanaklarının yükseltilmesi hem de nüfus artışı konusundaki hedeflere ulaşılmasının arzu edildiği anlaşılmaktadır.

Kalkınma Planını değerlendirirken dikkate alınabilecek başka bir husus, Kalkınma Planının hazırlık sürecinde kurulan Özel İhtisas Komisyonlarının (ÖİK) hazırladıkları raporlarda geliştirilen önerilerin, Plan içine ne denli yansıdığını olabilir. Onuncu Kalkınma Planı hazırlıkları sırasında bir Gençlik ÖİK'nu da kurulmuştur ve bu komisyonun hazırladığı rapor böyle bir karşılaştırma için yol gösterici olabilir. Rapor içinde yapılan durum tespiti açısından gençliğin istihdamı konusunda kritik önem taşıyan ve çoğu çalışmada gözardı edilen bazı noktalar şunlardır:

- 2011 yılı itibarıyla Türkiye'de her göç eden iki kişiden neredeyse biri gençtir ve göç edenlerin ve özellikle gençlerin her gittiği şehirde farklılaşan ihtiyaçlarını bu çerçevede düşünmek gerekmektedir. Bu bağlamda geleneksel kent-kır ayrımı yerine, metropol-kent-kır ayrımı üzerinden değerlendirmeler yapmak daha gerçekçi bir yaklaşım olarak önerilmektedir.
- Türkiye'nin göç alan bölgeleri arasında aldıkları genç göçü açısından ciddi farklılıklar vardır. Bir metropol olarak İstanbul, Batı Marmara, Doğu Marmara, Batı Anadolu ve Akdeniz net genç göçü alan bölgelerdir. Gençlere yönelik politikalar hem bu bölgelere gelen gençlerin ihtiyaçlarının karşılanması hem de genç göçü veren bölgelerde kalan gençlerin ihtiyaçları üzerinden değerlendirilmelidir.
- Türkiye'de veriler gençlerin daha geç evlendiklerini göstermekle birlikte, kadınlarda genç yaşta evlenenlerin oranı yüzde 25'ler civarındadır.

²⁸ Eylem planında genel bir ifade kullanılmakla birlikte, bu uygulama kamuoyuna kadınlara yönelik bir düzenleme olarak yansıtılmıştır.

Raporun gençlik politikalarına ilişkin önerileri arasında istihdamla bağlantılı olanlar aşağıda doğrudan rapordan alıntılanarak sıralanmıştır:

- i. Ulusal Stratejiler: Ulusal istihdam stratejisi ve buna bağlı ulusal genç istihdamı stratejisi çalışmalarının sosyal tarafların mutakabati ile hazırlanarak, uygulamaya konulması gerekmektedir.²⁹
- ii. Gençler açısından girişimcilik: Girişimcilik konusunda gençleri her aşamada destekleyen ve teşvik eden politika ve tedbirlerin oluşturulması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Genç işgücünün girişimciliğe yönelmesi sağlanmalı, iş kuracakları alana ilişkin mesleki bilgi ve rehberlik, danışmanlık hizmetleri ile girişimcilik eğitimi verilmelidir. Girişimciliği seçen gençler sadece kendilerine değil, başka gençlere de istihdam olanakları sağlayacaktır. Genç girişimciler eğitim, vergi, kredi, finansman, teknoloji, işletme ve pazarlama konularında desteklenmeli ve gelişmeleri sağlanmalıdır. KOBİ'lere yönelik kredilerin miktarı ve limitleri artırılmalı, krediler çeşitlendirilmeli ve kolaylaştırılmalıdır. AB Ülkeleri'nde mikro işletmelere uygulanan, istihdam başına bir yıl faizsiz kredi ve sigorta primi desteği, iş geliştirme teşviki, Ar-Ge yardımı vb. çağdaş destekleme modelleri benimsenmelidir. Ayrıca, genç girişimcilere yönelik danışmanlık hizmetleri geliştirilmelidir.
- iii. Yenileşim (inovasyon) ve AR-GE'nin teşviki, fikri ve sinai hakların korunması:
 - Üniversite ve sanayi (KOBİ) işbirliği ile bilimsel buluşların ekonomik değere dönüştürülmesinin kolaylaştırılması,
 - Üniversitelerin ilgili birimlerinin, üretilen bilginin toplumsal fayda temelinde kullanılması için yeniden yapılandırılması, üretilen bilgiye kullanıcıların erişimi konusunda gerekli kolaylıklar sağlanması,
 - Gençlerin yenileşim ve AR-GE faaliyetlerinde bulunmasının teşvik edilmesi ve desteklenmesi,
 - Gençlerin yaratıcılıklarını kullanabilecekleri becerilerin eğitim sistemiyle bütünleştirilmesi,
 - Fikri ve sinai hakların güvence altına alınması ile rekabet koşullarını bozucu kayıtdışı ekonominin ve taklitçiliğin önüne geçilmesi,
 - GSYH'dan AR-GE harcamalarına ayrılan payın artırılması ve söz konusu harcamalarda gençlerin öncelik alanı olarak belirlenmesi sağlanmalıdır.
- iv. Beşeri sermaye için Türkiye'nin cazibe merkezi haline getirilmesi: Genç bilim insanları, yöneticiler, sanatçılar, ve sporcular gibi nitelikli gençlere uygun koşulların sağlanması yoluyla beyin ve yetenek göçünün kabul edilebilir düzeylere indirilmesi ve nitelikli işgücü açısından Türkiye'nin bir cazibe merkezi haline getirilmesi.
- v. İşbaşı Eğitim: İşbaşı eğitim olanaklarının kaliteli biçimde yaygınlaşması amacıyla, devlet kurumlarıyla özel sektörün de katılımı çerçevesindeki çalışmaların hız kazanması.
- vi. Aktif istihdam politikaları: Mesleki eğitim, girişimcilik eğitimleri, toplum yararına çalışma programları (TYÇP) gibi işgücünün niteliğini artırmaya yönelik aktif istihdam politikalarının (AİP) gençlere yönelik olarak kalitesinin artırılması, çeşitlendirilmesi ve daha önce yapılan proje/çalışmaların fayda/maliyet analizlerinin yapılması.
- vii. Finansal okuryazarlık: Gençlerin finansal okur-yazarlık becerilerinin geliştirilmesi için çalışmalar yapılması, ilk öğretimden başlayarak konunun eğitim müfredatına

yerleştirilmesi için programlar geliştirilmelisi. Gençlerin istihdam edilebilirlik ve gündelik yaşama katılımında mesleki bilgi becerilerin yanı sıra bilişim becerileri, yabancı dil bilgisi, dijital okur-yazarlık, medya okur-yazarlığı öne çıkacak kilit kazanımlar olacaktır.

viii. Gençlerin ekonomik hayata katılımını engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması:

- Etkili kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik hizmetleri yoluyla gençler işgücü piyasası koşullarına ilişkin olarak yeterli düzeyde bilgilendirilmesi ve bu yolla rasyonel beklentiler yaratılması ve hak ve ödevleri konusunda bilgi sahibi olmasının sağlanması.
- Sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değer yaratan sektörlerle ve ileri teknolojilere yatırım yapılması yoluyla işgücü piyasasında yeterli sayıda nitelikli işler yaratılması.
- Gençlerin niteliklerinin işgücü piyasasının talepleri ile uyumlu hale getirilmesi için örgün ve yaygın eğitim sistemi başta olmak üzere gerekli tedbirler alınması.
- Askerlik hizmetinin becerilere uygun kamu hizmeti olarak sunulması opsiyonunun sağlanarak gençlerin istihdama geçişinin kolaylaştırılması.
- İş ve aile yaşamını uyumlaştıracak başta çocuk ve yaşlı bakımı hizmetlerinin etkin biçimde sağlanması yoluyla özellikle genç kadınların işgücü piyasasına katılımları artırılması.
- Aktif istihdam politikalarının mesleki eğitim açısından öncelikli alan olmaktan çıkartılması, düzenli gelir getiren ve kişinin anlık kapasitesine değil, uzun süreli birikim ve deneyimlerine odaklanan bir istihdam politikası geliştirilmesi. Bunun için kişinin eğitim gördüğü alanda vasfını zenginleştiren politikalar hayata geçirilmesi.
- İstihdam politikasının ana ekseninde, işverenleri genç istihdamına özendirme ve gençlerin girişimciliğini teşvik etmek olmalı; gençleri istihdam edecek işletmelere getirilen teşviklerin geçici değil, sürekli nitelik taşıması.
- İşletmelerin üzerindeki mali, yasal ve bürokratik yüklerin azaltılması; gençlerin çalışma hayatında yüz yüze kalabildiği kayıtdışı sektörün daraltılarak düzgün işlerin çoğaltılması.
- Gençlerin istihdamdaki paylarının kayıtlı sektörde artırılması. Özellikle küçük işyerlerinde kaçak olarak çalışan ve her türlü sosyal korumadan mahrum kalan gençlerin sosyal güvenlik kapsamına alınmalarını sağlamak üzere, polisyeye tedbirlerden çok teşvik edici uygulamalara öncelik verilmesi.
- Gençlerin çalışma yaşamına katılımı ve yeni işler bulabilmeleri için emeklilik yaşının herkes için 56 olarak belirlenmelidir.³⁰
- Çalışma süreleri resmi olarak ilk olarak 40 saate düşürülmeli, yıllık ücretli izin süresi en az 4 hafta olarak belirlenmesi.³¹
- Başta genç kadınlar olmak üzere, kadınların çalışma yaşamına katılımlarına engel olan veya çalışma yaşamından ayrılmalarına neden olan toplumsal cinsiyet algısının değiştirilmesi amacıyla kamusal girişimlere ağırlık verilmesi. Genç kadınları işgücü piyasasından uzaklaştıran; kadının evlendiği tarihten itibaren bir yıl içinde kendi arzusu ile hizmet akdini sona erdirmesi halinde kendisine kıdem tazminatı ödenmesini öngören düzenlemenin yürürlükten

30 TİSK bu ifadeye çekince koymuştur.
31 TİSK bu ifadeye çekince koymuştur.

kaldırılması.

ix. Sosyal sorumluluk: Yasal gerekliliklerinin ötesine geçen faaliyetler yürüterek gençlere daha ileri imkanlar sağlayan işletmelerin desteklenmesi ve bu faaliyetler teşvik edilmesi.

x. Sosyal uygunluk: Yasalara uygun hareket eden (çevreye, insan haklarına, çalışma standartlarına, sendikal haklara ve hukukun üstünlüğüne) işletmelerin teşvik edilmesi, kayıtdışı ekonomiden kayıtlı ekonomiye geçiş için mevzuatın güçlendirilmesi ve denetimlerin artırılması yoluyla gençlere düzgün işlerin yaratılması.

xi. Gençlere yönelik kamu hizmetlerinin gençlerin farklı özelliklerine uygun olarak erişilebilir hale getirilmesi, genç dostu hizmet araçları geliştirilmesi ve gençlik örgütleriyle işbirliği içerisinde çalışılması.

- İŞKUR bünyesinde gençlere yönelik olarak özel bir birim oluşturulması, genç işsizlerin sorunları söz konusu birim tarafından yenilikçi yaklaşımlar kullanılarak çözüme kavuşturulması.
- Kamu istihdam hizmetlerinin etkinleştirilmesi ve bu konuda başlatılan çalışmaların ivedilikle tamamlanması.
- Kamu istihdam hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik olarak uygulanan faaliyetlerin izlenmesi ve kamuoyu ile paylaşılarak yaygınlaştırılması.
- Gençlere yönelik kamu hizmetlerinin eşgüdümünün artırılması. (İlgili bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar arasında ortak çalışma grupları oluşturulması, dönemsel toplantılar yapılması ve sivil toplum ve akademik katılımcıların söz konusu toplantılara dahil edilmesi)
- Gençlerin işgücü piyasasına girişlerini kolaylaştırmak üzere kamu istihdam hizmetlerinin genç dostu hale getirilmesi, farklı genç gruplarını gözetmels ve teknoloji de dahil olmak üzere gençlerle güncel iletişim araçlarının kullanılması.
- Gençlere yönelik her türlü ihtiyaçların bilgilendirme, eşgüdüm, izleme ve değerlendirmenin olduğu bir portal oluşturulması.
- Dezavantajlı konumdaki gençlerin ekonomik hayata katılımını kolaylaştıracak etkin eğitim, istihdam ve altyapı politikalarının hayata geçirilmesi.
- Erken evlilik gibi kadınların işgücü piyasasına girişini olumsuz etkileyen uygulamaların önlenmesi amacıyla bilgilendirme ve kanunların izlenmesi çalışmalarının hayata geçmesi.

xii. Eğitim:

- İş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgilendirmelerin genel ve mesleki eğitimde yaygınlaştırılması.
- Mesleki eğitim ve genel eğitim sistemleri arasında geçiş imkanlarının kolaylaştırılması.
- Temel mesleki becerilere ilave olarak, gençlerin çalışma ve sosyal hayata katılımlarını kolaylaştıracak temel yaşam becerileri, temel mesleki becerilerinin kazandırılması.
- Eğitim-istihdam ilişkisi, işletmelerin işgücü talebi göz önüne alınarak yenden biçimlendirilmesi eğitim programları, işgücü piyasası ihtiyaç analizleri temelinde yapılandırılması, ülke ve il bazında işgücü piyasası ihtiyaç analizlerinin İŞKUR'ca tamamlanması, geleceğe ilişkin projeksiyonlar da dikkate alınarak müfredatlar ve eğitim programlarının yeniden düzenlenmesi, işsiz yetiştiren bir eğitim düzeninden, mesleki eğitimin ağırlıkta olduğu, yaratıcı-

- lığa dayalı bir sisteme geçilmesi.
 - Veri kaynağı kurum ve kuruluşlar ile sosyal tarafların etkin işbirliği ile Türkiye, bölge ve il düzeyinde sürekli ve sağlıklı bilgi edinilmesi amacıyla "İşgücü Piyasası Bilgi Sistemi" ve Ortak Veri Tabanının İŞKUR bünyesinde bir an önce oluşturulması.
 - Eğitim programlarında geleneksel meslek alanlarının dışına çıkılarak, yeni gelişen meslek alanlarına yer verilmesi ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayan niteliklerin kazandırılmasına özen gösterilmesi.
 - Öte yandan, bilgi ve iletişim teknolojileri, biyo-teknolojiler, nanoteknoloji gibi alanlardaki eğitimler için hem üniversitelere hem de öğrencilere kamu tarafından parasal destek sağlanması.
 - Hayat boyu öğrenme programlarının yaygınlaştırılması yoluyla gençlerin değişime uyum sağlama kapasitelerinin artırılması.
 - Gençlerin yükseköğretime erişiminin kolaylaştırılması için burs, kredi ve yurt imkanlarının artırılması.
 - Eğitim sisteminin tüm aşamalarında geliştirilecek reform ve değişiklikler, bilgi ekonomisinin ve toplumun ihtiyaçlarına odaklanması, gençlere üretken istihdam için gereken yüksek becerilerin kazandırılması.
 - Okulu erken terk edenler, dezavantajlı durumdaki gençlere ikinci şans verilmesi için gereken beceri eğitimlerinin, tamamlayıcı eğitimlerin, vs. artırılması sağlanması.
 - Üniversitelerde özerk, demokratik, bilimsel eğitim zeminleri güçlendirilmesi, bilimsel ve fikri özgürlük ortamı yaratılması.
 - Öğrenim kredilerinin geri ödemelerine yönelik gençlerin özel durumlarını dikkate alan alternatif ve esnek modeller oluşturulması.
 - Ortaöğretim ve yükseköğretimde uygulanacak oryantasyon programlarıyla gencin sosyal ve iletişime ilişkin becerilerinin geliştirilmesi, ayrımcılık, insan hakları, çalışma hakları gibi konulara ilişkin farkındalık yaratılmalıdır.
- xiii. Mesleki Eğitim:
- Eğitim müfredatı ile araç gereçlerinin işgücü piyasasının da ihtiyaçları ve gelecek beklentileri doğrultusunda düzenli olarak güncellenmesi.
 - Gençlerin çalışma hayatına uyum kabiliyetinin geliştirilmesi için müfredatta matematik, yabancı dil vs gibi temel derslerin etkin biçimde verilmesi.
 - Toplumda mesleki eğitime yönelik olumsuz algının ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi.
 - Çalışma mevzuatı ile zorunlu eğitime yönelik yasal düzenlemelerin uyumlu hale getirilmesi.
- xiv. Yeterlilik Sistemi:
- Gençlerin nitelikli işlere erişimini ve hareketliliklerini kolaylaştırmak üzere Mesleki Yeterlilik Sisteminin sosyal tarafların katkılarıyla ivedilikle hayata geçirilmesi.
 - Enformel öğrenme biçimlerinin tanınırlığına yönelik düzenlemelerin gerçekleştirilmesi.
- xv. Staj:
- Gençlerin işgücü piyasasına girişini kolaylaştırmak ve deneyim eksikliğini gidermek üzere üniversite-özel sektör-çalışan kesimi işbirliği ile nitelikli staj olanakları geliştirilmesi.

- Stajyerleri sömüren nitelikteki uygulamaların önüne geçilmesi açısından, yasal yaptırımlar getirilmesi, stajyer çalıştırma konusunda esasların bir yönetmelikle belirlenmesi.
 - Gençleri staj olanakları ile buluşturmak üzere gerekli yönlendirme sistemlerinin kurulması.
- xvi. Danışmanlık:
- Gençlerin eğitim sürecinde mesleki yönlendirme ve kendi bilgi becerilerini tanımaları için etkin kariyer danışmanlığı hizmetlerinin sağlanması.
 - Rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ile iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinin etkin ve yaygın bir şekilde sunulması yoluyla gençlerin istek ve yeteneklerine uygun iş ve mesleklere yönelmelerinin sağlanması.
- xvii. İşçi ve işveren sendika ve konfederasyonları ve kamu işbirliğiyle genç istihdamının artırılması amacıyla ortak faaliyetlerin yürütülmesi için gerekli kolaylaştırıcılığın yapılması r.
- xviii. Ortaöğretim ve yükseköğretimde uygulanacak oryantasyon programlarıyla gençin sosyal ve iletişime ilişkin becerilerinin geliştirilmesi, ayrımcılık, insan hakları, çalışma hakları gibi konulara ilişkin farkındalık yaratılması yoluyla işgücü piyasasındaki gençlerin haklarına sahip çıkmalarının desteklenmesi.

Gençlik ÖİK'nu tarafından geliştirilen bu önerilerin büyük kısmı, daha önce ele aldığımız resmi olmayan Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı ile çakışmaktadır ancak onun ötesine geçen unsurlar da barındırmaktadır. Gençlik ÖİK'nin tavsiyelerinin Onuncu Kalkınma Planı içerisinde ne denli yer bulabildiği ve bu tavsiyelerin genel politika çerçevesi ile ne denli çakıştığı da önemli bir unsurdur. Gençlik ÖİK'i gençlik alanında çalışan STK'ların gençliğin istihdamına ilişkin görüşlerini ve taleplerini ilgili kurumlara iletebildiği neredeyse tek ve en önemli yapı niteliği taşımaktadır. Komisyon raporundaki öneriler listesi elbette bir kalkınma planına giremeyecek kadar kapsamlıdır ancak gençlik istihdamını hedefleyecek bir dönüşüm programı için gerekli altyapıyı sağlamaktadır. İleride görüleceği gibi Kalkınma Planı dışında farklı politika belgeleri ve stratejiler yoluyla burada yapılan önerilerin bir bölümü hayata geçirilmiştir. Bu önerilerden yola çıkarak mevcut politikaların ve altta ele alacak olacağımız orta vadeli politikalar çerçevesindeki eksikliklere/farklılıklara dair bazı saptamalar yapılabilir. Komisyonun önerileri incelendiğinde özellikle mesleki eğitim, girişimcilik ve kariyer danışmanlığı gibi, mevcut politikalar içinde ağırlıklı olarak yer alan unsurlar hakkında kamu kesimi ile sivil toplum arasında bir görüş birliği olduğu görülmektedir. Ancak, gençliğin güvencesiz çalışması, staj imkanları gibi gençliğin deneyim kazanmasına yönelik uygulamaların güvencesiz çalışmanın bir yöntemi haline gelmesi, gençliğin gençlik politikalarına katılımı, gençliğe yönelik kamu hizmetlerinin genç dostu haline getirilmesi, hayat boyu öğrenme ve İŞKUR meslek edindirme faaliyetlerinin eğitim sistemi içerisinde çözülmesi gereken sorunlara alternatif olarak görülmemesi, mesleki ve teknik beceri eğitimlerinin istihdamda sürekliliği sağlaması gibi konular Komisyonun tavsiyeleri içerisinde yer alan, ancak kamu politikalarında ya hiç dikkate alınmayan ya da büyük oranda gözardı edilen konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlara ek olarak, genç kadınların istihdamı ve bu istihdamı teşvik edecek koşulların yaratılması herkesin aynı şekilde ifade ettiği ancak farklı bir şekilde yorumladığı bir konu olarak dikkat çekmektedir. Genç kadınların işgücüne katılımının artırılması genel kabul görmüş bir politika önceliği olmakla birlikte, bu kapsamda kullanılan politika araçları kadınlara ilişkin farklı bakış açılarını da yansıtır niteliktedir.

Kalkınma Planı içerisinde de Türkiye'nin bir cazibe merkezi haline getirilmesi amacı yer almaktadır ancak amaçlanan ülkeden dışarıya giden beyin göçünü durduraktan çok ülkeye başka ülkelerden nitelikli işgücünü çekmektir. İlginç olan bu politikalar kaleme alınırken Türkiye'nin verdiği beyin göçü sorununun görmezden gelinmesi ve önceliğin ülkedeki mevcut nitelikli işgücünü elde tutmaya yönelik tedbirlere verilmemesidir. Aktif İstihdam Politikaları ile staj ve kariyer olanakları farklı politikalar içerisinde yer almaktadır ancak bu politikaların nasıl çeşitlendirileceği konusunda görüşler az çok uyumlu olmakla birlikte, bu politikaların ciddi sonuçlar vermesi için bu alanda çalışan personelin hızla artırılması ve hizmet edeceği tabanın ihtiyaçlarına cevap verebilir niteliğe kavuşturulması da gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, özellikle örgün eğitim dışı mesleki eğitim olanaklarının kurgulanması, işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre önceliklerin belirlenmesi, gençlere düzgün kariyer danışmanlığının verilmesi için faaliyetleri çeşitlendirmenin öncesinde gerekli insan kaynağının artırılması gerekmektedir. Aktif İstihdam Programlarının önümüzdeki dönem içerisinde etki analizleri doğrultusunda yeniden yapılandırılması düşünülmektedir, fakat bu yeniden yapılandırılmadaki önceliklerin neler olacağı net değildir.

Mesleki Eğitimin Yeniden Yapılandırılması Çalışma Grubu Raporu

Özel İhtisas Komisyonlarında bir diğeri olan Mesleki Eğitimin Yeniden Yapılandırılması Çalışma Grubu ise mesleki eğitime ilişkin temel politika belgelerine ve mevcut araştırmalara atıfta bulunarak yaptığı durum tespitinde "Bir güç olarak "gençlik", genç nüfus oranının fazlalığı, eğitimde niceliğin yanı sıra nitelik ağırlıklı yöntemlerin kullanılması konularına ve gençlerin istidadına uygun mesleklere yönlendirilebilmelerine önem veren kurumsal araçların geliştirilmesi gerekmektedir. Genç nüfusta yüksek işsizlik oranları sosyal karışıklıklara zemin hazırlayabileceği için etkin bir istihdam politikası uygulamak ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılamak için mesleki eğitim sürecine azami ihtimam, iç güvenlik açısından da önem arz etmektedir." gibi, genç işsizliği ile güvenlik politikası arasında ilişki kuran şaşırtıcı bir tespit yapmaktadır. Bu Çalışma Grubunun önerileri mesleki ve teknik eğitimin meslek yüksek okulları seviyesine taşınması³², önceki öğrenmelerin tanınması ve kredilendirilmesi, mesleki ve teknik eğitimde öğretmen istihdamı, performansa dayalı değerlendirme yöntemlerinin uygulanması, modüler eğitim programlarının uygulanması, sektör temsilcilerinin katılacağı okul yönetim kurullarının oluşturulması, okulların özel sektöre devredilmesi ve bu yolla mesleki ve teknik eğitimin finansmanı sorununun giderilerek, kamunun ücret karşılığı özel sektörden hizmet almasının önünün açılması, mesleki ve teknik eğitimde kalite güvence sisteminin oluşturulması, mezunların izlenmesi ve değerlendirilmesi, hayat boyu öğrenme kapsamında bilgi ve becerilerin geliştirilmesi, mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetlerinin verilmesi, mesleki ve teknik eğitim mezunlarına yönelik farklılaştırılmış bir ücret politikasının uygulanması, ve meslek yüksek okullarında sınavsız geçiş imkanının kaldırılması önerilmektedir. Gençlik Çalışma Grubu ile kıyaslandığında, bu grubun önerilerinin büyük bölümünün Kalkınma Planı içerisinde kendine yer bulduğu ve uygulamasının planlandığı söylenebilir. Plan içine dahil olmayanlar özellikle mesleki eğitimin özendirilmesine yönelik son iki öneridir.

Girişimciliğin Geliştirilmesi zel İhtisas Komisyonu Raporu

Girişimciliğin Geliştirilmesi K'i, gençlerin işgücüne katılımı ve istihdamı açısından önem taşıyan bir diğer çalışma grubudur. Çalışma Grubunun raporunda genç nüfusun yüksekliği girişimci havuzunu genişletmesi nedeniyle bu politika alanındaki güçlü yanlardan biri olarak belirtilmiştir. Zayıf yönler arasında ise girişimciliğe uygun yetenek ve kabiliyetlerin düşük olması ve girişimciliği özendirecek müfredatın eksikliği dile getirilmektedir. Bu nedenle hedefler yönelik politika ve amaçlar arasında ilköğretimden yüksek öğrenime kadar her eğitim düzeyinde girişimcilik eğitiminin müfredatlara dahil edilmesi bulunmaktadır. Rapor bir Ulusal Girişimcilik Projesi ve Eylem Planının hazırlanmasını, Girişimci Garanti Fonu gibi erken evre girişimlerin desteklenmesine yönelik yeni araçların kullanılmasını, sosyal girişimcilik ve kurumsal girişimcilik gibi farklı trlelerin tanıtılmasını ve yaygınlaştırılmasını içermektedir. İlginç bir Şekilde girişimcilik eğitiminin yaygınlaştırılması üzerinde bu kadar vurgu yapılan raporda, genç girişimcilerin desteklenmesine yönelik eylem nerisi bulunmamaktadır. Asıl üzerinde durulan konu ise genç, yani yeni kurulmuş girişimlerin desteklenmesidir.

İstihdam ve alışma Hayatı zel İhtisas Komisyonu Raporu

Son olarak İstihdam ve alışma Hayatı alışma Grubunun hazırladığı rapordaki öneriler de Onuncu Kalkınma Planının içeriği ile kıyaslanarak incelenebilir. Grup raporunda 11 genel amaca yönelik uygulama stratejileri belirlemiştir. Bu 11 amaç nitelikli işgücü ve hayat boyu öğrenme, kadın işgücünün ve istihdamının arttırılması, politika geliştime ve uygulama esaslarının belirlenmesi sürecinde bölgesel ve sektörel farklılıkların dikkate alınması, aktif işgücü piyasası politikalarının etkin bir Şekilde kullanılması, istihdamı özendirecek politikaların uygulanması, kayıtdışı istihdamın azaltılması, çalışma hayatının geliştirilmesi, uluslararası standartlara uyum, iş sağlığı ve güvenliği (İSG) alanında teşvik ve ceza uygulamalarının etkin bir Şekilde yürütülmesi, İSG konusunda bilgilendirme ve eğitim çalışmalarının yaygınlaştırılması ve İSG bilgi sisteminin kurulmasıdır. Plan dahilinde bu başlık öncelikli dönüşüm programlarının uygulandığı alanlardan biridir. İlgili alışma Grubunun nerileri arasında gençliğin istihdamı ile ilişkili olarak değerlendirilebilecek ama bu programın kapsamı dışında bırakılmış öneriler de bulunmaktadır. Bu önerilerden biri Almanya ve Avusturya'daki uygulama örneklerinden hareketle ıraklık-kalfalık-ustalık eğitim hattının yeniden canlandırılmasıdır. Yine dönüşüm programı çerçevesinde mesleki eğitim programlarının belirlenmesinde sektörler ile işbirliğine vurgu yapılırken, alışma Grubu meslek kuruluşları (TESK-TOBB), sendikalar, niversiteler, STK'lar, ve sektör temsilcilerinin dahil olacağı daha geniş katılımlı bir yöntem önermektedir. nerilerden bir diğeri meslek okullarından istihdam sağlayan işverenlere teşvik uygulanmasıdır. Kadın istihdamının arttırılmasına yönelik tedbirler arasında, Grup, ebeveyn izninin yasal zemine kavuşturulması, bu iznin en az 2 ayının ücretli olması ve babalar tarafından da kullanılmasına yönelik düzenleme yapılmasını önermektedir. Yine grubunun iş yaşamı ile aile yaşamı arasında uyumlaştırmanın sağlanmasına yönelik nerileri esnek çalışma düzenlemelerinin hem erkek çalışanların hem de kadın çalışanların ev içi ve ev dışı işleri ortak ve eşit paylaşımını sağlayacak Şekilde desteklenmesini içermektedir. Bu konudaki dikkat çekici önerilerden bir başkası çalışma ve Sosyal Güvenlik, Milli Eğitim ve Aile ve Sosyal Politikalar bakanlıklarındaki birimlere işbaşı

eğitim kapsamında toplumsal cinsiyet eğitimi verilmesidir. Mesleki eğitimde kadınların geleneksel olmayan sektörlere doğru yönlendirilmesi, İŞKUR ve özel istihdam büroları için daha fazla sayıda kadını işe yerleŐtirmek temelinde teşvik ve ödöl sisteminin geliştirilmesi, eğitim sisteminin tarımsal üretimin yaygın olduğu bölgelerde tarım ağırlıklı hale getirilmesi, bölgesel istihdam verilerinin İŞKUR, ÇSGB, sosyal taraflar ve ilgili STK'lar tarafından takip edilmesine yönelik mekanizmalar geliştirilmesi, aktif işgücü piyasası politikaları kapsamında çalışanların hareketliliğini özendirici uygulamaların geliştirilmesi, çalışanların kendi eğitimlerine yönelik çabalarına teşvik verilmesi, başta kadınlar ve mevsimlik tarım işçileri olmak üzere tarımda sosyal güvenliğin geliştirilmesi, kadın istihdamı konusunda başarılı işyerleri için teşvik sistemi getirilmesi, özel politika gerektiren gruplar için kayıt dışı istihdamın azaltılmasına yönelik özel tedbirlerin geliştirilmesi, çalışma hayatında örgütlenme ve sendikacılığın yaygınlaştırılması da bu Grubun dikkate alınması gereken önerilerinden bir bölümü olarak sıralanabilir.

- Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi

Kalkınma alanında gençliğin istihdamı açısından önem taşıyan güncel politika belgelerinden biri 2014-2023 dönemlerini kapsayan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'dir. Stratejide dile getirilen sorunlardan biri Türkiye'de nüfus ve iktisadi faaliyetlerin başta İstanbul olmak üzere ülkenin batısında yoğunlaşmasının yarattığı yoğunluk ve bunun beraberinde getirdiği riskler, bunun göçü tetikleyici bir faktör olması ve diğer bölgelerin kalkınmasını sınırlamasıdır. Bu nedenle Strateji mekana duyarlı kalkınma politikalarının yürütölmesini hedeflemektedir. Bu kapsamda farklı bölgelere yönelik mekansal amaçlar ile tüm bölgeleri kapsayan yatay amaçlar farklılaŐtırılmıştır. Stratejide metropollerin ve alt merkezlerin iç göçten kaynaklanan temel sorunlarının tespit edilerek, en çok etkilenen alanlarda sosyal uyuma yönelik çalışmalar, fiziki ve sosyal altyapı iyileştirilmesi, sosyal uyum programları, yoksullukla mücadele, çocuk işçiliğinin önlenmesi, sosyal hizmetlere eriŐimin kolaylaştırılması, dezavantajlı kesimlerin şehir yaşamıyla bütünleştirilmesi gibi konulara odaklanması planlanmıştır. Beşeri ve sosyal sermayenin geliştirilmesi kapsamında bölgesel çekim merkezlerinin yaratılması; kalifiye olmayan işgücünün kısa dönemli eğitimle istihdam edilebilecekleri sektörlere yönlendirilmesi; kadınlar, gençler ve dezavantajlı grupların ekonomik ve sosyal yaşama entegrasyonunun sağlanması yönelik olarak bu kesimlerin girişimcilik ve kendi hesabına çalışma konusunda desteklenmesi, dezavantajlı kesimlerin ekonomik ve sosyal hayata entegrasyonuna yönelik olarak cinsiyet eŐitliđini sağlayıcı, yoksulluğu azaltıcı, gençlerin üretkenliğini, istihdam edilebilirliğini ve sosyal imkanlarını artırıcı tedbirler geliştirilmesi, kırsal kesimde gençlere mikro işletmecilik ve girişimcilik eğitimleriyle birlikte tarım dışı iş geliştirme destek programlarının hayata geçirilmesi ile genç çiftçilere yönelik işletme desteklerini de içerecek bir paketin geliştirilmesi, genç ve yetişkin kırsal işgücü için meslek yüksekokullarıyla işbirliği içinde uygulamalı yaygın eğitim programları oluşturulması gibi stratejiler yer almaktadır.

- Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı

Kalkınma Politikaları kapsamında son olarak ele alınacak politika belgesi Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planıdır. Eylem planında Türkiye'deki kadınlar ve gençler arasında iş-

gücüne katılımın düşük olması, genç nüfusta işsizlik oranının yüksek olması, nitelikli işgücü arz ve talebi arasındaki uyumsuzluklar gibi sorunların yanısıra Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) sektörünün özelliği gereği sektör çalışanlarının niteliklerinin sürekli güncellenmesi ihtiyacı ve buna karşılık verecek insan kaynağını yetiştirmeye yönelik eğitim mekanizmalarının eksikliği sorun alanlarından biri olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda BİT uzmanlarının yoğun olarak istihdam edildiği sektörlerden 32 şirketi kapsayan işveren taleplerine yönelik bir araştırmanın sonuçlarına atıfta bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre işverenlerin yüzde 35'i giriş seviyesi pozisyonlar için üniversiteden işe alınan mühendislerin yetersiz olduğunu düşünmekte ve yüzde 78'i ara pozisyonlar için nitelikli insan kaynağının bulunmasının zor olduğunu ifade etmektedir. Yüzde 84'ü ise gelecek beş yıl içinde bu sektörde diğerlerine kıyasla istihdam olanaklarının daha hızlı artacağına inanmaktadır.

Üniversitelerin verdiği eğitimin niteliği açısından farkların ortaya çıktığı alanlardan biri de BİT sektörüdür. İşverenlerin yüzde 72'si BİT alanındaki giriş pozisyonları için üniversite sınavındaki sıralamaya göre ilk yüzde 10'luk dilimdeki üniversitelerden mezun mühendislerin diğer üniversite mezunlarına kıyasla daha hazırlıklı olduklarını düşünmektedir. Bu kapsamda yüksek öğretimdeki bilişim programları arasındaki nitelik farkının kapatılmasına yönelik eylemlere ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır.

Strateji kapsamında özellikle gençlerle ilişkilendirilen eylemlerden biri internet girişimciliği ve e-ticaretin desteklenmesidir. İnternet girişimciliğinin genellikle genç insanların yöneldiği bir alan olduğu vurgulanarak, erken yaşta gerekli becerilerin kazandırılması yoluyla bu potansiyelin kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Bu açıdan ülke genelinde girişimciliğe ilişkin risk algısının yüksekliği nedeniyle özellikle gençlerin mezuniyetleri sonrası iş kurma oranlarının çok düşük olduğuna dikkat çekilmekte ve genç yaştaki girişimci bireylere danışmanlık sağlamanın önemi vurgulanmaktadır. İnternet girişimciliğinin teşvik edilmesi kapsamında Eylem Planı şu politika uygulamalarını içermektedir: Uygulamalı internet girişimciliği derslerinin ilk ve orta öğretim düzeyinde müfredata eklenmesi; girişimcilik konusunda faaliyet gösteren STK'larla işbirliği yapmak yoluyla girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması; başarılı girişimciler aracılığı ile gençlere yönelik tanıtım etkinliklerinin düzenlenmesi; melek yatırımcılık ve mentorluk ağlarının geliştirilmesi; girişimcilik yarışmaları yoluyla başarılı projelerin ödüllendirilmesi; üniversitelerde internet girişimciliği konusundaki ders ve eğitimlerin uzman danışmanlarca verilmesi. Strateji ve Eylem Planında gençlere vurgu yapılan bir diğer alan ise oyun sektörü stratejisi oluşturulmasıdır, ancak bu eylem gençlerin istihdamından çok tüketimine odaklandığından ayrıntılı olarak incelenmemiştir.

- Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi

Gençliğin istihdamı konusunda en önemli son dönem politika belgelerinden biri 2013 yılında uygulamaya giren Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesidir. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın kurulması sonrasında hazırlanan bu tür ilk çalışma olan belge, diğer kamu politikası belgelerinin oluşturulması süreçlerindekiyle kıyasla çok daha katılımcı mekanizmalar kullanılarak hazırlanmıştır.³³

33

Belgenin gençlik politikaları açısından daha geniş kapsamlı bir analizi için, bkz. Kurtaran, 2014.

Belge gençlik politikalarının hedef grubunu 14-29 yaş arasındaki bireyler olarak tanımlamaktadır. Belge içerisindeki temel politika alanlarından birisi de İstihdam, Girişimcilik ve Mesleki Eğitimdir. Belgenin genç işsizliğini en aza indirmeye yönelik politika hedefleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- İşgücü piyasasına girecek olan gençlerin iş ve gelir beklentisine uygun makul ücretlendirme stratejileri belirlemek.
- Gençleri, ilgi alanlarına ve yeteneklerine göre mesleklere yönlendirmek.
- Meslek liselerinin cazibesini/imkanlarını arttırarak gençlerin meslek edinimlerini sağlayıcı tedbirler almak.
- Türkiye'deki işgücü envanterini çıkartmak ve ihtiyaca uygun mesleki eğitim planlaması yaparak etkin bir şekilde uygulamak.
- Bölgesel iş piyasası analizi yaparak gençleri işgücü ihtiyacına göre mesleki eğitime ve çıraklık eğitimine yönlendirmek.
- Üniversitelerin bölüm ve program kontenjanlarını, işgücü piyasası ihtiyaçlarına uygun hale getirmek.
- Ulusal istihdam stratejisini, ülkenin ihtiyaçlarını ve genç nüfusu dikkate alarak geliştirip uygulamak.
- Genç istihdamını arttıracak sektörlerde uluslararası sermaye yatırımlarını özendirme.
- Eğitim sürecinde yer alan gençler için yarı zamanlı iş imkanlarını geliştirmek.
- Bilişim, teknoloji ve hizmet sektörü gibi genç istihdamının fazla olduğu sektörlere öncelik vermek.
- Gençlere yönelik istihdam garantili mesleki eğitim kurslarını sürdürmek ve mesleki sertifikalarını alan gençlerin istihdam edilmeleri yönünde uygulan teşvikleri devam ettirmek.
- Genç işsizliğin önlenmesi amacıyla gençleri istihdam eden girişimlere destek verilmesi uygulamasına devam etmek.
- Kalkınmada öncelikli bölgeler/iller kapsamında demografik yapıya uygun, gençlerin istihdamına dönük planlama yaparak, bu planları etkin bir şekilde uygulamak.

Belgede sıralanan bu hedefler Onuncu Kalkınma Planı ve ilgili dönüşüm programları ile mevcut politikalar ile karşılaştırıldığında özellikle ücretlendirme stratejileri açısından herhangi bir adım atılmamış ve bu tür adımların henüz planlanmamış olduğu görülmektedir. Belgede dikkat çekilen ancak diğer politikalara çok fazla yansımamış bir konu üniversite kontenjanları ile işgücü piyasası koşulları arasındaki ilişkinin daha güçlü bir şekilde kurulmasıdır. YÖK'ün üniversite eğitiminde kalitenin arttırılması amacıyla son dönemde bu konuda çalışacak bir Komisyon kurduğu bilinmektedir ancak bu Komisyon akademisyen ağırlıklıdır.

- Ulusal İstihdam Stratejisi

2014-2023 dönemini kapsayan Ulusal İstihdam Stratejisi ile bu stratejiye bağlı olarak 2014-2016 arasında uygulanacak eylem planları ise 2014 yılında uygulamaya sokulmuştur. Strateji 4 temel politika eksenine oturmaktadır.

Bu eksenlerden ilki Eğitim-İstihdam İlişkisinin Güçlendirilmesidir. Bu alanda şu ana kadar incelenen diğer politika belgelerinden farklı olarak, Strateji İŞKUR'un kurumsal kapasite yetersizliğine dikkat çekmektedir. Buna göre 2009 itibarıyla AB üye ülkelerinde personel başına düşen işsiz sayısı ortalama 62'yken, 2010 itibarıyla İŞKUR hizmetlerinde personel başına düşen işsiz sayısı 917'dir. 2013 yılında bu sayı 270'e yükselmiştir, ancak hala AB ülkeleri ile kıyaslandığında personel sayısı ve iş yükü açısından ciddi bir fark olduğu görülmektedir. Stratejinin hedeflerinden biri kurumun personel sayısının 2015 yılı sonundan 12 bine yükseltilmesidir. Aktif İşgücü Piyasaları Programları kapsamında işgücü yetiştirme kursuna katılan kişi sayısının 2014 itibarıyla 400 bine yükseltilmesi, bu kurslara devam edenlerin işe yerleştirme oranlarının 2015 yılında yüzde 40'a çıkarılması da hedefler arasındadır.

İşgücü Piyasasında Güvence ve Esnekliğin Sağlanması başlıklı ikinci eksen ise, 10. Kalkınma Planı ve bu planla bağlantılı dönüşüm programlarına da yansımış eylemleri içermektedir. Strateji kısmi süreli çalışanların oranının toplam istihdama oranının 2023 yılında AB seviyesine yükseltilmesini (2012 itibarıyla bu oran AB üye devletlerinde ortalama yüzde 19.9'dur), işgücü piyasalarının esnekliğini ölçen İşçi İstihdam Etme Endeksinin strateji dönemi sonunda OECD ortalamasına eşitlenmesini ve esnek çalışanların sendikal hakları ile sosyal güvenlikleri konularında iyileştirilmelerin sağlanmasını temel hedef olarak belirlemektedir. Bu kapsamdaki politikalarda önemli bir sorun ülkedeki kayıtdışı istihdamın esnek çalışma imkanlarını engellemesi olarak belirtilirken, diğer taraftan esnek çalışmanın yaygınlaştırılması kayıtdışı istihdamla mücadelenin bir aracı olarak da görülmektedir. Strateji kapsamında uzaktan çalışma, evden çalışma, iş paylaşımı, esnek zaman modeli gibi yeni esnek çalışma biçimlerinin de mevzuat içine alınması hedeflenmektedir.

Gençlik politikaları ile asıl ilgili olan eksen ise Özel Politika Gerektiren Grupların İstihdamının Arttırılmasıdır. Özel politika gerektiren başlıca gruplar kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler ve engelliler olarak belirlenmiştir. Stratejinin hedefi 2023 yılında genç işsizliğini genel işsizlik oranına yaklaştırmaktır.

İstihdam-Sosyal Koruma İlişkisinin Güçlendirilmesi başlığını taşıyan son politika eksenini için ise işsizlik ödeneği alanların toplam işsizler içindeki oranının 2013 yılında yüzde 25'e yükseltmesi, işsizlik ödeneği alanlardan bir yıl içerisinde işe girenlerin oranlarının yüzde 40'a çıkarılması, 2023 yılı itibarıyla sosyal yardım alan çalışabilir durumdaki herkesin mesleki eğitim almasının sağlanması ve bunların yüzde 25'inin bir sene içerisinde işe yerleştirilmesi tasarlanmıştır. Yine sanayide ağır ve tehlikeli işlerde, sokakta ve mevsimlik gezici geçici tarımda gerçekleşen çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması ve çalışan yoksulluğunun yüzde 5'e düşürülmesi hedefler arasındadır.

2014-2016 dönemini kapsayan eylem planları incelendiğinde ise ilk politika eksenindeki bir çok eylemin şimdiye kadar incelediğimiz diğer belgelerle örtüştüğü görülmektedir. Farklı olarak aktif işgücü piyasası programlarının hedef gruplara yönelik olarak özelleştirilmesi tedbirine dikkat çekilebilir. İşgücü piyasasının esnekleştirilmesine yönelik tedbirler arasında ise esnek çalışanların İŞKUR hizmetlerinden yararlanma olanaklarının genişletilmesi gençliğin istihdamı ile güçlü bir ilgisi olan bir tedbir olarak görülebilir. Özel politika Gerektiren Gruplar altında genç işsizliğinin azaltılması hedefi ile bağlantılı

eylemler ise şu şekilde sıralanmıştır: (i) Gençlere kariyer planlaması, iş arama yardımları, eşleştirme ve danışmanlık hizmetleri sunulması: Bu kapsamda kişiye özel yaklaşım sağlayan hizmetlerin verilmesi; (ii) Öncelikle işgücü taleplerinin yoğun olduğu alanlar olmak üzere gençlere işgücü eğitimlerinin verilmesi; (iii) genç girişimciliğinin desteklenmesi ve bu alanda bilgilendirme ve yönlendirmenin yaygınlaşması; (iv) gençlerin kayıt dışı çalışmasıyla mücadele edilmesi; (v) gençlere yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin etkinliğinin artırılması; (vi) toplumsal cinsiyet ve genç işsizliği konularının yılda en az bir kez İl İstihdam Meslek Eğitim Kurullarının gündemine alınması; (vii) kırsal kesimdeki gençlere yönelik mobil İŞKUR hizmet birimlerinin oluşturulması; (viii) gençlere yönelik İŞKUR faaliyetleri ve teşvik düzenlemelerinin işverenlere daha iyi tanıtılması; (ix) gençlere girişimcilik perspektifinin kazandırılması ve girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaştırılması; (x) ilgili kuruluşlarla işbirliğine gidilerek arayüzler oluşturulması ve bu kapsamda staj ve işbaşı eğitimlerinin artırılması.

Genç işsizliği ve istihdamına ilişkin tedbirler açısından incelendiğinde, Ulusal İstihdam Stratejisi ve Eylem Planının çok yeni unsurlar içermediği görülmektedir ve tamamen istihdama ayrılmış bir politika belgesi olarak yeterince ayrıntılandırılmamış ve hedef gruplara göre farklılaştırılmamış tedbirler içerdiği söylenebilir. Halbuki ana politika eksenlerine kıyasla, aynı belge içinde yer alan sektör stratejileri çok daha ayrıntılıdır. Strateji ve eylem planları üzerinden değerlendirme yapılırsa, göze çarpan en önemli sorunlardan biri özellikle gençlik alanında Türkiye'nin farklı özelliklerini dikkate alarak mevcut eylem alternatiflerinin ülke koşullarına göre tasarlanmamasıdır. Strateji içerisinde özel politika gerektiren gruplara ilişkin yapılan analizler oldukça dar, veriler oldukça geneldir; ana politika hedefleri çok kapsamlı tanımlanmıştır, hedef göstergeler ise farklı grupların politikalarından nasıl etkileneceğinin anlaşılması ve değerlendirilmesi açısından oldukça eksiktir. Herhangi bir istihdam stratejisi elbette bir dezavantajlı grup içerisinde işsizliği düşürmeye çalışacaktır, bu kapsamda bu düşüşün hangi alt-gruplara ne şekilde yansıtılacağına da belirlenmesi gereklidir. Bu perspektiften bakıldığında, aktif işgücü piyasası politikalarının izleme ve etki değerlendirmesi kadar, özellikle özel politikalar ihtiyaç duyan gruplar açısından daha kapsamlı veriler ve saha araştırmalarına dayanan bir izleme stratejisinin oluşturulması ve bu gruplara yönelik politikaların sonuçlarının bu yolla takibi bir yöntem olarak önerilebilir.

- Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı

2015-2018 yıllarını kapsayan Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planının genel amacı Türkiye'de "girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak, güçlü bir ekosistem oluşturmak ve girişimciliği geliştirmek" olarak tanımlanmıştır ve koyduğu stratejik hedefler ile belirlediği eylemler bakımından genç nüfusa ilişkin kapsamlı bir politika içermektedir.

Planın ilk stratejik hedefi girişimci dostu bir düzenleyici çerçevenin oluşturulmasıdır ve bu kapsamda sıralanan eylemler içerisinde kuluçka merkezleri için düzenleyici çerçevenin oluşturulması ile kuluçka ve hızlandırıcı merkezleri ağı oluşturulması yer almaktadır. Özellikle kuluçka merkezlerinin genç girişimcilere yönelik oluşumlar olduğu düşünülünce, bu eylem gençliğin ekonomik katılımı ile ilişkilendirilebilir.

Yenilikçi girişimlerin desteklenmesi ikinci stratejik hedefdir ve girişimcilik alanında üniversiteler ile akademisyenlerin rolünü güçlendirmenin yanısıra, genç girişimcilere özel

kuluçka merkezlerinin kurulmasının özendirilmesi ve üniversitelerde tematik kuluçka merkezlerinin / hızlandırıcıların açılmasının teşvik edilmesi de planlanmaktadır.

Üçüncü stratejik hedef kadın girişimciliği, genç girişimciliği, eko girişimcilik, sosyal girişimcilik ve küresel girişimcilik gibi farklı girişimcilik türlerinin desteklenmesine yönelik eylemleri kapsamaktadır. Bu kapsamda sosyal girişimciliğin tanımlanması, üniversitelerde sosyal girişimciliğin özendirilmesi, girişimcilere yönelik mentörlük çalışmalarının yaygınlaştırılması, AB'nin genç girişimcilere yönelik programlarına katılım gençlerle daha yakından ilgili eylemler olarak düşünülebilir.

Örgün ve yaygın eğitim düzeyinde girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaştırılması ve girişimcilere yönelik danışmanlık sisteminin geliştirilmesi olarak tanımlanmış olan bir sonraki stratejik hedef birçok politika belgesinde ifade edilen girişimcilik eğitiminin örgün ve yaygın eğitim sisteminin her düzeyine dahil edilmesine yönelik eylemler içermektedir.

Son stratejik hedef ise girişimcilerin finansal destek imkanlarına erişiminin kolaylaştırılmasını ele almaktadır ve bu konuda gençlere özel bir düzenleme yapılmamakla birlikte, gençlerin genel ve hedef gruba özel girişimcilik desteklerinden yararlandıkları dikkate alındığında, gençlerin ekonomik katılımı kolaylaştıracak eylemler içerdiği ifade edilebilir.

Planda genç girişimci "tek başına veya en az %30 payla bir işletmenin sahibi olan 18-29 yaş arası kişiler veya 18-29 yaş arası potansiyel girişimciler" olarak tanımlanmaktadır ve bilişim temelli uygulamalar, sosyal ağlar ve blogların devreye girmesiyle, girişimcilik yaşının düşmesi dünya üzerindeki son dönem girişimcilik stratejilerini etkileyen unsurlar arasında sayılmaktadır. Planın gençlerle bağlantılı eylemlerinin belirlenmiş performans göstergelerine göre, Plan dahilinde 2018 yılına kadar en az iki adet kuluçka merkezinin kurulması, üniversitelerdeki kuluçka merkezlerine yönelik olarak 2017 yılı sonuna kadar mevcut desteklerde revizyona gidilmesi, 2017 yılı sonuna kadar öncelikli sektörlerde yenilikçi girişimlerin kurulması amacıyla kuluçka merkezlerinin desteklenmesine yönelik ihtiyaç analizlerinin tamamlanması ve Plan dönemi sonunda destek sisteminin kurulması, üniversitelerde sosyal girişimcilik faaliyetlerinin özendirilmesi için her yıl en az bir yarışma düzenlenmesi, 2018 yılı sonu itibarıyla mentörlük modelinin geliştirilmiş ve 50 mentörün hizmet vermeye başlamış olması, AB programlarından yararlanan genç girişimci sayısının her yıl yüzde 5 artması, 2018 yılı sonunda yaz kampları ve gençlik merkezlerinde gençlere yönelik en az 10 girişimcilik eğitiminin düzenlenmiş olması, üniversite öğrencilerinin başarılı iş planlarının desteklenmesi ve buna yönelik başvuruların her yıl en az yüzde 10 artması, üniversitelerde girişimcilik özelliği olan klüpler arasında ağ kurma faaliyetlerinin desteklenmesi ve bu doğrultuda 2018 yılı sonuna kadar en az 5 etkinlik gerçekleştirilmesi, 2018 yılı sonunda girişimcilik konusunun ilk ve orta öğretim müfredatında en az 3 programa girişimcilik eğitiminin dahil edilmesinin sağlanması, girişimcilik konusunun yüksek öğretim çıktıları içine dahil edilmesi, eğitim fakülteleri müfredatına girişimcilik konusunun eklenmesi, ilk ve orta okullarda her yıl en az 5 girişimcilik projesinin hazırlanması, KOSGEB girişimcilik eğitimi programlarının her yıl yüzde 5 arttırılması, girişimcilik danışmanlık sisteminin kurulması ve 2016 yılı sonu itibarıya en az 3 pilot uygulamanın gerçekleştirilmesi, 2018 yılı sonuna kadar ilk ve orta öğretim okullarında en az 10 girişimcilik kulübünün kurulması, hayat

boyu öğrenim programlarındaki girişimcilik eğitimlerinin sayısının her yıl yüzde 5 artması planlanmaktadır.

- Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi ve Eylem Planı

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2014-2018 dönemini kapsayan Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi ve Eylem Planı özellikle dezavantajlı konumdaki alt gençlik gruplarına ilişkin politikalar içermesi bakımından dikkat çekilmesi gereken politika belgelerinden biridir. Plan kadınlar, gençler, yaşlılar, engelliler, uzun süreli işsizler, hükümlüler, göç etmiş ve göçebe yaşam süren kişiler, işgücüne ve istihdama erişimde sorun yaşayan kişileri hayat boyu eğitime erişimde güçlük çeken kişiler olarak tanımlamaktadır. Bunun önemli nedeni bu grupların özelliklerinin mevcut hayat boyu öğrenme hizmetlerinden yararlanmayı güçleştirmesidir. Planda buna bir örnek olarak kırsal kesimde yaşayana kişilerin, mevsimlik işçilerin, göç eden bireylerin ve işgücü piyasasına kayıtlı olmayanların İŞKUR aracılığıyla verilen mesleki eğitimlere katılmakta güçlük yaşamalarına değinilmektedir. Plan bu grupların öğrenmeye erişimlerini kolaylaştırmak üzere uzaktan eğitim ve açık öğretimden de yararlanılacağını belirtmektedir. ÇSGB ve STK'lar ile işbirliği yapılarak çalışan çocukların eğitime kazandırılması da bu kapsama dahil edilmiş tedbirlerden birisidir. Plan kapsamında gençlere yönelik olarak düşünülmüş önceliklerden biri Hayat Boyu Rehberlik ve Danışmanlık Sisteminin uygulamaya geçmesidir. Plan bu kapsamda gençlerin ve yetişkinler arasındaki rehberlik ve danışmanlık hizmetlerine ilişkin farkındalılığın düşüklüğüne dikkat çekmektedir. Mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanan gençlerin büyük bölümü eğitim sistemi içerisinde, iş tecrübeleri çok kısıtlıdır ve farklı meslekler arasında tercih yapma imkanları daha yüksektir. Gençlere yönelik mesleki rehberlik hem meslek seçimi hem de bu meslek seçimi doğrultusunda bilgi ve becerilerin geliştirilmesine odaklanmalıdır. Plan bu nedenle hayat boyu danışmanlık sistemi içindeki rehberlik ve danışmanlık faaliyetlerinin bu iki grubun ihtiyaçları doğrultusunda farklılaşmış bir şekilde sunulmasını içermektedir.

- Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı

Bu bölümde son olarak ele alacağımız politika belgesi MEB'in 2014 ile 2018 yılları arasında uygulamakta olduğu Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planıdır³⁴. Plan büyük ölçüde şimdiye kadar incelediğimiz mesleki eğitime ilişkin diğer belgelerdeki politikalar ile paralellik içermektedir. Doğal olarak, mesleki ve teknik eğitim alanındaki stratejilerin tamamı gençler ve gençlerin istihdamı ile doğrudan ve yakından ilgilidir. Bu nedenle planda yer alan öncelik ve eylemler arasında daha önce incelenmiş belgelerdekilere ek tedbirler veya bu belgelerde de yer almış ancak daha detaylandırılmış tedbirlerin öncelikli görülenleri ele alınmaktadır. Planın ilk önceliği mesleki ve teknik eğitime erişim imkanının geliştirilmesidir ve bu kapsamdaki tedbirlerden biri özel politika gerektiren gruplara yönelik eylemleri içermektedir. Bu başlık altındaki uygulamalar şu şekilde sıralanmıştır:

- Özel politika gerektiren grupların, eğitim sistemi dışına çıkmasını önleyecek

meslek programları yaygınlaştırılacak; ilgi, istek, yetenek, beceri ve eğitim durumlarına göre meslekler belirlenecek; meslek kurslarına erişim imkanları artırılacak ve kazanımlarının sertifikalandırılması sağlanacaktır.

- Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, engel durumlarına göre mesleki yeterliliklerinin belirlenmesinde, okul öncesi eğitimlerinden başlayarak yapılacak raporlamaların kullanılacağı bir rehberlik sistemi kurulacak ve mesleki-tek-nik eğitimde almış oldukları bireyselleştirilmiş eğitim programlarına uygun sertifikalar alabilmeleri sağlanacaktır.
- Kız öğrencilerin mesleki ve teknik eğitime erişim imkanlarının artırılması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.
- Kadınların işgücüne katılım ve mesleki yeterlilikler kazanma fırsatları artırılacaktır.
- Üniversiteden mezun olup istihdam edilemeyen ya da iş değiştirmek isteyenlerin yükseköğretimde ikinci dal veya yan dal yapmalarına imkan verecek düzenlemeler yapılacaktır.

Mesleki ve Teknik Eğitim Okul ve Kurumlarının Öğrenci ve Mezunlarının İş Piyasasına Geçişleri önceliği altında özel politika gerektiren gruplardan biri olarak “genç işsizlerin iş gücüne katılımını sağlamak amacıyla mesleki beceri ve yetkinliklerinin geliştirilmesi için aktif işgücü politikalarının etkinliğinin artırılacağı” belirtilmektedir. Yine bu öncelik doğrultusunda

- MTE öğrencilerine yaratıcılık, yenilikçilik, girişimcilik ve iş kurma süreçleri hakkında bilgilendirme eğitimleri verilecektir.
- MTE mezunlarına iş yeri açma konusunda destek kredileri verilmesi sağlanacaktır.
- Yeni bir malzeme, ürün, düzenek, uygulama geliştiren öğrenci, kursiyer, çalışan ve öğretmenlerin patent veya faydalı model başvurusu yapmaları teşvik edilecek ve desteklenecektir.
- Ulusal ve uluslararası yarışmalara katılanların teşvik edilmesi, ödüllendirilmesi ve yarışma ürünlerinin patentlerinin alınması hususunda MTE okul ve kurumları desteklenecek, işletmelerle iş birliğinin geliştirilmesi sağlanacaktır.
- MTE okul ve kurumlarında yaratıcılık, yenilikçilik ve girişimciliğin yaygınlaşması ve kültür olarak yerleşmesi amacıyla etkinlikler düzenlenecektir.

5. Siyasi Partilerin Genel Seçim Beyannamelerinde Genç İşsizliği/İstihdamı

Türkiye 2015 yılı içinde 7 Haziran ve 1 Kasım tarihlerinde iki genel seçim yaşamıştır; bu genel seçimleri diğerlerinden ayıran konulardan biri partilerin gençlik konusuna eskisinden çok daha fazla vurgu yapması ve bu vurgunun özellikle AKP ve CHP açısından 1 Kasım seçimlerinde daha da artırılmasıdır. 7 Haziran seçimleri ile ilgili olarak partilerin seçim beyannamelerinde yer alan gençlik politikasının farklı boyutlarına dair vaatler ve politika önerileri Uğur Elhan tarafından incelenmiştir.³⁵ Bu incelemeye göre, 7 Haziran seçimlerinde, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) 376 sayfalık beyannamesindeki "İnsani Kalkınma, Nitelikli Toplum" başlığı altında gençliğe ayrılan bölüm 7 sayfa, Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) 200 sayfalık beyannamesinde "Dayanışma ve Sosyal Adalet" bölümü altında yer alan "Gençliğini Yaşayan Gençler" başlığı 4 sayfa, MHP'nin 256 sayfalık beyannamesinde "Politikalarımız" başlığı altında bulunan "Gençlik" başlığı ise 5 sayfadır. HDP ise genel seçim beyannamesindeki başlığa ilaveten, "Gençlik Haklarında (Büyük İnsanlık)" başlığıyla 11 sayfalık ayrı bir Gençlik Seçim Bildirgesi hazırlamıştır. Siyasi Partiler 1 Kasım'da yapılan erken (tekrar) genel seçimler öncesinde açıkladıkları beyannamelerde büyük oranda bir önceki seçimlerdeki vaatlerini yinelemişlerdir.

Bu bölümde söz konusu partilerin her iki genel seçimde gençliğin istihdamı ile ilişkilendirilebilecek vaatleri ve politika önerileri incelenmektedir. Burada amaç mevcut kamu politikalarına ilişkin alternatif önerilerin ne denli var olduğunu görmeye çalışmak ve yine partilerin üzerinde anlaşma sağladığı politika araçlarını görünür kılmaktır.

35 Elhan, 2015a ve 2015b.

Gençliğin istihdamı/işsizliği konusunda ise önerilen politikaları incelemek için ise genel seçim beyannamelerinde sadece gençliğe ayrılmış başlıklara değil, istihdama ve eğitime yönelik politikaların tamamına bakmak gerekmektedir. Doğrudan gençlik ile ilişkilendirilmese bile, bu alandaki pek çok politikanın gençlerin emek piyasasındaki konumu üzerinde etkileri bulunmaktadır. Tablo 17, Partilerin iki genel seçime ilişkin beyannamelerinde yer alan ilgili politika önerilerinin bir listesini yapmaktadır. Tabloda doğrudan gençliğe yönelik politikaların yanısıra, değişik politika alanlarında uygulamaları durumunda gençlerin istihdamı üzerinde etki yaratabilecek diğer önerilere de yer verilmektedir. Elbette partilerin istihdam ve eğitim gibi politika alanlarındaki önerileri bu tabloda yer verilenlerden daha kapsamlıdır; burada özellikle istihdamla ilişkilendirilebilecek konular dikkate alınmıştır.

AKP seçim beyannamelerinde gençlik bölümünün yer aldığı “İnsani Kalkınma ve Nitelikli Toplum” başlığı altında “nitelikli eğitim”, “sağlıklı nesiller”, “aile, çocuk ve dinamik nüfus”, “sosyal koruma ve yoksullukla mücadele”, “kadın”, “gençlik”, “kültür sanat”, “spor”, “çalışma hayatı” ve “sosyal güvenlik alt başlıkları bulunmaktadır. 2002’den itibaren iktidarda olan AKP’nin genel politikalarıyla da paralel bu gruplandırma, aynı zamanda kalkınma politikalarını sadece kalifiye insan gücü yetiştirmekle ilgili görmeyen, belirli değerlerin bu kalkınma politikalarıyla içiçe geçmesini de arzulayan bir anlayışı yansıtmaktadır. Aile temelli sosyal politika anlayışı ile Türkiye’deki genç nüfus dinamiğini kaybetmemek amaçlı doğum oranlarını artırma politikası da seçim beyannamesinin içeriğinden net olarak görülebilmektedir. Seçim beyannamesinde bu bölümün başlangıcında, AKP’nin hedefinin “eğitim kalitesini yükselten, etkili sağlık hizmeti sunan, nüfusun dinamizmini ve aile yapısını koruyarak geliştiren, kadınına, gencine, çocuğuna ve çalışanına hak ettiği yeri, önemi ve desteği veren bir iktidar olmayı sürdürmek” olduğu belirtilmektedir.

Eğitim politikaları açısından, yeni dönemde amaçlananın eğitimin kalitesini yükseltmeye yönelik adımlar olduğu belirtilmektedir ve bu amaca yönelik olarak öncelikli görülen alanların öğretmenlerin ve eğitim fakültelerinin kalitesini arttırmak olduğu anlaşılmaktadır. İstihdam alanında uygulanacağı belirtilen politikalar, halihazırda AKP iktidarı döneminde hazırlanmış ulusal eylem planları ve stratejileri ile paralellik arz etmektedir ve bu politikalarda var olan eylemler dışında yeni bir vaat içermemektedir. AKP’nin 1 Kasım seçim beyannamesinde ise “Gençlik” bölümünün yeri değişmese bile, bu bölümdaki politikalara önemli eklemeler yapıldığı görülmektedir. Gençliğe yönelik politika vaatlerinin merkezini girişimcilik destekleri oluşturmakta ve farklı 3 yöntemle genç girişimcilerin destekleneceği söylenmektedir. Diğer taraftan eğitimden iş hayatına geçişi kolaylaştırmaya yönelik yeni bir istihdam teşviki imkanı da eklenmiştir.

CHP 2011 yılında, Gençler Gençliğini Yaşayacak başlıklı bir rapor hazırlamıştır ve 2015 seçimlerinde gençlik politikası alanındaki CHP önerilerinin önemli ölçüde bu raporda yapılan saptamalarla ve politika tavsiyeleriyle örtüştüğü görülmektedir. Raporun en önemli özelliklerinden biri gençlerin özgürleşmesi ile sosyal politikalar arasında kurduğu bağıdır ve gençlik politikalarının özellikle görülmeyen gençler üzerine odaklanması gerektiği vurgulanmaktadır. Rapor yeni bir Anayasa’da gençlik ile alakalı olarak yapılması önerilen düzenlemeleri de içermektedir. Önerilenlerin arasında, Anayasanın Başlangıç kısmına “Devletin, kamusal politikaların oluşum sürecinde ve içeriğinin belirlenmesinde gençlerin bireysel ve toplumsal değerini gözeteceği...” ifadesinin eklenmesi

ve eşitlik hakkındaki Madde 10'un yaşa dayalı ayrımcılığı da içermesi bulunmaktadır. Raporda yer alan "bütünleşik gençlik hizmetleri" ve "Genç İstihdamlı Büyüme" vizyonu, seçim beyannamelerine de yansımıştır. 7 Haziran genel seçimleri için hazırlanan seçim beyannamesinde, CHP'nin ekonomi politikalarının anlatıldığı bölümde, "Çalışmak isteyen ancak çalışma özgürlüğü kısıtlanmış olan gençlerin ve kadınların önündeki engellerin kaldırılmasıyla iş gücüne katılım artacaktır. İnsana yatırımın sağlayacağı verimlilik artışı ve gençlerle kadınların iş gücüne katılımının yaratacağı istihdam, büyümenin niteliğini de artıracaktır." ifadesine yer verilmiştir. CHP'nin gençliğin istihdamı sorununa yaklaşımı, tüm dünyada uygulanan genel reçeteleri büyük ölçüde takip etmektedir ve mesleki eğitimin geliştirilmesi, girişimciliğin özendirilmesi, eğitim ile istihdam arasındaki ilişkinin kurulması önemli ölçüde stratejilerinin ana merkezini oluşturmaktadır. CHP'nin önerdiği politikaları iktidardaki AKP'den ayırıştıran, gençlere yönelik nakit transferlerinin çeşitlendirilmesi ve girişimcilik alanında eğitim ile ilişkinin daha güçlü bir şekilde kurgulanmış olmasıdır.

MHP'nin 7 Haziran seçim beyannamesinde koyduğu hedeflerden biri "İstihdam edilebilirliği yüksek, eğitilmiş, sağlıklı, vasıflı, yüksek ahlak ve seciye sahibi, Türk kültür ve değerlerini özümsemiş, evrensel düzeyde iddia sahibi bir gençlik" yetiştirmektir. MHP'nin büyüme stratejisi temelde sanayi yatırım odaklıdır; bu alandaki daha ayrıntılandırılmış politikalara kıyasla, istihdam politikaları genel anahatları ile verilmiştir ve istihdam politikaları içerisinde gençlere yönelik özel uygulamalar çok kısıtlıdır. MHP'nin de özellikle mesleki eğitimin düzenlenmesine ve eğitim-istihdam arasındaki ilişkinin kurulmasına ağırlık verdiği gözlemlenmektedir.

HDP'nin 7 Haziran seçimleri için hazırladığı beyannamenin genel politik amaçlarından bir tanesi "gençlerin bugün ve gelecek korkusundan kurtulmasıdır". Beyanname de aynı zamanda "tüm gençlik kesimlerinin haklarına kavuşması, eğitim, sağlık, beslenme, barınma, ulaşım, spor, sosyal ve kültürel gelişim gereksinimlerinin nitelikli ve parasız olarak karşılanması" gençlik hakkı olarak tanımlanmaktadır. HDP'nin her iki genel seçimde de önerdiği program "haklar" ve "dezavantajlı grupların korunması" odaklıdır. İstihdam politikası daha çok mevcut sorun alanlarının ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir ve ekonomi politikalarında da daha çok yerelleşme ve dayanışmanın üzerinde durulmuştur. Eğitim politikasında eğitim-istihdam arasındaki ilişkiye değinilmemektedir ve gençlerin eğitimden istihdam piyasasına geçisi konusu beyannamede yer almamaktadır.

Tablo 17:
7 Haziran ve 1 Kasım 2015 Seçimlerinde Partilerin Gençliğin İstihdamına Yönelik Politikaları

	AKP	CHP	MHP	HDP
İstihdam ve Sosyal Güvenliğe Yönelik Genel Politikalar				
Gençlik İstihdam Politikası	Genç işsizliğinin önüne geçmek için 'ulusal genç istihdamı strateji belgesi' hazırlanması. (7 Haziran)	Genç İstihdamlı Büyüme Modelini' geliştirerek genç işsizliğini azaltılması. (7 Haziran) Üniversite kampüslerinde, öğren-cilere yönelik istihdam olanaklarının genişletilmesi. (7 Haziran)	Eğitim-istihdam ilişkileri dinamik bir yapıya kavuşturulacak, ihtiyaçlara uygun bir insan gücü planlaması yapılarak diplomalı işsizlik önlenecek ve iş bulma tesadüflere bırakılmayacaktır. (7 Haziran)	Gençlerin çalışma hakkının güvence altına alarak istihdamını sağlayacak çözümler geliştirilmesi. Güvencesiz çalışma koşullarını sonlandırılması, iş hayatındaki yaş ve tecrübe hiyerarşisinin sebep olduğu eşitsizliğin ortadan kaldırılması. (7 Haziran)
Sosyal Güvence/ Sosyal Yardım		Meslek okullarında okuyan gençleri tam zamanlı sigortalı statüsüne yükseltilmesi. (7 Haziran) Vergi ve prim indirimleri getirilerek, gençlerin kayıt dışı ve güvencesiz şekilde çalıştırılmasının önüne geçilmesi. (7 Haziran) CHP Aile Sigortası Programı ile yoksul öğrencilere, zorunlu eğitimi kapsayan tüm dönemler için aylık 240 TL eğitim desteği. (7 Haziran) Üniversiteden yeni mezun olmuş, iş arayan gençlere İŞKUR'a kayıtlı olmaları halinde 540 TL işsizlik desteği verilmesi. (1 Kasım)	Aile içi gelirin kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretten az olan işsiz gençlerin ailelerinin sağlık sigortasından yararlandırılması. (7 Haziran)	Kırsalda, köyde yaşayan, ev işçisi olarak emek veren, tarımda ücretsiz işçi olarak çalışan genç kadınların temel sağlık, sosyal emeklilik ve işsizlik sigortalarının karşılanması için özel bir sosyal güvenlik planı hazırlanması. (7 Haziran) Dezavantajlı konumda olan ve bilhassa kent yaşamında kayıt dışı olarak çalışmak durumunda kalan genç kadınların sosyal güvence haklarının hayata geçirilmesi. (7 Haziran) Kırsalda, köyde yaşayan, ev işçisi olarak emek veren, tarımda ücretsiz işçi olarak çalışan genç kadınların, yarı zamanlı, mevsimlik, geçici ya da meslek öğrenme ve staj amaçlı çalışan gençlerin temel sağlık, sosyal emeklilik ve işsizlik sigortalarının karşılanması için özel bir sosyal güvenlik planı hazırlanması. (7 Haziran) Genç işsizliği ve genç yoksulluğuyla mücadelede esas olarak, çalışan ya da işsiz olma durumunu gözetmeksizin eşit yurttaşlık ve gençlik hakkı anlayışı çerçevesinde bir asgari temel gelirin karşılanması. (7 Haziran) Öğrenci olmayan 18 yaş üstü gençlerin sosyal güvence altına alınması için gerekli düzenlemelerin gerçekleştirilmesi. (7 Haziran)

	AKP	CHP	MHP	HDP
İstihdam ve Sosyal Güvenliğe Yönelik Genel Politikalar				
İstihdam Teşviki	<p>Özel sektör işyerlerinde 6 ay süreyle İşbaşı Eğitim Programında (İEP) çalışacak kursiyerlere net asgari ücret ödenmesi ve bunun sonrasında aynı işkolunda işe alınırlarsa imalat sektöründe 42 ay, diğer sektörlerde ise 30 ay boyunca SGK işveren priminin ödenmesi. İşverenin kursiyerler için yaptığı harcamaların vergi matrahından düşürülebilmesinin sağlanması. (7 Haziran)</p> <p>İlk kez iş bulan her gencin maaşının bir yıl boyunca devlet tarafından karşılanması ve bu dönemde gençlere iş başında eğitimini de temin edilmesi, işverenin personel maliyetini düşürülmesi. (1 Kasım)</p>	<p>İstihdam süreçlerinde ve teşviklerde pozitif ayrımcılık uygulayarak, işgücü piyasasının dışında kalan gençlerin çalışma yaşamına kazandırılması. (7 Haziran)</p> <p>Özel sektördeki staj olanaklarının genişletilmesi için teşvik programları uygulanması. (7 Haziran)</p>	<p>Meslek lisesi veya çıraklık eğitim merkezlerine devam eden gençleri istihdam eden esnaf-sanatkar ve küçük işletmelere vergi ve sigorta primi indirimi ile faizsiz kredi verilmesi gibi teşvik ve kolaylıklar sağlanması. (7 Haziran)</p> <p>Uzun süreli işsizlerin, gençlerin, kadınların ve dezavantajlı gurupların istihdamını özendirme amacıyla "İstihdam esaslı" teşvik politikasının etkin bir şekilde uygulanması, işe alınan her ilave işçi için işveren sigorta priminin devlet tarafından karşılanmaya devam edilmesi. (7 Haziran)</p>	<p>Sorunun öznesi olan tüm kesimlerle kısa ve orta vadeli ortak gençlik istihdam planları hazırlanması. (7 Haziran)</p> <p>Yerel yönetimlerin genç işsizlerin istihdamına ilişkin destekleyici proje ve çalışmalarını güçlendirilmesi. (7 Haziran)</p>
Esnek istihdam	<p>Üniversite öğrencilerinin kredi ve bursları kesilmeden kısmi süreli çalışma yoluyla istihdama katılmalarını sağlayacak düzenlemeler yapılması. (7 Haziran)</p> <p>Kısmi zamanlı çalışma, staj, prim desteği gibi araçlarla ve bilgi toplumu şartlarında gelişen yeni işlerle genç ve kadın istihdamını artıracak bir çalışma ortamı oluşturulması. (7 Haziran)</p>	<p>29 yaş altındaki üniversite öğrencilerinin yarı zamanlı çalışabilmesini kolaylaştırmak amacıyla, gelir vergisi ve sigorta primlerinin devlet tarafından karşılanması. (7 Haziran)</p>	<p>Eğitim-istihdam ilişkileri dinamik bir yapıya kavuşturulacak, ihtiyaçlara uygun bir insan gücü planlaması yapılarak dipломalı işsizlik önlenecek ve iş bulma tesadüflere bırakılmayacaktır. (7 Haziran)</p>	<p>Mevcut esnek ve güvençsiz çalışma biçimlerine son verilmesi. (7 Haziran)</p> <p>Stajyer ve çıraklık şeklinde kamufle edilen yeni kölelik koşullarını önleyici tedbirler alınması. (7 Haziran)</p>
Aktif İşgücü Politikaları	<p>İŞKUR tarafından düzenlenen aktif işgücü programlarından yararlananların işgücü piyasasındaki durumlarını değerlendirmek ve programların etkinliğini ölçmek amacıyla özel sektör ve üniversite işbirliği ile etki değerlendirmesinin yapılmasını sağlamak. (7 Haziran)</p>	<p>İş-Kur ile Mesleki Yeterlilik Kurumu iş birliği içerisinde vasıfsız işçilere beceri kazandırmaya dönük uzun vadeli bir eğitim programı uygulanması. (7 Haziran)</p> <p>800 bin işsiz yurttaşın, asgari ücret karşılığında ödeme alacakları 9-12 aylık eğitim programlarına kademeli olarak yerleştirilmesi. (7 Haziran)</p>	<p>Engelliler, yoksullar, uzun süreli işsizler, gençler ve kadınların işgücü piyasasına katılmalarının desteklenmesi ve iş bulmalarını sağlayacak mesleki vasıf kazandırmak için mesleki eğitim programları uygulanması. (7 Haziran)</p>	<p>İstihdam odaklı yeni yaşam atölyeleriyle iş garantili mesleki eğitim ve meslek edindirme programlarının hayata geçirilmesi. (7 Haziran)</p>

Tablo 17:
7 Haziran ve 1 Kasım 2015 Seçimlerinde Partilerin Gençliğin İstihdamına Yönelik Politikaları

	AKP	CHP	MHP	HDP
İstihdam ve Sosyal Güvenliğe Yönelik Genel Politikalar				
Aktif İşgücü Politikaları		<p>Yeni işe giren kadınlar ve 18-29 yaş arasındaki erkekler için 4 yıl boyunca; 29 yaş üzeri erkekler için 3 yıl boyunca sigorta işveren primlerinin kamu tarafından desteklenmesi. (7 Haziran)</p> <p>Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri (UMEM) sertifika programlarının işverenlerin ve iş piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda çeşitlendirilmesi. (7 Haziran)</p> <p>UMEM kapsamında üniversite mezunu genç işsizlere bilişim eğitimi vererek istihdam yaratılması. (7 Haziran)</p> <p>İşini kaybedenler ile genç ve kadın işsizlere yeni beceriler kazandıracak kısa süreli eğitim programları uygulanması. (7 Haziran)</p>	<p>İş gücü piyasası ihtiyaç analizleri doğrultusunda girişimcilik eğitimi, istihdam garantili programlar, mesleki danışmanlık, rehberlik hizmetleri, işletmelerde eğitim seminerleri, iş gücü yetiştirme ve mesleki eğitim kursları gibi aktif iş gücü programlarının etkinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması. (7 Haziran)</p>	
Girişimcilik	<p>Genç girişimciliğini güçlendirmeye yönelik finansman, teknoloji, işletme ve pazarlama gibi konularda programlar düzenlenmesi. (7 Haziran)</p> <p>Kendi işini kurmak isteyen gençlere proje karşılığı 50 bin liraya kadar karşılıksız nakdi destek verilmesi. (1 Kasım)</p>	<p>Üniversite, sanayi ve kamu ortaklığında verilecek "teknogirişim" eğitimleri ile ileri teknoloji alanına ilgi duyan üniversite mezunlarının girişimci olmalarının desteklenmesi. (7 Haziran)</p> <p>Yüksek teknolojiye odaklı yatırımlara, yeşil projelere, kadın girişimcilere ve genç girişimcilere verilen şirket kredilerine özel teşvikler sağlanması. (7 Haziran)</p>	<p>Projesi uygun bulunan gençler için devlet bankalarından faizsiz kredi imkanı tanınarak gençlerin ticari hayata katılmalarını desteklenmesi. (7 Haziran)</p>	

	AKP	CHP	MHP	HDP
İstihdam ve Sosyal Güvenliğe Yönelik Genel Politikalar				
Girişimcilik	Kendi işini kurmak veya geliştirmek isteyen gençlere 100 bin liraya kadar faizsiz kredi verilmesi. (1 Kasım) Gençlerin kullanacakları 100 bin lira kredi için Kredi Garanti Fonu aracılığıyla yüzde 85 oranında kefalet imkânı sağlanması. (1 Kasım) Yeni iş kuran gençlere üç yıl boyunca gelir vergisi muafiyeti sağlanması. (1 Kasım)	Kamu alımlarında, kamu ihale mevzuatını gözeterek, tedarik bütçelerinin yüzde 15'ini kadın girişimciler ve genç girişimcilerin kurduğu firmalardan yapılacak alımlar için kullanılması yönünde düzenlemeler yapılması.(7 Haziran) Girişimcilik eğitimi, başlangıç fonları ve yönlendirme programları yoluyla genç girişimciliğini desteklenmesi. (7 Haziran) İş kurmak isteyen 29 yaş altındaki üniversite öğrencileri için KOSGEB kapsamında sektörel eğitim olanakları sağlanması ve yeterli düzeyde nakit desteği verilmesi. (7 Haziran) Kâr amacı gütmeyen, gönüllülük esasına dayanan ve kamu yararı için çalışan toplumcu girişimciliğin desteklenmesi (1 Kasım)		
Kamu Harcamaları		Gençlik Bütçesi ile gençlere ayrılan kamu kaynaklarını şeffaştırılması, STK'lerin etkin denetimine açılması. (7 Haziran)		Gençlik ve Spor Bakanlığı yerine doğrudan gençlerin ihtiyaçları için çalışacak bir Gençlik Bakanlığı oluşturulması. (7 Haziran)
Eğitimden İş Hayatına Geçiş ve Kariyer Planlaması				
Kariyer Danışmanlığı	Gençlerin ortaöğretimden yükseköğretime geçişte eğitim ve kariyer planlamasına yardım edecek "Kariyer Merkezleri" kurulması. (7 Haziran)	Üniversitelerin kariyer planlama birimlerini güçlendirilmesi. (7 Haziran)		

Tablo 17:
7 Haziran ve 1 Kasım 2015 Seçimlerinde Partilerin Gençliğin İstihdamına Yönelik Politikaları

	AKP	CHP	MHP	HDP
İstihdam ve Sosyal Güvenliğe Yönelik Genel Politikalar				
Kariyer Danışmanlığı	Lise veya üniversiteden mezun olmuş gençlere iş ve kariyer konusunda yol gösterici destekler sunulması. (7 Haziran) Lise ve üniversite mezunu gençlerin iş bulmalarını kolaylaştırmak için, mezuniyet sonrası ücretsiz beceri ve kişisel gelişim programları uygulanması.. (1 Kasım)	İnternet üzerinden ulaşılabilecek, ulusal düzeyde bir staj bilgi bankası kurulması. (7 Haziran)		
Askerlik		Yurt içindekiler için ask-erlik görevinin yaz tatillerinde üçer aylık periyodlarla tamamlanması ve yurt dışında yaşayanlar için bu görevin tanıtım programlarında çalışarak tamamlanmasına imkan verilmesi .(7 Haziran)	Yurtdışında yaşayan Türk gençliğinin askerlik, yurda uyum, yabancılaşmadan korunma ve ülke bağlarının kuvvetlendirilmesi önemle ele alınması. (7 Haziran)	Vicdani ret hakkının ve askerlik görevini kamu hizmeti yaparak tamamlama imkanının tanınması. (7 Haziran)
Eğitim ve Öğretim				
Genel Eğitim Politikası	Bilgi tabanlı ekonominin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirmek. (7 Haziran) İş dünyasının ihtiyaç duyduğu meslek ve alanlarda kaliteli elaman yetiştirilmesini sağlayacak şekilde mesleki eğitimin kalitesini artıracak tedbirleri almaya devam etmek. (7 Haziran) Mesleki ve teknik liselere diğer liselerdeki öğrenciler arasındaki temel yetkinliklerdeki farkın kapatıldığı ve mezunlarının istihdam süreçlerinin de planlandığı politikalara öncelik vermek. (7 Haziran)	Farklı okul türleri arasındaki kalite uçurumlarını giderecek, tüm öğrencilerin temel yeterlikleri edinmesini esas alınması. (7 Haziran) Mevsimlik çalışmanın yaygın olduğu bölgelerde öğrencilerin eğitime başlama ve bitiş tarihlerini esnekleştirilmesi ve mevsimsel tarım işçiliğinin yoğun olduğu bölgelerde, sınavları kaçırın öğrenciler için telafi olanağı sunulması(7 Haziran) Okul ortamından uzaklaşan tüm öğrencilerin yeniden örgün eğitime dönebilmelerinin sağlanması. (7 Haziran)	Gençlerin, ilköğretim ve orta öğretim kademesindeki yönlendirme çerçevesinde ve yetenekleri ölçüsünde istedikleri bölümde yüksek öğretime devam etme imkânına kavuşturulması. (7 Haziran) Bilgi teknolojilerinde eğitilmiş insan gücü yetiştirilmesine önem verilmesi, eğitim sisteminin bilgi toplumunun gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatılmış, uluslararası rekabet yeteneğine sahip teknoloji kültürü gelişmiş insan gücünün yetiştirilmesini sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması. (7 Haziran)	

	AKP	CHP	MHP	HDP
İstihdam ve Sosyal Güvenliğe Yönelik Genel Politikalar				
Genel Eğitim Politikası	<p>Üniversitelerde 1 dönem uygulamalı, 2 dönem akademik eğitimi içeren üç-dönem uygulamalarını yaygınlaştırmak. (7 Haziran)</p>	<p>Öğrencilerin mesleki eğitim veya akademik eğitimi tercihini ebeveynleriyle ve rehber öğretmenlerle birlikte yapmasını sağlanması. (7 Haziran)</p> <p>Mesleki eğitimde, meslek liseleri ile meslek yüksekokulları arasında uyumu ve devamlılığın esas alınması ve mesleki ortaöğretimden mesleki yükseköğretime geçişin tamamen sınavsız yapılması. (7 Haziran)</p> <p>Mesleki Eğitim Fakülteleri mezunlarının kanunla belirlenecek unvanlarla iş hayatına atılmalarını veya mesleki eğitim için öğretmen yetiştiren tezsiz yüksek lisans programlarına girebilmelerini sağlanması. (7 Haziran)</p> <p>İnternete dayalı uzaktan öğrenme yöntemleri ile derece ve mesleki sertika programları oluşturulması. (7 Haziran)</p>	<p>Mesleki eğitimin hem teorik hem de pratik olarak birlikte verilmesi, mesleki eğitim yapan işletmeler ve meslek kuruluşları beşeri, teknik ve mali açıdan desteklenmesi. (7 Haziran)</p> <p>Çıraklık eğitiminin eğitici, eğitim ortamı ve eğitim programı boyutlarıyla yenilenmesi ve geliştirilmesi. (7 Haziran)</p> <p>Ekonominin ihtiyacı olan ara insan gücünün yetiştirilmesi amacıyla örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime ve beceri kazandırıcı eğitime ağırlık verilmesi, eğitim programları meslek standartlarına dayalı olarak yeniden düzenlenmesi, mesleki eğitim ile yükseköğretim arasında program bütünlüğünün sağlanması. (7 Haziran)</p> <p>Engelli gençlerin eğitimlerine devam edebilmeleri için fiziki ve sosyal çevrenin oluşturduğu engellerin ortadan kaldırılması, gerekli eğitim alt yapısı ve teknolojik imkânların artırılması (7 Haziran)</p>	
Eğitim-İstihdam İlişkisi	<p>Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Öncelikli Dönüşüm Programını uygulamaya koymak yoluyla (7 Haziran):</p> <ul style="list-style-type: none"> - İş piyasasındaki insan gücüne olan talep ile yükseköğretimin de dâhil olduğu eğitim sistemimizin o alanlarda sağlayabileceği arz arasındaki uyumu sağlamak. - Örgün eğitim kurumları bünyesinde ve yaygın eğitim çerçevesinde istihdam edilebilirlik oranı yüksek programlar geliştirmek. 	<p>Sadece yüksek lisans eğitimi ve Ar-Ge ile ilgilenecek olan "Girişimcilik Üniversiteleri" kurulması yönünde yasal düzenlemeler yapılması. (7 Haziran)</p> <p>Tüm iller için ihtiyaç duyulan mesleklere yönelik düzenli analizler yaparak iş gücü arz ve talep ihtiyaçlarını gösteren istihdam haritaları çıkarılması ve mesleki eğitim okullarının coğrafi dağılımını bu haritalara göre belirlenmesi. (7 Haziran)</p>	<p>Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasında güçlü bir bağ tesis edilmesi ve işletmelerin ihtiyacı olan nitelik ve nicelikte insan gücünün yetiştirilmesinin sağlanması. (7 Haziran)</p> <p>Çıraklık eğitiminin çeşitli araçlarla teşvik edilmesi, nitelikli insan gücüne dönük eğitim-sanayi işbirliği politikalarının desteklenmesi. (7 Haziran)</p> <p>Girişimci ile üniversite arasında etkin iş birliği geliştirilmesi. (7 Haziran)</p>	

Tablo 17:
7 Haziran ve 1 Kasım 2015 Seçimlerinde Partilerin Gençliğin İstihdamına Yönelik Politikaları

	AKP	CHP	MHP	HDP
İstihdam ve Sosyal Güvenliğe Yönelik Genel Politikalar				
Eğitim-İstihdam İlişkisi	<ul style="list-style-type: none"> - Öncelikli alanlar belirleyerek bu alanlarda yeterli kapasite artırımı için gerekli teşvik ve desteği vermek. - İşgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu temel becerileri tespit etmek ve mesleki eğitimleri işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre planlamak. - Mesleki eğitimde özel sektörün rolünü güçlendirecek, odalar ve borsalara daha fazla sorumluluk vermek. - Fabrikaların sektörlerine yönelik özel mesleki ve teknik eğitim okulu açabilmeleri için düzenleme yapmak. - Mesleki ve teknik okul ve kurumlarında atölye ortamlarını sektörel bazlı olarak iyileştirmek. 	<p>Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve Sanayi Sitelerinde yatılı ve burslu meslek okulları ile çıraklık merkezlerinin kurulması. (7 Haziran)</p> <p>Eşgüdümünü girişimcilik üniversitelerinin sağlayacağı ve her bölgenin sektörel farklılıklarının gözetileceği "Girişimcilik Okulları (Fabrikaları)" kurulması.(7 Haziran)</p> <p>İş gücü piyasasının arz-talep dengelerini gözeterek etkili bir iş gücü ve eğitim planlaması. (7 Haziran)</p> <p>Üniversite kontenjanlarını belirlerken, iş dünyasının taleplerini de dikkate alınması. (7 Haziran)</p> <p>Girişimcilik Okulları (Fabrikaları)" ve "Tematik Teknoparklar'da", yaşam boyu eğitim merkezleri, kuluçka merkezleri, profesyonel destek birimleri ve tam donanımlı atölyelerin bulunması (1 Kasım)</p> <p>Gezgin girişimcilik eğitimleri ekibi ile yerel yönetimlerle iş birliği içerisinde girişimcilik eğitimlerini 81 ile yaygınlaştırılması (1 Kasım)</p>	<p>Sanayinin ihtiyaç duyduğu insan gücünün, yine sanayinin talepleri doğrultusunda yetiştirilebilmesi için mesleki eğitim programlarının içeriklerinin belirlenmesinde, eğitim hizmet sunumunda, rehberlik ve yönlendirmesinde, sanayi ve ihtisas bölgelerinin, odaların etkinliğinin artırılması. (7 Haziran)</p>	
Hayatboyu Öğrenme ve Hareketlilik	<p>Hareketlilik programlarını özellikle dezavantajlı gençlerin katılımını artıracak biçimde genişletip çeşitlendirilmesi. (7 Haziran)</p> <p>Hayatboyu öğrenme programlarının yaygınlaştırılması yoluyla gençlere, temel ve mesleki beceriler kazandırılması. (7 Haziran)</p>	<p>Uluslararası gençlik değişim programlarını, daha fazla ülke ve daha fazla okulla bağlantı kurarak genişletilmesi ve "Hareketli Gençlik" girişiminin başlatılması. (7 Haziran)</p>	<p>Hayat boyu öğrenme anlayışı çerçevesinde e-öğretim dahil olmak üzere her türlü yaygın eğitim imkânlarının geliştirilmesi, fertlerin seçme, planlama ve programlama, ayırt edebilme, analiz ve sentez</p>	

	AKP	CHP	MHP	HDP
İstihdam ve Sosyal Güvenliğe Yönelik Genel Politikalar				
Hayatboyu Öğrenme ve Hareketlilik			yapabilme, eleştirel ve yaratıcı düşünme yeteneklerinin geliştirilmesi ve yenilikleri öğrenmesi, gençlere beceri kazandırma ve meslek edindirme faaliyetleri yaygınlaştırılması. (7 Haziran)	
Barınma				
Yüksek Öğretimde Okuyanlar İçin Barınma	Nihai amaç olarak yüksek öğretimde müracaat eden tüm öğrencilere yurt imkanının sağlanması. (7 Haziran)	İhtiyacı olan tüm öğrencilerin yurt ihtiyacının bir yıl içinde iki kişilik odaları olan yurtların inşası yoluyla çözülmesi. (7 Haziran)	Talep eden her öğrenciye yurt ya da yurt şartlarıyla barınma imkanı temin edilmesi. (7 Haziran) Yoksul öğrencilerin kamu yurtlarında öncelikli olarak barınmaları sağlanması. (7 Haziran)	Üniversite kampüsleri içinde yurt, çamaşırhane, kütüphane, kültür merkezi, spor salonu hizmetlerinin ücretsiz olması. (7 Haziran) Başta genç kadınlar ve LGBTİ gençler olmak üzere, yurtların dışındaki barınma imkanlarından yararlanmakta kültürel ve sosyal sorunlar yaşayan gençlerin ev kurmalarına yönelik destek politikaları. (7 Haziran)
Burs, Kredi ve Katkı Payı	Müracaat eden ihtiyaç sahibi ve başarılı öğrencilere burs, talep eden diğer tüm öğrencilere kredi verilmesi. (7 Haziran)	Maddi olanağı yetersiz olan tüm üniversite öğrencilerine Karşılıksız Eğitim Bursu sağlanması. (7 Haziran) Üniversite harçlarının Tamamen kaldırılması. (7 Haziran) Aile Sigortası Programı kapsamında verilen eğitim yardımlarını üniversiteyi kazandıran yoksul gençler için (18-20 yaş) devam ettirilmesi ve aylık 240 TL'ye kadar üniversiteye hazırlık desteği verilmesi. (7 Haziran) Talepte bulunan tüm üniversite öğrencilerine kamu destekli, geri ödemesi istihdam koşullarına göre ve uzun vadeli olarak yapılandırılmış Yüksek Eğitim Yaşam Destek Kredisi verilmesi. (7 Haziran)	Yüksek başarı gösteren ortaöğretim öğrencilerinin ilgi, istek ve yeteneklerine göre devlet bursu ile üniversite öğrenimine devam etmeleri. (7 Haziran) Her öğrenciye öğrenim süresince ve başarılı olmak kaydıyla 10 bin liraya kadar yükseköğrenim kuponu verilmesi ve bunun işe girince faizsiz olarak 4 yılda tahsil edilmesi. (7 Haziran)	Burs ve katkı payı ödemelerinin bütün öğrencilere karşılıksız verilmesi ve burs miktarlarının artırılması. (7 Haziran) İkinci öğretimdeki katkı payları ve öğrenim ücretlerinin kaldırılması. (7 Haziran)

Tablo 17:
7 Haziran ve 1 Kasım 2015 Seçimlerinde Partilerin Gençliğin İstihdamına Yönelik Politikaları

	AKP	CHP	MHP	HDP
İstihdam ve Sosyal Güvenliğe Yönelik Genel Politikalar				
Burs, Kredi ve Katkı Payı		Eğitimlerine devam etmek isteyen işsiz üniversite mezunlarının, burslu olarak yüksek lisans yapmalarına olanak tanınması (1 Kasım)		
Diğer				
Evlilik ve çocuk bakımı	Gençlerde evliliğin teşvik edilmesi amacıyla destek modelleri (Çeyiz Hesabı) geliştirilmesi. (7 Haziran) Erken evliliklerin önlenmesi için aileye yönelik eğitim hizmetlerinin yaygınlığını ve etkinliğini artırmak. (7 Haziran)		Evlenecek ihtiyaç sahibi gençlerin evliliklerinin daha başlangıcında ekonomik sıkıntı yaşamamaları için kamu bankaları aracılığıyla 10 bin TL tutarında, 2 yıl vadeli ve faizsiz evlilik kredisi alabilmeleri. (7 Haziran)	
Kamuda Gençlerin İstihdamı		Gençlik ve Spor Bakanlığının çalışanlarının 40 yaşın altında gençlerden oluşmasının sağlanması. (7 Haziran) Kamu kurumlarında, yükseköğrenim öğrencilerine ücretli staj olanağı sunulması. (7 Haziran)		
Ücretsiz Hizmetler	Gençlerin bilgi ve iletişim teknolojilerinden daha yaygın bir şekilde yararlanmaları için ücretsiz internet erişimi imkanı getirecek yenilikçi paketler geliştirilmesi. (7 Haziran)	25 yaş altındaki tüm gençler için, ulaşımda, kültür ve sanat etkinliklerinde, çeşitli mağaza ve lokantalarda Gençlik İndirimi uygulanması. (7 Haziran) Yurtlarda ücretsiz geniş bant internet erişimi sağlanması ve okulların kütüphanelerinin ve internet altyapılarının güçlendirilmesi. (7 Haziran)	Kültür merkezleri, bi-limsel araştırma kurumları ve müzeler yaygınlaştırılması ve gençlerin müzelerden ücretsiz yararlanması. (7 Haziran) Anaokulundan üniversiteye kadar bütün eğitim kurumları ile kütüphanelerin internet erişiminin kolay ve ucuz hale getirilmesi. (7 Haziran)	18 yaşına kadar çocuk ve gençlere, engellilere ve emeklilere toplu taşıma ücretsiz olması. (7 Haziran) Sansürsüz, ücretsiz ve özgür internet erişiminin ilçe merkezlerinde, toplu ulaşım araçlarında ve kamusal kent mekanlarında yaygın olarak gençlere ulaştırılması. (7 Haziran)

Table 17'deki bilgiler düzenlenirken, kamu sektörünün gençlere sunması önerilen aynı veya nakdi yardımlar bir tür teşvik olarak kabul edilmiş ve bu çerçevede tabloya eklenmiştir. Evlilik ve çocuk bakımına yönelik politikalar ise genç kadınların istihdamına ilişkin dolaylı etkilere sahiptir. Partilerin önerileri genel olarak incelendiğinde karşımıza farklı perspektifler çıkmaktadır; AKP ve CHP özellikle eğitim-istihdam ilişkisi ve istihdamın teşviki konularında oldukça detaylandırılmış önerilere sahipken, MHP ve HDP'de bu eğilim görülmemektedir. AKP beyannamelerinde gençler arasındaki alt-dezavantajlı gruplara yönelik uygulama önerileri oldukça sınırlıyken, CHP ve HDP birbirinden oldukça farklı bakış açılarıyla bu gruplara yönelik politikalar önermektedir. İlginç olan bir nokta, dezavantajlı gençler arasında ayrı bir alt-grup teşkil eden göç ile kentlere gelmiş gençlere yönelik herhangi bir özel uygulamanın herhangi bir parti tarafından önerilmemesidir. Bölgesel eşitsizlik meselesi ise daha çok eğitim-sanayi ilişkisi üzerinden bölgesel farklılıkları dikkate alacak mesleki eğitim olanaklarının oluşturulması üzerinden kurgulanmaktadır. AKP ve CHP beyannamelerinde dikkat çeken bir nokta, girişimcilik alanındaki uygulamalara ve araçlara verilen önemdir. Genç istihdamı ile ilgili son dönemdeki politika eğilimleri ile çakışacak bir şekilde, girişimcilik gençlere yönelik politika önerileri içinde önemli bir yer kaplamaktadır ve girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaşması yoluyla yüksek eğitimli gençlerin kendi bölgelerinde iş sahibi olabilmeleri de amaçlanmaktadır. Yine girişimciliği olabildiğince katma değeri yüksek sektörlerle kaydırmak, bu nedenle belirli alanlardaki girişimler için özel desteklerin sağlanması ve üniversitelerdeki girişimcilik müfredatının ve olanaklarının artırılması bu iki partinin istihdama yönelik önerilerinde göze çarpan unsurlardır. Özellikle erkeklerin eğitim hayatından iş hayatına geçişlerinde ciddi bir sorun yaratan askerlik uygulaması, sadece iki partinin (CHP ve HDP) üzerine düştüğü bir konudur. AKP ve CHP'nin önerilerinin benzeştiği bir başka nokta aile temelli sosyal koruma önlemleriyle gençlerin ilişkilendirilmesidir; bununla birlikte CHP eğitimle bağlantılı ek sosyal yardım önerileri de getirmektedir. Sosyal politikalar ile istihdam arasında kurulan ilişki iki partide de ortaktır. Diğer bir ifadeyle, mevcut vizyon eğitimin dışında kalan gençlerin olabildiğince mesleki eğitim yoluyla istihdama kazandırılması, eğitime devam eden ve/veya etmekte olan gençlere ek imkanlar sunulmasıdır. Bu gençlik politikası bakış açısından eğitimin içinde olan gençlerin özerkleşmesine imkan verebilecek olanakların az çok düşünüldüğü, ancak eğitim ve istihdamının dışında kalmış gençlerin özerklik ihtiyaçlarının gözardı edildiği şeklinde yorumlanabilir. MHP hariç partilerin programlarında gençlerin siyasi ve sosyal hayata katılımlarına ilişkin öneriler mevcuttur ama ekonomi politikalarına katılım düşünülmemiştir. Ekonomi ve istihdam politikaları açısından üniversitelerden sanayiye farklı gruplarla işbirliği imkanları kurgulanırken, gençlerin ekonomi politikalarındaki kararlara katılımlarının dikkate alınmadığı görülmektedir.

6. Sonuç

Bu rapor kapsamında gençliğin istihdamı ile ilişkili verilerin, sorunların, mevcut ve orta vadede uygulamaya girmesi tasarlanan politikaların ve siyasi partilerin bu politikalara yaklaşımlarının bir değerlendirmesi yapılmadan önce, özellikle Türkiye'deki gençliğin istihdamı yönelik politikalar ile ilgili olarak uluslararası kurumlarca hazırlanmış ve bu araştırmanın kapsamı açısından önem taşıyan raporların ve diğer kaynakların bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2008 İnsani Gelişim Raporu³⁶ tamamen Türkiye'deki gençlik üzerine odaklanmıştır. Rapor, bu kapsamda özellikle Türkiye'deki genç kuşağın işsizlik endişesi üzerinde durmakta ve genç insanlar için en önemli önceliğin düzgün bir iş bulmak olduğunu vurgulamaktadır. Rapor ayrıca düşük beceri düzeyi gerektiren işlerin yaygınlığının -özellikle kentlerde genç erkeklerin inşaat, genç kadınların tekstil işlerinde çalışması- güvenli olmayan çalışma koşullarında istihdam yarattığını belirterek, gençlerin bu nedenle daha düzgün ve daha iyi koşullarda işler bulmak umuduyla yüksek öğrenime yönlendiğine dikkat çekmektedir. Raporun dikkat çektiği bir başka konu, Türkiye'de işgücü piyasasına katılıma ilişkin sorunların tarım dışı istihdamın ve kentleşmenin yüksek, kayıt dışı istihdamın düşük olduğu AB ülkelerinden farklı özellikler gösterdiği ve bu nedenle bu sorunlara cevap olarak geliştirilecek politikaların da AB ülkelerindekinden farklılaşması gerektiğidir. Rapor ayrıca eğitim seviyesi daha yüksek gençler arasındaki yüksek işsizlik oranının bir taraftan ülkenin istihdam yaratma kapasitesinden kaynaklandığını, ancak aynı zamanda eğitimdeki düşük kalite ile de ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Dünya Bankasının Türkiye'de eğitimden istihdama geçiş koşullarını inceleyen raporu³⁷, genç nüfusun yüksekliğinin bir avantaj olduğuna, ancak gençlerin işgücü piyasasına yeterince hazır olmaması ve emek piyasasının onlar için daha çok ve daha iyi koşullarda istihdam imkanı yaratamaması durumunda bunun bir dezavantaja dönüşebileceğine

36
37

Eliş ve diğerleri, 2008.
Dünya Bankası İnsani Kalkınma Sektörü Türkiye Birimi, 2008.

dikkat çekmektedir. Raporun eğitimden istihdama geçişle ilgili dikkat çektiği sorunlardan bir bölümü aşağıda sıralanmaktadır:

- Raporun hazırlık sürecinde yapılan araştırmaya katılan gençlerin yüzde 43'üne göre en önemli sorun eğitimin gençleri istihdam piyasasına girişe yeterli bir şekilde hazırlayamamasıdır. Gençlerin taleplerinden biri eğitim ve istihdam tercihlerinde daha fazla esnekliğe sahip olmak ve bu ikisi arasında farklı dönemlerde geçiş yapma imkanının mevcut olmasıdır.
- Eğitimden istihdama geçiş genellikle işsizlik, kayıt dışı istihdam ve kayıtlı istihdama geçiş aşamalarından oluşan, cinsiyet temelinde farklılaşan bir patika izlemektedir. Bununla birlikte özellikle kadınlar için kayıtdışı istihdamdan, kayıtlı istihdama geçiş oldukça güçtür.
- Türkiye'de özellikle mesleki becerileri düşük gruplara yönelik yaygın mesleki eğitim olanakları genellikle eğitim sistemini erken yıllarda terk edenlerden çok, lise düzeyinde terk eden veya lise mezunu işsizlere hitap etmektedir. Bu nedenle daha fazla marjinalize olan yoksul gençlerin bu olanaklardan faydalanma şansları da sınırlı kalmaktadır.

Hakan Ercan³⁸ tarafından Uluslararası Çalışma Örgütü için hazırlanan rapor, doğrudan gençleri ele almamakta, ancak gelecekte emek piyasasında gerçekleşecek dönüşümlere dair önemli bilgiler içermektedir. Raporda yer alan 2020 yılına ilişkin kestirimler ileride bilimsel ve mühendislik alanlarındaki ve kişisel hizmet ve büro elemanlığı gibi hizmet sektörlerindeki işlerin artış göstereceğini ortaya koymaktadır. Rapor Türkiye'de emek piyasasında kırsal kesimden kentlere vasıfsız göçünün tarımsal üretimin yüzde 10-12 seviyesine düşeceği döneme kadar süreceğini ve ancak bu noktadan sonra Türkiye'de nüfusun yarısının çalışmakta olduğu enformel, düşük ücretli, mevsimlik işlerin baskın olduğu işgücü piyasasının gerçekten bir dönüşüm geçirebileceğini öngörmektedir.

ETF tarafından yayınlanan ve Türkiye'deki insan kaynaklarının gelişimini inceleyen bir başka rapor³⁹ ise özellikle aktif işgücü politikalarını ele almaktadır. Rapor bu politikalara ilişkin şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

- Türkiye'deki emek piyasasına ilişkin politikalar ve mekanizmalar mevcut durumda olduğu gibi merkezi olarak değil, olabildiğince adem-i merkezi bir şekilde tasarlanmalı ve yürütülmelidir.
- Özellikle gençler ve kadınlarla ilgili olarak atıl istihdamı engelleyecek etkin ve tutarlı emek piyasası politikaları uygulanmalıdır. Esneklik ve güvenlik arasında, sosyal ortaklarla istişare içinde, daha uygun bir denge sağlanmalıdır.
- Emek piyasasındaki işgücü arz ve talebi stratejik ve koordineli bir şekilde ölçülmeli ve değerlendirilmelidir.

Birleşmiş Milletler'in 2015 sonrası Türkiye'nin kalkınma gündemi hakkında yürüttüğü uluslararası istişarelere ilişkin raporu⁴⁰ hazırlık sürecinde diğer grupların yanısıra gençlerle de yapılan danışma toplantılarında dile getirilen görüş ve talepleri içermektedir. Rapor gençliğe ilişkin politikalar konusunda oldukça uzun bir tavsiye listesi içermekte-

38 Ercan, 2011.

39 Feiler, Kita ve van Meel, 2012.

40 Birleşmiş Milletler, 2013.

dir. Bu tavsiyelerden istihdam ile ilişkili olanlar aşağıda sıralanmıştır:

- Karar alma süreçlerinde gençlere, özellikle dezavantajlı gruplara daha fazla söz hakkı tanınması.
- Özellikle negatif göç veren kentler için göçü engelleyecek istihdam ve büyüme politikalarının hayata geçirilmesi.
- Gençlerin ihtiyaç duyulan alanlarda eğitim almasının sağlanması.
- Gençlere yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesi ve genişletilmesi.
- Genç işsizliğini de dikkate alan, gençlere özel bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması.
- Genç girişimciliğinin vergi sistemindeki düzenlemeler ve özel krediler yoluyla desteklenmesi.

Rapor ayrıca Türkiye’de gençlerin işgücü piyasasına katılımları ile ilgili olarak istihdam politikalarının tasarlanması ve uygulanmasında bir anlayış değişikliğine ihtiyaç olduğunu vurgulamakta, gençlerin eşit yurttaşlar olarak kabul edilmesi ve geliştirilecek politikalar ve projeler yoluyla güçlendirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Politikaların cinsiyet, etnik kimlik, eğitim, engellilik, yaşanılan bölge temelinde genç nüfusta görülen farklı özellikleri dikkate alması gerekmektedir. Rapor genç insanların kendi hakları konusunda bilgilendirilmelerinin ve görüşlerinin dikkate alınmasının gerektiğini belirtmektedir. Son olarak rapor sadece istihdam ve eğitimden istihdama geçişe odaklanmayan, gençlerin farklı sorunlarını da dikkate alan daha bütünlüklü politikalara ihtiyaç olduğunu not etmektedir.

Bu araştırmanın hazırlık safhasında, gençliğin istihdamına ilişkin politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında ön planda olan kamu kurumlarının çalışanlarıyla yüz yüze mülakatlar da gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerde temel olarak kamu kurumlarının gençliği nasıl ve hangi göstergeler etrafında tanımladığı, gençliğin istihdamına yönelik politikaların hangi süreçlerde belirlendiği, kamu kurumlarının gençliğe özel birimlerinin bulup bulunmadığı, politikalarının ve uygulamalarının cinsiyet ve göç temelinde farklılıklar gösterip göstermediği, istihdam politikalarında gençliğe ilişkin hangi sorunlara öncelik verildiği, kamu politikalarının oluşturulmasında gençliğin katılımının sağlanıp sağlanmadığı gibi soruların yanıtları aranmıştır. Kamu kurumu temsilcileri ile yapılan görüşmelerde elde edilen bulgulardan önemli görülenleri şu şekilde özetlenebilir:

- Gençliğe yönelik istihdam politikaları yaş aralığı temelinde şekillenmektedir ve farklı politikaların kapsamına giren yaş aralıkları farklılık göstermektedir. Kamu kurumları gençliği eğitimden istihdama geçiş yapan yaş grubu olarak görmektedir; bu nedenle zorunlu eğitimin süresi ve eğitim seviyesinin artması gençlik tanımını belirleyen yaş aralıklarını da değiştirmektedir.
- Kamu kurumları içerisinde belirli politikaların geliştirilmesi safhasında yürütülen araştırma çalışmaları vardır. Ayrıca, özellikle İŞKUR gibi doğrudan sahada çalışma imkanı olan kurumların biriktirdiği ciddi bir deneyimde bahsedilebilir. Bununla birlikte, özellikle istihdam alanında doğrudan gençliği ele alan ve gençliğe yönelik istihdam politikalarının şekillendirilmesinde belirleyici olan kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

- Kamu politikalarının tasarlanmasında ne kadar kapsamlı bir hazırlık çalışması yürütülürse yürütülsün, en nihayetinde karar verici olan siyasi iktidarlardır. Uygulanan politikalar açısından bunun yarattığı bir sorun farklı politika alternatifleri arasında orta vadede daha olumlu değişim yaratacak politikalar aleyhine, kısa vadede sonuç yaratacak ancak etkisi daha dar kapsamlı politikaların tercih ediliyor olmasıdır.
- Kamu politikalarına ilişkin belgeler çok sayıda ve bazıları birbiriyle çelişen hedefler ve programlar içerebilmektedir. Farklı hedefler arasında bir önceliklendirme çoğu kez yapılmamaktadır. Örneğin eğitim alanında aynı anda hem niceliksel hem niteliksel gelişmenin sağlanmasının güç olduğu varsayımı altında, önceliğin ne olduğu sorulduğunda, tasarlanan politikaların uygulama safhasında nicelik artışını sağlamanın daha baskın hale geldiği anlaşılmıştır.
- Geniş kapsamlı kamu politikaları genelde birbirinden farklı hedef grupları olan, çok çeşitli mekanizmaları içermektedir. Ancak politikaların kamuoyuna sunulmasında ve daha sonrasında kamuoyunda tartışılmasında, bu politikalarla ilişkin bilgilerin eksik verildiği ve politikaların yeterince anlaşılmadığı düşünülmektedir. Planlama aşamasında istihdam alanında son dönemde alınan bazı tedbirlerin etkisinin daha dar kapsamlı olacağı veya uygulamasının daha dar bir gruba sınırlı kalacağı tahmini yapılmaktadır. Ancak, politikaların sunulması zarfında bu tedbirlere ilişkin projeksiyonlar kamuoyu ile paylaşılmamaktadır. Buna ek olarak, doğrudan istihdamla alakası olmasa bile, farklı alanlarda geliştirilen makro politikalarının işgücü ve istihdam üzerindeki etkisinin dikkate alınması gerektiği de ortaya çıkmaktadır.
- Özellikle istihdam konusunda, yurt dışındaki yaygın olan ve genelde bir reçete şeklinde tavsiye edilen uygulamaların, ülke şartlarına göre uyarlanması ihtiyacı olduğu görüşülen kişilerin ortak kanılarından biridir.
- İstihdam politikalarını belirleyen kamu kurumları içerisinde doğrudan genç gruba hizmet veren birimler bulunmamaktadır, merkezi düzeyde özellikle araştırmacı düzeyinde gençlik ile ilgili sorumlular da istihdam edilmektedir. Ancak doğrudan gençliğe yönelik bir istihdam politikası anlayışı olmadığı sürece, bu personelin politikalar üzerindeki etkisinin de zayıf kalacağı görülmektedir.
- Bir dezavantajlı grup olarak gençliği yakından ilgilendiren politikaların uygulanmasında çalışan birimlerde, gençliğin daha geniş kapsamdaki sorunları, farklı gençlik gruplarının farklılaşan meseleleri hakkında bilgi eksikliği bulunmaktadır. Daha da önemlisi, özellikle hizmet düzeyinde sahada elde edilen bilgilerin koordinasyon içinde paylaşılmasına ilişkin bir düzenlemeye rastlanmamıştır. Bununla birlikte daha yerel düzeyde çalışan ve doğrudan hizmet sağlayan kurumlarda, yakın dönemde politikaların ve uygulamaların farklı gruplara göre çeşitlendirilmesi planlanmaktadır.
- Gençlik içerisindeki alt gruplardan özellikle genç kadınların sorunlarına yönelik daha fazla farkındalık olduğu ve gençliğin istihdamına yönelik politikaların en çok bu temelde çeşitlendiği görülmektedir. Yine başta kadınlar olmak üzere, istihdam alanında farklı alt gruplara yönelik politikalarda alınması istenen sonuçların önünde toplumdaki kültürel yapı ve işverenlerin bakış açılarının da bir engelleyici olduğu belirtilmektedir.

- Belirli kamu politikaları ve mekanizmalardan beklentilerin çok yüksek olduğu, ancak bu mekanizmaların kısa vadede yapısal nitelikte olan sorunları çözemeyeceği de yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır. Örneğin eğitim sistemindeki sorunların, aktif işgücü programları yoluyla kapatılması mümkün gözükmemektedir.
- Yine, belirli politika mekanizmalarının düzgün bir şekilde işleyebilmesi için eğitilmiş ve yüksek sayıda personelin hızlı istihdamına ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun gerçekleşmemesi durumunda, ilgili kamu kurumlarının uygulanan politika veya tasarlanan mekanizma ne kadar düzgün olursa olsun, beklentileri cevaplayabilmesi ve hızlı bir değişim yaratabilmesi mümkün değildir. Ancak, bu personel eksikliğinin özellikle gençler açısından yarattığı bir avantaj da söz konusudur. Halihazırda yetişmiş personelin olmadığı alanlarda, işe alınanlar genelde bu alandaki yeni açılmış eğitim imkanlarından yararlanan, daha genç kişiler olmaktadır, bu da orta vadede gençliğin sorunlarına daha yakın bir personel havuzunun kamuda görev yapacağına işaret etmektedir.
- Gençliğin istihdam alanındaki kamu politikalarına katılımı oldukça dardır, hatta bunun hiç olmadığı söylenebilir. Gençlik örgütlerinin gençliğin istihdamına ilişkin konularda politika önerilerinde bulunabileceği yegane etkin imkanın kalkınma planı hazırlıklarında kurulan komisyonlar olduğu görülmektedir. Uygulamada, özellikle il bazındaki danışma mekanizmaları ağırlık kazanmaktadır: ancak yerelde gençliğin katılımını sağlayacak bir düzenleme olmadığı ve yerel düzeyde gençliğin örgütlenme ve temsil şansının az olduğu durumlarda, gençliğin bu mekanizmalara katılması imkansızdır.
- Hem merkezi hem yerel düzeyde, farklı sosyal ortaklarla istişareler yapılsa bile, özellikle işveren taleplerinin nihai politikaların belirlenmesinde çok daha etkili olduğu görülmektedir.

Son olarak, buraya kadar incelenen tüm bilgiler ışığında, gençliğin istihdamına yönelik politikalar ve politika uygulamaları çerçevesinde şu saptamalar yapılmıştır:

- Gençliğe Bakış

- Kamu politikalarına ve siyasi partilere hakim olan algıda gençlik eğitimini tamamlamış/egitimden ayrılmış veya tamamlamak üzere olan ve istihdam piyasasına giriş aşamasındaki bir nüfus grubudur. Gençlik teoride ne kadar belirli bir yaş aralığı olarak tanımlanırsa tanımlansın, uygulamada kimin genç kimin yetişkin olarak algılandığını farklı faktörler şekillendirmektedir. Örneğin aynı yaş grubunda istihdamda olan ve olmayan, evli olan ve olmayan kişilere ilişkin algılar farklılıklar göstermektedir.
- Gençlik büyük oranda homojen bir grup olarak görülmektedir. Gençliğin homojen bir grup olarak algılanması gençlik politikaları alanının geneline ilişkin bir sorundur, ancak konu istihdam ve işgücüne katılım olduğunda, ekonomi politikalarının kendi tektipleştirici niteliği de bu algıyı güçlendirici bir rol oynamaktadır. Bu da gençlik içindeki farklı grupların varlığının çok net bir şekilde anlaşılmasına neden olmaktadır. Genelde büyük ölçüde genç kadınların ve engelli gençlerin işgücü piyasasına katılımlarının önündeki ilave engellere ilişkin bir farkındalık mevcuttur. İstihdam politikalarına ilişkin

tedbirler kapsamında hizmet götürülen grupları incelenen politika belgelerinde öngörüldüğü şekilde örneğin Romanlar, mülteci ve sığınmacılar, göç mağduru gençler gibi farklı kesimleri de içerecek şekilde genişleyebilirse, gençlere ilişkin bu homojenlik algısının kırılması bir nebze mümkün olabilecektir.

- Gençlik istihdam politikalarının pasif alıcısı olarak görülmektedir. Gençliğin sorunları onlar adına saptanmakta, bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirebilecekleri dikkate alınmamaktadır. Türkiye’de halihazırda istihdam politikaları üzerinde farklı baskı gruplarının etki alanı oldukça dardır. İşgücü piyasasına yeni katılan bir grup olarak gençler açısından ise böyle bir etki alanı neredeyse yoktur.
- İstihdam politikaları kapsamında gençlik beceri edindirilmesi ve iş bulması konusunda yönlendirilmesi ve yardımcı olunması gereken bir grup olarak görülmektedir. Bunun önemli bir sonucu gençliğin farklı alanlardaki sorunları ile istihdam arasındaki bağlantının çoğunlukla gözardı edilmesi veya farklı politika tercihlerinin -örneğin gençliğin sosyal yardımlara aileleri aracılığıyla ulaşması- gençliğin hayatları üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin görmezden gelinmesidir.
- İstihdam politikaları temelinde gençliğe ilişkin farklı ideolojik bakış açılarından kaynaklı vizyonlar, gençlerin gerçek ihtiyaçlarının sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesinin önünü kapamaktadır. Gençlerin farklı hayat tarzları, talepleri ve yaşam planları olabileceği dikkate alınmamaktadır.
- Hayatboyu öğrenme politikası temelde bireylere istihdamla eğitim tercihleri arasında esneklik sağlayan, becerilerin gerektiği takdirde güncellenebilmesinin önünü açan bir mekanizma olarak görülmektedir. Gençlerin de istihdam politikaları açısından bu türden esnekliklere ihtiyaç duyduğu taleplerinden anlaşılmalıdır. Halbuki mevcut anlayış büyük ölçüde örgün eğitim içindeki gençlerin düz bir yoldan ilerleyerek istihdama dahil olmaları üzerine kuruludur ve gençlere esnek çözümler sunmamaktadır.
- Özellikle mevsimlik işçiler gibi büyük ölçüde dışlanan ve çok kötü koşullarda çalışmak zorunda kalan nüfusun istihdam politikaları içerisinde sesini duyurması ve sorunlarının anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Kamu kurumları ile yapılan görüşmelerde bir katılımcının belirttiği gibi “sesini duyurma şansı olan grubun sorunları daha görünür hale gelmektedir”. Son dönemde özellikle üniversiteli işsizlerin sosyal medya üzerinden yürüttükleri kampanyalar bunun bir örneğidir.
- İstihdam piyasasına erişim konusunda fikirleri sorulduğunda, genç insanlar politika belgelerinde yeri olmayan, hatta istihdam politikaları çerçevesinde hemen hiç tartışılmayan sorunlara dikkat çekmektedir. Yolsuzluk, özellikle işgücü alımlarındaki kayırmacılık, toplumun farklı mesleklere bakışı, askerlik hizmetinin işgücü piyasasına girişte yarattığı engeller bu sorunlardan bazılarıdır. Bu açıdan, zorunlu askerlik uygulamasında istihdam ile bağlantılı düzenleme yapılmasının en azından bir siyasi partinin bildirgesine girmiş olması önemli bir gelişme olarak not edilmelidir. Yine büyük ölçüde kamu kesimi tarafından istihdam alanlarında eğitim alan genç nüfusun işsizliği de görünür olan ancak çözüm üretilmeyen bir alan olarak ortaya çıkmaktadır.

- Politikaların Genel Çerçevesi

- Farklı yayınlarda da belirtildiği üzere, istihdam alanında bütünleşik ve tutarlı bir gençlik politikasına ihtiyaç vardır. Bu politika hem gençlerin istihdam alanındaki farklı ihtiyaçlarının dikkate alınmasını sağlayabilecek hem de mevcut politika uygulamalarının gençliğin ihtiyaçları doğrultusunda çeşitlendirilmesinin ve daha iyi hedeflendirilmesinin önünü açabilecektir.
- Türkiye’de gençliğin istihdamına ilişkin olarak son dönemde izlenen politikalar büyük oranda gelişmiş ülkelerde uygulanan politikalara benzerlikler taşımaktadır. Bunun olumlu bir yanı, ilgili politikaların daha önce denenmiş ve yerine oturmuş kurumsal mekanizmaları içerecek şekilde uygulamaya konabilmesidir. Olumsuz yanı, bu politikaların ancak ilgili ülkelerdekine benzer koşullar altında aynı ölçüde etkin çalışabileceğinin gözardı edilmesidir. Örneğin, Türkiye’ye de uyarlanmakta olan ara eleman yetiştirmeye dayalı mesleki eğitim sistemi büyük oranda Almanya modeline dayanmaktadır. Halbuki, bu modelin Almanya’daki başarısının ardında işverenleri ve istihdam edilenleri temsil eden sosyal ortaklar arasındaki işbirliği ve ortak çalışma kültürü önemli bir rol oynamaktadır. Bu ortak çalışma kültürü hem mesleki eğitim programlarının içeriğinin doğru bir şekilde saptanmasının hem de mesleki eğitim alanlara uzun dönemli istihdam sağlamanın önünü açmaktadır. Türkiye’de ise bu türden bir kültür olmadığı gibi, sendikalaşma oranı zaten düşüktür ve kayıtlı istihdama geçişte sorun yaşayan gençlerin sendikalar yoluyla temsil imkanı çok dardır.
- Gençliğin istihdamına ilişkin politikaların ademi merkezi bir şekilde tasarlanması ve uygulanması gerektiği net bir şekilde görülebilmektedir. Yine istihdam politikalarının bölgesel olarak yarattığı demografik sorunlar da dikkate alınmak zorundadır. Örneğin mevcut durumda iç göçün etkisi büyük oranda kalifiye olmayan emeğin kırsal kesimden kentlere göçü temelinde tartışılmakta ve bu kalifiye olmayan işgücünün hızla beceri sahibi olmaya çalışmaktadır. Bu önemli olmakla birlikte, veriler aynı zamanda eğitim seviyesi yüksek nüfusun neredeyse tamamının ülkenin tek bir ili ile ona yakın iller etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Ülkedeki eğitimli insan kaynağının bu denli tek bir merkezde yoğunlaşmasının ekonomik ve demografik sonuçları da dikkate alınmalıdır.
- İstihdam politikaları genellikle sorunlara kısa dönemli çözümler bulmaya odaklanmaktadır. Bu politikaların orta ve uzun vadede etkisi ise hiç tartışılmamaktadır. Örneğin, kayıtsız istihdamın çok düşük olduğu ülkelerde, geçici ve esnek çalışma gençlerin daha kalıcı işler bulacağı sürede deneyimlerini arttırması ve emek piyasasının tamamen dışında kalmaması için geliştirilmiş bir yöntem olarak uygulanmaktadır. Türkiye’de ise kayıt dışılığı azaltmak amacıyla bu yöntemlerin kullanılmasının giderek ağırlık kazanması, geçici ve güvencesiz işlerde kalıcı bir şekilde çalışılmasının önünü açma riski taşımaktadır. Bunun özellikle sosyal güvenlik açısından orta vadede yaratabileceği etkiler de gözönünde bulundurulmalıdır.
- Politika tercihlerinin gençliğin hayatı üzerindeki etkileri nadiren düşünülmektedir. Örneğin eğitimden istihdama geçişte, eğitim seviyesi arttıkça aileye bağımlılık ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Kamu sektörü ile

yapılan görüşmelerde, işsiz gençlerin aile şemsiyesi altında korunmasının Türkiye gibi ekonomiler ve kültürlerin genel geçer bir özelliği olduğu varsayımından hareket edildiği izlenimi edinilmiştir. Halbuki, eğitim süresi uzadıkça ve gençler yaş aldıkça, aileye bağımlılığın süresi de uzamaktadır. Sadece "aile" kültürü üzerinden hareket eden, gençlerin sosyal güvenliğe ve sosyal yardımlara erişimini büyük ölçüde aileleri kanalı ile düzenleyen politika tercihlerinin, gençlerin "birey" haline gelmeleri ve özerkliğe sahip olmaları üzerindeki etkileri de tartışılmalıdır.

- Eğitim ve istihdam politikaları arasındaki ilişkinin temelinde işgücü piyasasının talep ettiği niteliklere sahip işgücü arzını sağlama amacı yatmaktadır. Tersine, büyüme ve ekonomi politikalarının ve bunlara bağlı olarak özel sektörün istihdam yaratma kapasitesinin eğitim ve beceri seviyesi artan nüfusun istihdam ihtiyacına ne ölçüde ve hangi meslekler ağırlıklı olacak şekilde cevap verebileceği çok fazla gündeme gelmeyen bir konudur. Halbuki beceri uyumsuzlukları literatürü içerisinde ekonomilerin eğitilmiş işgücünün yapısına uyumsuzluğu da kapsamlı bir şekilde tartışılan bir konudur.
- Gençleri bir işe yerleştirmenin en önemli politik hedef olduğu bir yaklaşım, genç nüfustaki atıl istihdam, eksik istihdam ve çalışılan alana göre aşırı eğitilmiş olmak gibi sorunların gözardı edilmesine yol açmaktadır. Yüksek öğrenimin yüksek toplumsal maliyeti de dikkate alındığında, yüksek öğretim gören gençlerin işsiz kalma baskısıyla giderek niteliklerinin altındaki işlerde çalışmaya yönlendirilmesi, buna karşı isteksizliklerinin genelde "iş beğenme" olarak görülmesinin orta vadede yaratabileceği olumsuzluklar daha da belirgin hale gelmektedir.
- İstihdam politikaları büyük ölçüde özel sektör temelli geliştirilmektedir. Kamu kesimindeki istihdam olanakları, kamu kesiminde istihdamın gençlerin eğitimden işgücü piyasasına geçişleri süresinde bir alternatif olarak kullanılması ise hemen hiç tartışılmaktadır.

- Mesleki Eğitim

- Örgün eğitim dışında kalan nüfusa mesleki becerilerin sağlanmasının yükü büyük ölçüde MEB ve İŞKUR üzerindedir. Bu kurumlardan İŞKUR işgücü piyasasındaki gelişmeleri daha yakından takip etme ve daha hızlı tepki verme kapasitesine sahiptir.
- Mesleki ve teknik eğitimlerin ne denli başarılı olduğu ve bu eğitimleri alan kişilerin ne ölçüde kalıcı istihdama kavuşabildiğine ilişkin izleme yapılmalı ve veriler kamuoyu ile paylaşılmalıdır.
- Güncel politika belgeleri sosyal yardımlarla aktif işgücü piyasası uygulamaları arasında giderek daha güçlü bir bağın kurulmakta olduğunu göstermektedir. Önümüzdeki dönemde sosyal yardımlara başvuranların, AİP kapsamındaki mesleki beceri edindirme imkanlarına daha sıklıkla yönlendirileceği ve bunun sosyal yardımlardan yararlanmak için şart haline geleceği de anlaşılmaktadır. Mesleki beceri edindirme eğitimlerinin kalıcı istihdama erişimde yeterince etkili olmaması durumunda, bu özellikle gençler açısından mesleki eğitim-işsizlik döngüsü içinde takılıp kalmayı da beraberinde getirebilecektir.

- Girişimcilik

- Gelecek dönemde girişimciliği arttırmaya yönelik politikaların istihdam alanında giderek daha fazla ağırlık taşıyacağı net bir şekilde anlaşılmaktadır. Girişimcilik eğitimlerinin artması, farklı girişimcilik türlerinin yaygınlaşmaya başlaması ve girişimciliği destekleyecek kuluçka merkezleri gibi uygulamaların devreye sokulması olumlu gelişmeler olarak nitelenebilir. Bu girişimcilik politikaları uygulamaya sokulurken, özellikle genç girişimciliğine ilişkin ölçümlerin ve değerlendirmelerin yapılması da dikkate alınmalıdır.
- Gelecek dönemdeki girişimcilik politikaları ayrıca üniversite ve sanayi arasında yüksek derecede işbirliklerinin kurulmasını da hedeflemektedir. Bu politika kapsamında, her ile bir üniversite kurmayı hedefleyen mevcut yüksek eğitim politikasındaki gibi her üniversiteye bir kuluçka ve hızlandırıcı merkezi kurma yoluna gidilmemesi, üniversitelerin bu işbirliklerinin getireceği taleplere ve gerektirdiği ihtiyaçlara cevap verme kapasitesinin dikkate alınması önem taşımaktadır.

- Kariyer Danışmanlığı

- İŞKUR'un mesleki danışmanlık ve üniversitelerde kurulan hizmet noktaları vasıtasıyla sağladığı kariyer danışmanlığı hizmetleri görece yenidir ve bu hizmetlerin etkin bir şekilde verilmesi için gerekli personel açısından ciddi eksiklikler bulunmaktadır. İŞKUR'un özellikle daha eğitimli nüfusa yönelik hizmet vermekte başarılı olması, bu eğitim seviyelerine ilişkin işgücü arz ve talep eğilimlerinin de daha iyi bir şekilde izlenebilmesinin önünü açacaktır.
- Mevcut uygulamaları inceleyen az sayıdaki yayın, üniversitelerde kurulan hizmet noktalarının çok etkin bir şekilde çalışmadığını ve öğrencilerin bu hizmetler konusunda yeterince bilgili olmadığını da göstermektedir. Aynı zamanda İŞKUR'un Türkiye'nin her iline yayılmış üniversitelerdeki işgücü arzı ile genelde ülkenin belli bir bölümünde yoğunlaşan işgücü talebi arasındaki ilişkiyi kurmakta ne denli başarılı olabileceği de kuşkuyla görünmektedir.
- MEB kanalıyla örgün eğitim içindeki öğrencilere sağlanan ve gelecek dönemde kapsamı geliştirilmesi düşünülen bireysel rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetleri ile İŞKUR tarafından sağlanan hizmetler arasında koordinasyonun sağlanması da bu politika aracı kapsamında dikkate alınabilecek bir noktadır.

KAYNAKLAR

_____ (2014) Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı. http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/n4JRw+GISEP_2015-2018_.pdf [13 Kasım 2015]

_____ (2011) Ulusal İstihdam Stratejisi.

Adalet ve Kalkınma Partisi (2015) *1 Kasım 2015 Genel Seçim Beyannamesi*.

Adalet ve Kalkınma Partisi (2015) *Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023*.

Akay, H. (2015) *Avrupa Birliği ile 10 yıl: Mali Yardımlar, Sivil Toplum ve Katılım*. İstanbul: Türkiye Avrupa Vakfı.

Aşık, G. A. (2013) *İşgücü Piyasasının Gözardı Edilen Unsurları: Eksik İstihdam, Atıl İstihdam ve Beceri Uyuşmazlığı*. Politika Notu, No. N201341, TEPAV.

Başak Kültür ve Sanat Vakfı (2010) *Zorunlu Göçün Çocuklar ve Gençler Üzerindeki Etkileri 2004-2010: Karşılaştırmalı Araştırma Sonuçları*, İstanbul.

Birleşmiş Milletler (2013) *Development Agenda of Turkey for Post-2015: National Consultations Report*. Ankara: United Nations.

Çetinssaya, G. (2014) *Büyüme, Kalite ve Uluslararasılaşma: Türkiye Yüksek Öğretimi için Bir Yol Haritası*. Ankara: YÖK.

ÇSGB (2014) *Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023) ve Eylem Planları (2014-2016)*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

Cumhuriyet Halk Partisi (2011) *Gençler Gençliğini Yaşayacak*.

Cumhuriyet Halk Partisi (2012) *Ne Azarlanan Ne Tasarlanan: Özgür ve Yenilikçi Gençlik. Bilim Yönetim ve Kültür Platformu Politika Notları, Sayı: 6*.

Cumhuriyet Halk Partisi (2015) *1 Kasım Genel Seçim Bildirgesi: Önce Türkiye.*

Cumhuriyet Halk Partisi (2015) *2015 Seçim Bildirgesi: Yaşanacak Bir Türkiye.*

Dünya Bankası İnsani Kalkınma Sektörü Türkiye Birimi (2008) *Türkiye'nin Gelecek Nesillerine Yatırım Yapmak: Okuldan İşe Geçiş ve Türkiye'nin Kalkınması.* Dünya Bankası, Rapor No: 44048-TU

Eğitim Reformu Girişimi (2012a) *Mesleki ve Teknik Eğitimde Kalite için İşbirliği: Mesleki ve Teknik Eğitimde Güncellenmiş Durum Analizi.* İstanbul: ERG.

Eğitim Reformu Girişimi (2012b) *Mesleki ve Teknik Eğitimde Kalite için İşbirliği: Mesleki ve Teknik Eğitimde Kalite Strateji Belgesi.* İstanbul: ERG.

Eğitim Reformu Girişimi (2015) *Eğitim İzleme Raporu 2014-2015.* İstanbul: ERG.

Elhan, U. (2015a) Seçim Beyannamelerinde "Gençlik Politikaları I". *Bianet*, 4 Haziran 2015.

Elhan, U. (2015b) Seçim Beyannamelerinde "Gençlik Politikaları II". *Bianet*, 5 Haziran 2015.

Eliş, B., Çelik, K., Ercan, H. ve Çarkoğlu, A. (2008) *Human Development Report: Youth in Turkey.* Ankara: UNDP.

Ercan, H. (2011) *Türkiye'de Mesleki Görünüm.* Ankara: ILO.

Erden Özsoy, C. (2015) *Mesleki Eğitim-İstihdam İlişkisi: Türkiye'de Mesleki Eğitimin Kalitesi ve Kantitesi Hakkındaki Düşünceler.* *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4, UMYOS Özel Sayısı, s: 173-181.

Feiler, L., Kita, L. and van Meel, R. (2012) *Turkey: Review of Human Resources Development, Luxembourg: EFT*

Filiztekin, A. (2011) *Education-occupation mismatch in Turkish labor market, MPRA Paper, No. 35123 [online], <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/35123/> [20 Ocak 2015].*

Finn, D., Grun, R., Herrera-Sosa, K., Immervoll, H., Ridao-Cano, C., Uysal, G. and Yener, A. L. (2013) *Activating Vulnerable People Into Good Jobs in Turkey, World Bank*

Gençlik ve Spor Bakanlığı (2013) *Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi.*

Goldin, N., Hobson, M., Glick, P., Lundberg, M., ve Puerto, S. (2015). *Toward Solutions for Youth Employment: A Baseline for 2015.* Washington D. C.: Solutions for Youth Employment.

Günay, D. ve Günay, A. (2011) *1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel*

Gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt: 1, Sayı 1, s: 1-22.*

Halkların Demokratik Partisi (2015) 2015 Seçim Bildirgesi: Büyük İnsanlık.

Hayata Destek Derneği. (2014). Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği 2014 Araştırma Raporu. <http://www.hayatadestek.org/media/files/Mevsimlik%20Gezici%20Tarım%20İşçiliği%202014%20Araştırma%20Raporu.pdf> [11 Kasım 2015]

İŞKUR (2011) Birleşmiş Milletler Ortak Programı "Herkes İçin İnsana Yakışır İş: Ulusal Gençlik İstihdam Programı ve Antalya Pilot Bölge Uygulaması: Ulusal Gençlik Eylem Planı. *Ankara: İŞKUR.*

İŞKUR (2015) 2014 İstatistik Yıllığı. *Ankara: İŞKUR.*

İŞKUR (2015) 2014 Yılı Faaliyet Raporu. *Ankara: İŞKUR.*

İŞKUR (2016) 2015 Yılı Faaliyet Raporu. *Ankara: İŞKUR.*

Kahraman, B. (2011) Youth Employment and Unemployment in Developing Countries: Macro Challenges with Micro Perspectives, Graduate Doctoral Dissertations, Paper 36.

Kalkınma Bakanlığı (2013) Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018. *Ankara: Kalkınma Bakanlığı.*

Kalkınma Bakanlığı (2014) Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi: 2014-2023. *Ankara: Kalkınma Bakanlığı.*

Kalkınma Bakanlığı (2014) Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Girişimciliğin Desteklenmesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu. *Ankara: Kalkınma Bakanlığı.*

Kalkınma Bakanlığı (2014) Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: İstihdam ve Çalışma Hayatı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. *Ankara: Kalkınma Bakanlığı.*

Kalkınma Bakanlığı (2014) Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Mesleki Eğitimin Yeniden Yapılandırılması Çalışma Grubu. *Ankara: Kalkınma Bakanlığı.*

Kalkınma Bakanlığı (2014) Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Öncelikli Dönüşüm Programları. *Ankara: Kalkınma Bakanlığı.*

Kalkınma Bakanlığı (2015) Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı. *Ankara: Kalkınma Bakanlığı.*

Kalkınma Bakanlığı (2015) Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Gençlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu. *Ankara: Kalkınma Bakanlığı.*

Kalkınma Bakanlığı (2015) Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı Eylem Planı. *Ankara: Kalkınma Bakanlığı.*

Kalkınma Bakanlığı (2015) Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Temel ve Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Eylem Planı. *Ankara: Kalkınma Bakanlığı.*

KONDA. (2014) Türkiye'de Gençlerin Katılımı, Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi Kitapları, No. 3, *İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.*

KOSGEB (2015) 2014 Yılı Faaliyet Raporu. *Ankara: İŞKUR.*

Kurtaran, Y. (2014). Türkiye Gençlik Alanı İzleme Raporu 2009 - 2012. Özerklik ve Özgürlükler Açısından Türkiye'de Gençlik Politikaları. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi Kitapları, No: 8, s. 75-123.*

MEB.(2013) Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi ve Eylem Planı 2014-2018. *Ankara: MEB.*

Milli Eğitim Bakanlığı (2013) Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Projesi: Özel Politika Gerektiren Kişilerin Eğitim İhtiyaçları Analizi Raporu, *Ankara: MEB.*

Milli Eğitim Bakanlığı (2015) 2015 Yılı Faaliyet Raporu. *Ankara: MEB.*

Milli Eğitim Bakanlığı (2015) Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim. *Ankara: MEB.*

Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Müdürlüğü. (2012) Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji ve Eylem Planı (Taslak) 2013-2017. *Ankara: MEB.*

Milliyetçi Hareket Partisi (2015) 1 Kasım Seçim Beyannamesi: Huzurlu ve Güvenli Gelecek.

Milliyetçi Hareket Partisi (2015) 7 Haziran Seçim Beyannamesi: Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek.

Robalino, D., Margolis, D., Rother, F., Newhouse, D., ve Lundberg, M. (2013) Youth Employment: A Human Development Agenda for the Next Decade. *World Bank Social Protection & Labor Discussion Paper, No: 83925.*

Tanrikulu, D. (2011) Türkiye'de Yükseköğretime Erişim: 2025 Yılında Yüksek Öğretim Talebi Karşılanabilecek mi? *İstanbul: SETA.*

TÜİK (2014) Yaygın Eğitim İstatistikleri. *Ankara: TÜİK.*

Tunalı, İ. and Yanık İ. B. (2009) Türkiye'de İşgücü Piyasasına Geçiş Aşamasındaki Gençler, *TÜSİAD Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırma Notu, No. 09-1.*

Uysal Kolaşın, G. ve Yiğit Yontar, M. (2012) Babanın Eğitimi Çocuğu Etkiliyor. *BETAM Araştırma Notu, 12/128.*

Yavuz, A.A., Yavuz, D. (2015) Türkiye’de Kadınlarda Evlilik Öncesi ve Sonrası Çalışma Durumu Arasındaki İlişki. *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Politika Notları, Sayı: 2015-18*.

Yılmaz, V. ve Göçmen, İ. (2015), “Türkiye’de Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırmasının Özet Sonuçları”, Cilt IV, Sayı 6, s.94-101, Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi (Research Turkey), Londra: Research Turkey (<http://researchturkey.org/9142>)

